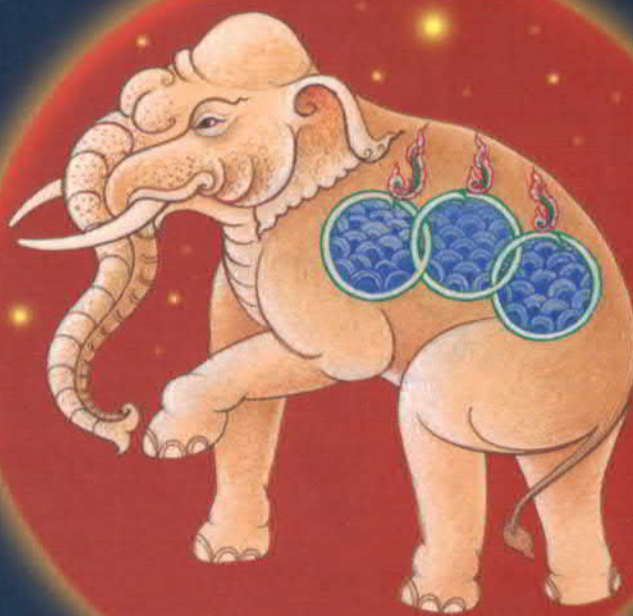

วรรณกรรมภาษิตและคำสอน

ภาษิตและคำสอนภาคใต้

เล่ม ๑

กระทรวงศึกษาธิการ

หนังสือชุดวรรณกรรมภาษิตและคำสอน
ภาษิตและคำสอนภาคใต้
เล่ม ๑

กรมวิชาการ

กระทรวงศึกษาธิการ

หนังสือชุดวรรณกรรมภาษิตและคำสอน

ภาษิตและคำสอนภาคใต้ เล่ม ๑

สุภาษิตร้อยแปด สุภาษิตสอนหญิงสำนวนชาวไทยภาคใต้
และกลอนพื้นบ้านของชาวไทยมุสลิมภาคใต้

© สงวนลิขสิทธิ์ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ๒๕๕๕

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว

๒๒๕๙ ถนนลาดพร้าว วังทองหลาง กรุงเทพมหานคร

นายณัฐพันธ์ กาญจนรินทร์ ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา ๒๕๕๕

จำนวน ๑๖,๐๐๐ เล่ม

๓๙๘.๙ กระทรวงศึกษาธิการ. กรมวิชาการ.

ก-ก ภาษิตและคำสอนภาคใต้ เล่ม ๑. -- กรุงเทพฯ :

สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๕.

๑๗๙ หน้า : ภาพประกอบ ; ๒๑ ซม. (หนังสือชุดวรรณกรรม
ภาษิตและคำสอน)

ISBN 974-269-2866

๑. สุภาษิตและคำพังเพย. ๒. ชื่อเรื่อง. ๓. ชื่อชุด.

คำนำ

หนังสือเรื่อง ภาษิตและคำสอนภาคใต้ เล่ม ๑ นี้ เป็นหนังสือในชุดวรรณกรรมภาษิตและคำสอนซึ่งคณะกรรมการคัดสรรและเผยแพร่วรรณกรรมของชาติได้จัดทำขึ้น และกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ จัดพิมพ์เผยแพร่สำหรับเด็กและเยาวชน ได้ใช้ประกอบการศึกษาเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมทั้งเผยแพร่แก่ครูและประชาชนทั่วไปได้อ่านเพื่อเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภาษา วรรณกรรม ค่านิยม ความคิดและวิถีชีวิตของคนไทยในอดีต ซึ่งหลายๆ สิ่งยังสัมผัสสืบทอดและใช้ได้ดีในปัจจุบัน

คณะกรรมการคัดสรรและเผยแพร่วรรณกรรมของชาติ ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิทางภาษา วรรณกรรม ศิลปวัฒนธรรม และผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งมีหน้าที่ศึกษา ตรวจสอบ อนุรักษ์และส่งเสริมเผยแพร่ด้านภาษา วรรณกรรม และวัฒนธรรมของชาติ กระทรวงศึกษาธิการได้แต่งตั้งคณะกรรมการคณะนี้เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๐ มีผู้ช่วยศาสตราจารย์วิพุธ โสภวงศ์ เป็นประธาน ให้มีหน้าที่พิจารณาคัดสรรวรรณคดีและวรรณกรรมที่มีคุณค่า หาอ่านได้ยาก นำมาตรวจสอบ จัดทำคำอธิบายเพิ่มเติมและจัดพิมพ์ขึ้นใหม่สำหรับเด็ก เยาวชน และสังคมไทยปัจจุบัน ในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ คณะกรรมการคัดสรรและเผยแพร่วรรณกรรมของชาติได้ศึกษา รวบรวม และตรวจสอบคัดเลือกวรรณคดีและวรรณกรรมประเภทภาษิตคำสอนที่เป็นเรื่องดีเด่นจากท้องถิ่นภาคต่างๆ นำมารวมพิมพ์เป็นเล่มแยกเป็นภาคๆ เรียกชื่อหนังสือนี้ว่าชุดวรรณกรรมภาษิตและคำสอน

หนังสือชุดวรรณกรรมภาษิตและคำสอน เรื่อง ภาษิตและคำสอนภาคใต้ เล่ม ๑ นี้ ประกอบด้วยภาษิตและคำสอน ซึ่งเดิมบันทึกอยู่ในสมุดข่อยหรือชาวใต้เรียกว่า หนังสือบูต มี ๒ เรื่อง คือ สุภาษิตร้อยแปด ซึ่งพระธรรมเมธาจารย์ หรือพระมนัสสารโสภณ อดีตเจ้าอาวาสวัดภูผาภิมุข อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง ได้สันนิษฐานว่าพระอุดมปิฎก เจ้าอาวาสวัดสุนทราวาส ตำบลปิ่นแต อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เป็นผู้แต่ง และเรื่องที่สองคือ สุภาษิตสอนหญิงสำนวนชาวไทยภาคใต้ ซึ่งไม่ปรากฏนามผู้แต่ง ทั้งสองเรื่องนี้แต่งเป็นกาพย์ยานี เหมาะสำหรับชาวบ้านใช้สวดหรืออ่าน ส่วนเรื่องที่สาม คือ กลอนพื้นบ้านของชาวไทยมุสลิมภาคใต้ ซึ่งเป็นกลอนพื้นบ้านภาษามลายูหรือกลอนปันทน เป็นบทกลอนที่ชาวไทยมุสลิม

ชายแดนภาคใต้เคยนิยมนำมาขับร้องเป็นเพลงกล่อมเด็ก กลอนป็นต้นนี้ ได้คัดเลือก
นำมาจัดพิมพ์จำนวน ๒๐ บท

คณะกรรมการคัดสรรและเผยแพร่วรรณกรรมของชาติ ยังได้เรียบเรียง
บทนำเสนอ ความนำ คำอธิบายศัพท์ และจัดทำภาพประกอบแนวศิลปะไทยเพิ่ม
เต็มไว้ในเล่ม เพื่อช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจถ้อยคำภาษา เนื้อหา ความคิด และวิถีชีวิตของ
คนไทยสมัยก่อนได้ดียิ่งขึ้น โดยมอบหมายให้ ผู้ช่วยศาสตราจารย์พุด ใสวรงค์
เรียบเรียงบทนำเสนอ รองศาสตราจารย์ประพนธ์ เรืองณรงค์ เรียบเรียงความนำ
เรื่อง สุภาษิตร้อยแปด ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ชลธิรา สัตยาวัฒนา เรียบเรียงความ
นำเรื่อง สุภาษิตสอนหญิงสำนวนชาวไทยภาคใต้ ศาสตราจารย์ กุสุมา รักษาภรณ์
และรองศาสตราจารย์ประพนธ์ เรืองณรงค์ เรียบเรียงความนำเรื่อง กลอนพื้นบ้าน
ของชาวไทยมุสลิมภาคใต้ ส่วนคำอธิบายศัพท์ทั้ง ๓ เรื่อง นั้น คณะกรรมการ
มอบให้รองศาสตราจารย์ประพนธ์ เรืองณรงค์ เป็นผู้จัดทำคำอธิบาย โดยคณะ
กรรมการคัดสรรและเผยแพร่วรรณกรรมของชาติ ช่วยตรวจสอบคำอธิบายศัพท์
วรรณกรรม ๒ เรื่องแรก ส่วนเรื่องที่สามนั้นได้รับความอนุเคราะห์จากผู้เชี่ยวชาญ
ภาษามลายู คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์หะสัน หมัดหมาน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดลมนรรจ
บากา อาจารย์อับดุลเลาะห์ ฮับรู อาจารย์แวมุเซ็ง มะรอซี และอาจารย์ชาวาวี ปะ
ดอแม็ง เป็นผู้ตรวจสอบความหมายและคำอธิบายศัพท์ภาษามลายู

กรมวิชาการขอขอบคุณคณะกรรมการคัดสรรและเผยแพร่วรรณกรรม
ของชาติ ผู้เรียบเรียงเนื้อหาเพิ่มเติม รองศาสตราจารย์ประพนธ์ เรืองณรงค์ ผู้ช่วย
ศาสตราจารย์หะสัน หมัดหมาน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดลมนรรจ บากา อาจารย์
อับดุลเลาะห์ ฮับรู อาจารย์แวมุเซ็ง มะรอซี และอาจารย์ชาวาวี ปะดอแม็ง ซึ่งมี
บทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการจัดทำต้นฉบับหนังสือ นี้ กรมวิชาการหวังว่า หนังสือ
ภาษิตและคำสอนภาคใต้ เล่ม ๑ จะยังประโยชน์ให้แก่เด็ก เยาวชน และสังคมไทย
ได้เป็นอย่างดี

(นายประพัฒน์พงศ์ เสนาฤทธิ์)

อธิบดีกรมวิชาการ

๘ กรกฎาคม ๒๕๕๕

สารบัญ

บทนำเสนอ

หน้า

๑

สุภาษิตร้อยแปด

๗

สุภาษิตสอนหญิงสำนวนชาวไทยภาคใต้

๖๕

กลอนพื้นบ้านของชาวไทยมุสลิมภาคใต้

๑๑๗

บทนำเสนอ

ธรรมชาติของมนุษย์โดยทั่วไปย่อมโน้มเอียงที่จะประพฤติตนไปตามความปรารถนาของตน ถ้าความปรารถนานั้นไม่ล่วงล้ำเข้าไปในสิทธิของผู้อื่นก็ไม่เสียหายอันใด หากเกิดการล่วงล้ำหรือละเมิดสิทธิของผู้อื่นก็ย่อมจะเกิดปัญหาหรือข้อขัดแย้งตามมา ในแต่ละสังคมจึงมักอบรมสั่งสอนกันให้สมาชิกของสังคมนั้นๆ มีพฤติกรรมที่พึงปรารถนา รู้จักใช้ชีวิตอย่างฉลาดรอบคอบ โดยปกติผู้ใหญ่จะสอนผู้เยาว์โดยให้ข้อคิดบ้าง กำหนดแนวทางปฏิบัติบ้าง ห้ามประพฤติบางสิ่งบางอย่างบ้าง คำสอนเหล่านี้ได้รับการจดจำสั่งสอนและสืบทอดเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะ ซึ่งต่อมาได้รวบรวมบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ภาษิตและคำสอนเหล่านี้มักไม่ปรากฏนามผู้แต่งเนื่องจากไม่ใช่ผลงานของคนใดคนหนึ่ง หากแต่เป็นผลงานที่เกิดจากการสั่งสมหลอมรวมต่อเนื่องกันมาเป็นเวลานาน ในกรณีที่ทราบว่าใครเป็นผู้แต่งก็เป็นเพียงการรวบรวมและเรียบเรียงหรือประพันธ์ขึ้นในรูปแบบใหม่แต่ยังคงเป็นเนื้อหาเดิม

วรรณกรรมประเภทภาษิตคำสอนนี้มีอยู่ทั่วไปในทุกภาคของประเทศไทย เป็นวรรณกรรมที่ทำให้ผู้อ่านได้เห็นถึงวิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อของผู้คน และสถานภาพบุคคลในแต่ละท้องถิ่น อนึ่งเราอาจพบว่า มีวิถีคิดบางอย่างที่ปรากฏอยู่คล้าย ๆ กันแทบทุกแห่ง ทั้งนี้อาจเกิดจากการแพร่กระจายของความคิดซึ่งเป็นที่ยอมรับนับถือกันโดยทั่วไป หรือความคิดนั้นเป็นสัจธรรมของชีวิตที่ทุกคนเห็นตรงกันว่าเป็นความดีงาม จึงได้นำมาประพจน์ปฏิบัติแล้วสั่งสอนกันต่อ ๆ มา วรรณกรรมประเภทนี้จึงมีบทบาทสำคัญ ในการกำหนดแนวปฏิบัติตนและการดำรงชีวิตของบุคคลซึ่งเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ทำให้คนในชุมชนรู้หน้าที่และกิจอันพึงปฏิบัติ ส่งผลให้เกิดวินัย ทำให้คนในสังคมไม่ละเมิดสิทธิของกันและกัน วรรณกรรมภาษิตและคำสอนจึงสะท้อนให้เห็นความพยายามในการจัดระเบียบสังคมตามภูมิปัญญาและข้อจำกัดทางสังคมตามยุคตามสมัยนั้น ๆ

คณะกรรมการคัดสรรและเผยแพร่วรรณกรรมของชาติ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ พิจารณาเห็นว่า วรรณกรรมประเภทภาษิตและคำสอนของภาคต่าง ๆ นั้นประกอบด้วยข้อคิดที่คมคาย มีคำสอนที่น่าศึกษา มีเนื้อหาสาระที่เป็นประโยชน์ ควรแก่การนำมาเผยแพร่ให้กว้างขวาง จึงได้ดำเนินการคัดสรรวรรณกรรมภาษิตและคำสอนของภาคต่าง ๆ นำมาจัดพิมพ์พร้อมทั้งทำคำอธิบายศัพท์สำนวนให้เข้าใจง่าย และเรียบเรียงความนำเชิงวิเคราะห์ของแต่ละเรื่องไว้ด้วย เพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจถึงความเป็นมาของแต่ละเรื่อง เพื่อส่งเสริมการอ่านวรรณกรรมอย่างพินิจและเสนอแนวทางการศึกษาวรรณกรรมเชิงวิเคราะห์หรือวิจารณ์ โดยไม่ละเลยบริบททางสังคมของยุคสมัยที่วรรณกรรมนั้น ๆ เกิดขึ้นไว้ด้วย

คณะกรรมการคัดสรรและเผยแพร่วรรณกรรมของชาติ ได้จัดพิมพ์วรรณกรรมภาคใต้ขึ้นเป็นเล่มแรก ประกอบด้วยเรื่องที่น่าสนใจ ๓ เรื่องด้วยกัน ได้แก่ สุภาษิตร้อยแปด, สุภาษิตสอนหญิงสำนวนชาวไทยภาคใต้ และกลอนพื้นบ้านของชาวไทยมุสลิมภาคใต้ วรรณกรรมทั้ง ๓ เรื่องนี้ รองศาสตราจารย์ประพนธ์ เรืองณรงค์ อาจารย์ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง เป็นผู้รวบรวมต้นฉบับ ยกย่องความนำ และจัดทำคำอธิบายศัพท์สำนวนให้แก่คณะกรรมการคัดสรรและเผยแพร่วรรณกรรมของชาติ เฉพาะกลอนพื้นบ้านของชาวไทยมุสลิม นั้น มีผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านช่วยตรวจสอบการแปลภาษามลายูเป็นภาษาไทยและเขียนอักษรยาวีภาษามลายูเป็นตัวอย่าง ดังรายนามผู้ทรงคุณวุฒิด้านภาษามลายูดังนี้ คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทะสันหมัดหมาน ผู้อำนวยการวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดลมนรจ บากา, อาจารย์อับดุลเลาะห์ ฮับรู, นายแวมุเซ็ง มะรอซี หัวหน้าการประถมศึกษา กิ่งอำเภอทรงปันัง จังหวัดยะลา และอาจารย์ชาวาวี ปะดอแม็ง คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง นับเป็นคุณูปการอันสำคัญยิ่งในการจัดพิมพ์ครั้งนี้

สุภาษิตร้อยแปด นี้สมชื่อ “ร้อยแปด” อย่างยิ่ง เนื่องจากมีคำสอน ข้อคิด ข้อเตือนใจในการดำรงชีวิตอยู่นานัปการ สารของเรื่องสอดคล้องกับลีลาโวหารในการประพันธ์ แต่ละตอนมีความกระชับ ใช้คำน้อยกินความมาก เช่น

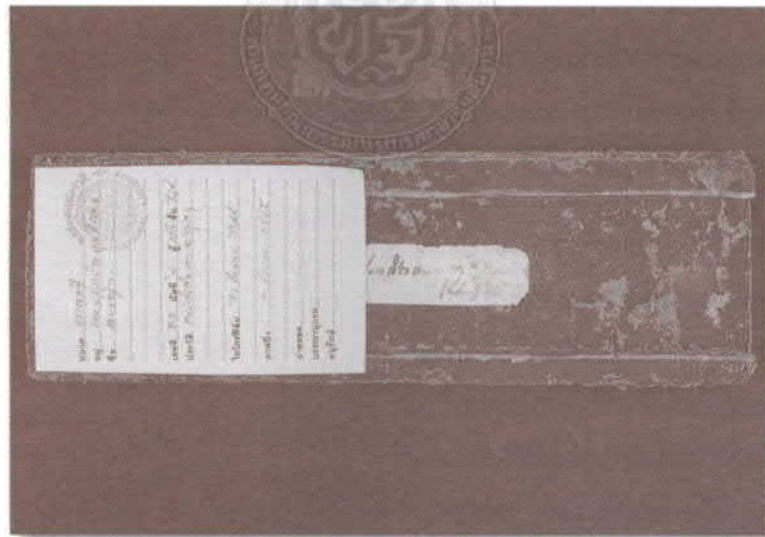
ความรู้คู่ศาสนา	มีวิชาคู่โวหาร
แพศยาคู่คนพาล	ชีคร้านการคู่เขี้ยวใจ

และมีคำที่แสดงลักษณะเฉพาะถิ่น เช่นการตัดพยางค์ในคำให้สั้นเข้า ดังตัวอย่างที่มีการใช้คำ “เล” ซึ่งตัดจากคำ “ทะเล” เป็นต้น

อย่าอวดจะซี้ซ้าง อย่าเพ็งอ้างจะยิงปืน
อย่าว่าเลไม่เป็นคสึน ใครแข็งขึ้นจะเสียการ

สุภาษิตสอนหญิงสำนวนชาวไทยภาคใต้นั้นมีอยู่หลายสำนวน สำนวนที่เลือกมาพิมพ์นี้เป็นสำนวนที่นายเทพ บุญประสาธได้ปริวรรตจากหนังสือสมุดไทยซึ่งภาษาถิ่นใต้เรียกว่า “หนังสือบูต” สุภาษิตสอนหญิงสำนวนนี้ได้รับการยอมรับกันทั่วไปในวงวิชาการของผู้รอบรู้วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ รายละเอียดของเนื้อหาในเรื่องนี้น่าสนใจอย่างยิ่ง

ตัวอย่างสมุดไทย หรือสมุดข่อยซึ่งชาวใต้เรียกว่า หนังสือบูต

โดยทั่วไปเราจะได้ทราบว่า แต่โบราณนั้นผู้หญิงเป็นเพศที่ไม่ได้รับโอกาสในการศึกษา ยกเว้นแต่การเรียนรู้งานบ้าน สุภาษิตสอนหญิงสำนวนนี้เริ่มต้นด้วยการกำหนดลักษณะอันพึงประสงค์ของสตรีไว้ ๔ ประการ คือ

สิ่งหนึ่งคือวิชา	สิ่งใดหนาให้พึงเรียน
ไม่รู้เพื่อนดิเตียน	ว่าคนพาลไร้วิชา
สิ่งหนึ่งพึงจำหมาย	เจ้าจงได้มีกิริยา
เป็นที่คนลือชา	ว่าเกิดมาไม่สูญเปล่า
สิ่งหนึ่งความอัชฌา	ให้ควรมาจำหมายเอา
เป็นบุญคุณแห่งเรา	เป็นศรีสวัสดิ์เกิดสดา
หนึ่งเล่าสติหนัก	เหนียวเมื่อยพักในหัตถา
อดออมความโกรธา	จะอยู่สุขไม่วนเวียน
สี่ประการที่กล่าวมา	ย่อมอาศัยแก่ความเพียร
ไม่รู้ให้พึงเรียน	จำหมายเอาคำท่านสอน

อนึ่งเมื่ออ่านสุภาษิตสอนหญิงสำนวนชาวไทยภาคใต้ในรายละเอียด แล้วผู้อ่านบางท่านอาจเห็นว่าล้าสมัย หรือมีลักษณะเหลื่อมล้ำทางสิทธิเสรีภาพที่ชายหญิงมีไม่ทัดเทียมกัน รายละเอียดดังกล่าวเป็นภาพสะท้อนที่ทำให้เราเห็นวิถีชีวิต ความคิดเรื่องสิทธิและสถานภาพของสตรีในสมัยหนึ่งของสังคมหนึ่ง ซึ่งเราไม่อาจนำสภาวะปัจจุบันไปเป็นบรรทัดฐานตัดสินได้

กลอนพื้นบ้านของชาวไทยมุสลิมภาคใต้ ทำให้เราได้เห็นลีลาการประพันธ์ที่แปลกไปอีกแบบหนึ่ง ทั้งยังได้เห็นแนวความคิดที่เฉียบแหลม

หยั่งรู้ถึงความเป็นจริงของชีวิตและสภาวะต่าง ๆ ในโลกที่หาความแน่นอน
มิได้ ดังคำประพันธ์บทหนึ่งที่ว่า

หวังอะไรกับข้าวเปลือกที่ฝังตรงข้าม

อาจตกหล่น หรือไม่ตกหล่น

อาจถูกกินโดยนกกระจาบบินร่อน

หวังอะไรกับคนรักของคนอื่น

อาจจะเลิกกัน หรือไม่เลิก

อาจจะเพิ่มความรักกันยิ่งขึ้น

บทประพันธ์ข้างต้นนี้ให้สติแก่คนอ่านคนฟัง ให้เตรียมตัวเตรียม
ใจรับรู้ความไม่แน่นอน เพื่อว่าเมื่อชีวิตไม่เป็นดังหวังก็ไม่ต้องเศร้าโศก
ความคิดนี้กล่าวได้ว่าเป็นแนวคิดสากลที่ไม่ว่าคนชาติใด ภาษาใด ศาสนาใด
ก็เห็นจริงตรงกันทั้งหมด การได้รับความรู้ความคิดเช่นนี้จึงเป็นการเพิ่ม
คุณค่าทางสติปัญญาแก่ผู้อ่านโดยแท้

วรรณกรรมภาษิตและคำสอนภาคใต้นี้มีคุณค่าที่น่าน่าอ่าน น่าศึกษา
มีประเด็นที่ชวนให้ขบคิดอย่างหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นความคิดเชิง
สอดคล้องหรือเชิงโต้แย้ง การได้อ่านแล้วได้ไตร่ตรอง วิเคราะห์และ
วิพากษ์วิจารณ์ ก็จะเกิดประโยชน์ในทางสร้างสรรค์ สมดังเจตนารมณ์
ของการนำเสนอวรรณกรรมเรื่องนี้ให้แพร่หลายเป็นที่รู้จักของผู้อ่าน
ในปัจจุบัน

สุภาษิตร้อยแปด

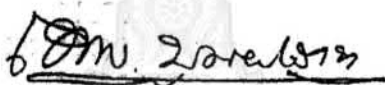
ความนำ

สุภาษิตร้อยแปด เป็นวรรณกรรมภาษิตและคำสอนของท้องถิ่นภาคใต้ วรรณกรรมเรื่องนี้ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง ทำนองเดียวกับวรรณกรรมไทยส่วนใหญ่ในอดีต เรื่อง *สุภาษิตร้อยแปด* นี้ แต่งเป็นกาพย์ยานี ๑๑ จำนวน ๒๑๒ บท ตันฉบับเดิมเขียนไว้ในหนังสือสมุดไทย ซึ่งชาวใต้เรียกว่า *หนังสือบูด* นายเทพ บุญยประสาท อดีตอาจารย์ใหญ่โรงเรียนพัทลุง เป็นบุคคลแรกที่นำสุภาษิตร้อยแปดของภาคใต้มาเผยแพร่ในแบบรูปเล่มของหนังสือปัจจุบัน ท่านได้ต้นฉบับมาจากชาวบ้านนาท่อม ตำบลนาขยาด อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง แล้วนำมาปริวรรตเป็นอักษรและอักษรวิธีปัจจุบัน และจัดพิมพ์ขึ้นเป็นครั้งแรกพร้อมกับบทกวีอื่นๆ อีก ๒-๓ เรื่อง โดยใช้ชื่อหนังสือว่า “คติโบราณสำนวนภาคใต้”^๑ อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งสุภาษิตร้อยแปด นี้ พระธรรมเมธาจารย์ (พระมุนีสารโคภน ทน ธมฺมธโร ป.ธ.๖ วัดภูผาภิมุข) อดีตเจ้าคณะธรรมยุต จังหวัดพัทลุง สันนิษฐานว่า ผู้แต่งสุภาษิตร้อยแปด

^๑ หนังสือ *คติโบราณสำนวนภาคใต้* นี้พิมพ์แจกแก่ญาติมิตรในงานทำบุญอายุครบ ๕ รอบของนายเทพ บุญยประสาท เมื่อวันที่ ๒๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๔

คติโบราณ

สำนวนภาคใต้

สม. งามงาม

น่าจะเป็นพระอุดมปิฎก (สอน พุทธโรภิกขุ ป.ธ.๙) ชาวจังหวัดพัทลุง อดีตเจ้าอาวาสวัดหงส์รัตนาราม ธนบุรี^๑ เนื่องจากท่านผู้นี้ มีความรอบรู้ในพุทธศาสนาและอักษรศาสตร์อย่างแตกฉาน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชศรัทธาให้อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ โดยโปรดเกล้าฯ ให้เป็น “พระอุดมปิฎก” ซึ่งบ่งบอกถึงความเป็นยอดแห่งปราชญ์ทางพุทธศาสนา ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระอุดมปิฎกกลับไปจำพรรษา ณ วัดสุนทราวาส (หรือวัดหัวสุนทรา) ตำบลปิ่นเต่า อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง และมรณภาพเมื่ออายุประมาณ ๗๐ ปีเศษ

^๑ ปัจจุบันอยู่ในเขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร

พระธรรมเมธาจารย์สันนิษฐานว่าพระอุดมปิฎก ยังเป็นผู้แต่ง
วรรณกรรมประเภทกาพย์เรื่อง *สุทธิกรรมชาดก* ซึ่งเป็นเพชรน้ำหนึ่ง
ของวรรณกรรมภาคใต้ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นอีกด้วย เนื่องจาก
บทประพันธ์บางตอนมีเนื้อหาคล้ายคลึงกัน ซึ่งน่าจะมาจากความคิดของ
ผู้แต่งคนเดียวกัน เช่น

สุภาษิตร้อยแปด

เนื้อเนาเอาเกลือกหา	คิดว่าเนาจะจางลง
ทั้งเกลือกทั้งเนื้อส่ง	รสเนายังกว่าก่อนก่อน

สุทธิกรรม

เนื้อเนาเอาเกลือกหา	คิดว่าเนาจะจางลง
ทั้งเกลือกและเนื้อส่ง	รสเนายังกว่าเก่าก่อน

สุภาษิตร้อยแปด

เป็นหม่ายถึงสามหน	คนหนีหม่ายถึงสามครั้ง
แม้ใครคบผิดหวัง	เหตุจะยังคงระคาย

สุทธิกรรม

หนึ่งเล่าถ้ำหญิงใจ	เป็นม่ายถึงสามตา
สามผัวล้วนแต่หย่า	เจ้าอย่าได้หลงด้วยกล

เกี่ยวกับผู้แต่งสุภาษิตร้อยแปดนี้ เป็นเพียงข้อสันนิษฐานของพระ
ธรรมเมธาจารย์ ซึ่งควรแก่การพิจารณาและศึกษาค้นคว้าต่อไป

เนื้อหา

สุภาษิตร้อยแปดมีคำสอนทรงคุณค่าเหมาะกับผู้อ่านทุกเพศ
ทุกวัย คำสอนนั้นมีอเนกประการ เช่น สอนเรื่องการคบมิตร การรู้จัก

ประมาณตน การรู้จักครองตน และรู้จักทำจิตใจให้เข้มแข็ง ให้มีความ
เอื้ออาทร ความกตัญญู และความอดทน ฯลฯ นอกจากนั้นสุภาษิต
ร้อยแปดยังมีความไพเราะด้วยลีลาภาษาพยานี้ และมีการเปรียบเทียบกับ
สำนวนโวหารชวนฟังและน่าจดจำอีกด้วย

ผู้แต่งสุภาษิตร้อยแปดคงได้แนวความคิดจากการอ่านหรือ
ฟังวรรณกรรมคำสอนอย่างหลากหลาย เช่น พระสุตตันตปิฎก ธรรมนิต
โลกนิตติ หิตุปเทศ สุภาษิตพระร่วง โคลงโลกนิตติ และภาษิตชาวใต้
โดยตรง ฯลฯ ตัวอย่างเช่น

ภาษิตชาวใต้

รักมีสร้างสวนหมาก

รักจะยากเลี้ยงเมียสอง

สุภาษิตร้อยแปด

รักมีสร้างสวนหมาก

รักจะยากเลี้ยงเมียสอง

ภาษิตชาวใต้

คนยากให้เป็นนายแขวง คนเนือยแรงไม่ให้ตั้งหม้อ

คนอ้อร้อไม่ให้ก่อไฟ

สุภาษิตร้อยแปด

คนยากอย่าให้แขวง .

คนขี้แรงอย่าให้กรอกหม้อ

เห็นมากกว่าไม่พอ

หม้อจะแตกส่ำเบือกิน

โคลงโลกนิตติ (สำนวนเก่า)

อิติบ่อมด้วย

ปรีโส

ฤสมุทราศโร

อ่มน้ำ

ราชาโลกโลโก

สมบัติ

ไฟบ่อมไม้ซ้า

ใส่ไม้ไฟผลาญ

สุภาษิตร้อยแปด (สำนวนเก่า)

คงคาทั้งห้าแถว	ไถลนองแล้วลงในสมุทร
คำเข้าบได้หยุด	พระสมุทรบ่เต็มหนา
พระเพลิงเริงแรงฤทธิ์	อันสถิตในโลกา
พินใส่เท่าใดหนา	บรู้อุ้มรู้เบือเหลย
ท้าวพระยาเสวยรรมณ	บรู้อุ้มความชมเชย
บ่อสมบัติเหลย	เป็นที่ชอบใจราชา
กษัตริไมบรืสุทธ	ห่อนฤอุมบุรุษหนา
ความรักความเส่นหา	บ่ห่อนฤจะอุมอาย

ภาพสะท้อนสังคม

สุภาษิตร้อยแปดสะท้อนภาพสังคมชาวใต้หลายประการ กวียอมถ่ายทอดประสบการณ์ ความเชื่อ ค่านิยม และโลกทัศน์ที่ได้รับรู้จากสังคมลงในบทประพันธ์ของตน สุภาษิตร้อยแปดชี้ให้เห็นทัศนะของชาวใต้ยุคนั้นได้หลายประการ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

๑. ทัศนะต่อผู้มีอำนาจ

สุภาษิตร้อยแปดบอกให้ทราบว่าในอดีตชาวใต้ไม่ไว้วางใจเจ้านาย ข้าราชการ หรือผู้มีอำนาจ ซึ่งในยุคนั้นบางคนมักใช้อำนาจเกินขอบเขต และไม่เข้าใจวัฒนธรรมของชาวใต้อย่างแท้จริง จึงทำให้มีคำสอนที่สอนให้ระมัดระวัง อย่าประมาทต่อผู้มีอำนาจ โดยเปรียบเทียบผู้มีอำนาจประหนึ่งเสือร้าย ซึ่งไม่ว่าผู้น้อยจะอยู่ไกลหรือใกล้ก็ไม่พ้นอันตราย เช่น

นายรักเหมือนเลือกอด	หนีนายรอดเหมือนเลือหา
พลั้งลงคงอาญา	ชีวาดับนับวันตาย

ชาวบ้านผู้เป็นเบี้ยล่างย่อมมีความผิดทั้งขึ้นทั้งล่อง กวีเปรียบผู้มีอำนาจดั่งดินช้างและชาวบ้านดั่งดินนก ดังนั้นจึงสอนว่าไม่ควรประมาทต่อผู้มีอำนาจเป็นอันขาด มิฉะนั้นก็จะมีสภาพดั่งกวางผู้เคราะห์ร้าย ดังตัวอย่างเปรียบเทียบต่อไปนี้

ดินช้างครอบดินนก	น้ำตาตกมิวายวาง
ทนเจ็บทนหนักคราง	ครั้นเต็มปล้ำรำครุ่นเครง
-----	-----
เสือผอมกวางโถมเข้า	เสือโคร่งเล่าวิ่งวางมา
คบต้องคอมฤคา	จึงรู้ว่าฤทธิ์เสือมี

สมัยต่อมาจนถึงปัจจุบัน ได้มีข้าราชการจากส่วนกลางที่ไปเป็นข้าหลวงหรือข้าราชการปกครองหัวเมืองภาคใต้ที่รู้หลักการปกครอง และเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่นมากขึ้น จึงทำให้ปัญหาต่างๆ คลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้นระดับหนึ่ง

๒. ความรักศักดิ์ศรีและรักษาสันติ

ชาวใต้มีค่านิยมอีกอย่างหนึ่งคือความรักศักดิ์ศรีแห่งตนและพวกพ้อง แม้ว่ายามจนตรอกหรือยามพ่ายแพ้ก็ไม่ยอมเสียศักดิ์ศรีอย่างสันเชิง ดังสุภาษิตกล่าวว่า

เสียเชิงอย่าเสียเช่น	ถึงเสียเส้นอย่าเสียวา
เสียท่อย่าเสียท่า	ถึงเสียหน้าอย่าเสียศรี

ความขำขันที่ควรเข้าใจคือ ถัดจาก “เชิง” แล้ว ยังมีคำว่า “เช่น” (ชาวไท้ออกเสียงเป็น แเช่น) หมายถึงเก่งและชำนาญอย่างยิ่ง ในที่นี้คือศักดิ์ศรี

การรู้จักรักษาศักดิ์ศรีเป็นสิ่งที่ชาวไท้พึงระมัดระวัง เช่น สอนไม่ให้คุยโว แต่ให้รู้จักสงบเสงี่ยม โดยยกสุภาษิตมาเปรียบเทียบกับกิริยาของเสือ ดังนี้

เสือปับเสือไม่ขบ	เสือที่หยบขบคนตาย
อย่าเชื่อว่าเสือร้าย	ของมักหายเพราะเชื่อเสือ

เสือปับคือเสือร้อง ในที่นี้หมายถึงเสือแกล้งร้องขู่คำราม ไม่ได้เข้าขบกัดเหยื่อแต่อย่างใด แต่พึงระมัดระวังเสือที่แอบซ่อน ซึ่งชาวไท้เรียกว่า เสือหยบ คือเสือที่แอบซ่อน เปรียบกับคนที่ซ่อนความรู้สึกได้เก่ง มักทำอะไรจริงจัง

การรู้จักชั้นเชิงหรือนิสัยคน ย่อมทำให้เกิดการปฏิบัติตอบโต้ให้สมกัน ดังสุภาษิตกล่าวว่า

เขาดีดีด้วยกัน	ถ้าคนนั้นผ่านคดหา
อย่าขัดตามอัธมา	จึงรู้ว่าศิษย์มีครู

ความรักศักดิ์ศรี มีชั้นเชิง และการปฏิบัติต่อกันทั้งเชิงบวก และเชิงลบ จึงสะท้อนถึงค่านิยมของชาวไท้ได้ส่วนหนึ่ง

๓. การรู้จักประมาณตน

สุภาษิตร้อยแปดมักย้าให้รู้จักประมาณตน เข้าใจตนเองและหมั่น
คณะว่ามีฐานะและสถานภาพเช่นใด จะทำสิ่งใดก็ไม่ควรเกินขอบเขต
จนกระทบกระเทือนผู้อื่น ดังตัวอย่างเปรียบเทียบ

สินค้ามากกว่าเรือ	เป็นที่เบียดคนทั้งหลาย
เป็นไพร่รู้หวนาย	ไม่คิดอายหมายว่างาม

การไม่รู้จักประมาณตน ไม่รู้กาลเทศะและบุคคล มักมีคำเสียตีสี
เยาะเย้ยตามมา เช่น

ใช้รูปโอบตันไทร	ไม่ใช่หน้าจะคำเรือ
ใช้ร่างจะใส่เสื้อ	ไม่ใช่เนื้อจะมัดผิว
ใช้นิ้วจะใส่แหวน	ไม่ใช่แขนจะเรียงนิ้ว
ร่างกายไร้คดกั่ว	ถึงใช้นิ้วใครจะแล

แม้แต่ผู้ไม่รู้จักประมาณตนเกี่ยวกับการแต่งกาย ก็ยังถูกติติง
เช่น

อายุหลายสิบปี	สีแดงนักรคนมักสรวล
นุ่งห่มพอสสมควร	กับอายุของอาตมา

แม้แต่หนุ่มสาวทำอะไรเกินควร มักมีคำสอนไม่ให้เกินขอบเขตที่
ผู้ใหญ่แนะนำ มิฉะนั้นแล้วความเสียหายจะตามมา เช่น

ดีแล้วให้ตีเลย เลยได้แล้วยิ่งเลยใหญ่
ครั้นเกินลุดตาไป มักมีภัยเมื่อภายหลัง

๔. การคบคน เลือกคู่ และการตั้งบ้านเรือน

การคบคนต้องเข้าใจคน การเข้าใจบุคลิกและสถานภาพของบุคคลย่อมทำให้เกิดความเข้าใจกันและอยู่ร่วมในสังคมอย่างมีความสุข ดังตัวอย่าง

คนยากอย่าให้แขวง คนขี้แรงอย่าให้กรอกหม้อ
เห็นมากกว่าไม่พอ หม้อจะแตกสำเบือกิน

หมายถึงคนยากจนอย่าให้ปกครองท้องที่ คนไร้กำลังและหิวโหยอย่าให้หุงข้าวเพราะคนทั้งสองมีความต้องการสูง ไม่รู้จักคำว่าพอ หม้อข้าวจะแตก (เพราะใส่ข้าวมากไป) กินจนเบื่อกแล้วข้าวก็ยังไม่หมด

สุภาษิตร้อยแปดกล่าวถึงนิสัยคนที่ควรระมัดระวัง เช่น

อย่าฝากกล้วยไว้กับเด็ก อย่าฝากเหล็กไว้กับขี้
เมื่อเราเอากลับหลัง อย่างนึกหวังว่าจะได้

การคบคนอีกประการหนึ่งคือการเลือกหญิงที่จะมาเป็นแม่บ้านแม่เรือน ชาวไทถือว่า เป็นเรื่องสำคัญมากจึงต้องพยายามเลือกเฟ้นหาหญิงที่ดีจากครอบครัวที่ดี ๆ เสมือนเสาะหาพญาครุฑและพญาราชสีห์ก็ทำให้ถูกถิ่นที่

หาครุทนต์ฉิมพลี
หาหญิงจะปกครอง

หาราชสีห์ที่ถ้ำทอง
เร่งสืบสองให้ด่องแท้

การพิจารณาหญิงดีต้องดูไปถึงตระกูล ดังคำสอนที่เรารู้จักกัน
ทั่วไปว่า

ซื้อช้างให้แลหาง
มัดดีเหลือดีเหลือ

จะซื้อนางให้แลแม่
วิสัยแม่จะคงยัง

เมื่อครองเรือนกันแล้ว สุภาพชนชาวไทยยังเตือนผู้ชายหรือลูกเขย
ไว้ว่า

มีเมียรักร่วมรู้
ไม่มีความสบาย

อย่าได้อยู่เรือนหลวงยาย
มีแต่ให้ไต่ยากใจ

เรือนหลวงยาย หมายถึง เรือนของแม่ยาย ซึ่งอาจเกิดกระทบ
กระทั่งกันไต่ระหว่างลูกเขยกับแม่ยาย หรือลูกเขยกับญาติฝ่ายแม่ยาย
การไปอยู่เรือนแม่ยายและพ่อตานั่น ผู้ชายชาวไทยมักไม่นิยม แต่ชอบอยู่
บ้านตนเองหรือแยกไปสร้างครอบครัวใหม่อย่างอิสระ

๕. การทำอะไรต้องจริงจังและเข้มแข็งอดทน

ภาคใต้มีทะเลขนานทั้งสองฟากฝั่ง ถึงแม้ทะเลจะดูสวยงาม แต่
ยามมรสุมก็มักมีกระแสน้ำและลมพัดรุนแรงและมีน้ำท่วมอยู่เสมอ ชาว
ใต้จึงต้องต่อสู้กับภัยธรรมชาติอย่างเข้มแข็งและอดทน ลักษณะเช่นนี้จึงมี
คำสอนตามมามากมายซึ่งเกี่ยวกับการดำรงชีพยามประสบทุกข์ยาก เช่น

ถึงแม้ไม่มีถึงตาย

ก็จะได้ทนเสดสา

คำว่า “เสดสา” กลายเสียงจากคำ “เสคสา” (Saksa) ใน
ภาษามลายู หมายถึงความลำบากอย่างแสนสาหัส

อดสั้มได้กินหวาน

อดอาหารได้กินมัน

คำสอนนี้ตรงกับสุภาชิตภาคกลางว่า อดเปรี้ยวไว้กินหวานนั่นเอง
นอกจากนี้ชาวไต้หวันถือผู้ทำงานเอาจริงเอาจัง และมีขันติมั่นคง ดัง
สุภาชิตกล่าวว่า

กุมไทนกุมไหม้น

คิดผูกพันอย่าหันเหียน

คำสอนนี้ตรงกับสุภาชิตภาคกลางว่า “จับไหม้นคั่นให้ตาย”

อย่างไรก็ตามการทำอะไรจริงจังนั้น จะต้องมีความระมัดระวัง
อย่าใจร้อน ดังคำสอนว่า

จับปลาคุมเอาหัว

เปลื้องใบบัวให้ดีหลี

น้ำใสในสระศรี

อย่าให้ชันขึ้นมิตดม

สุภาชิตร้อยแปดที่นำมาเป็นตัวอย่างนี้สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของ
ชาวไต้หวันด้านความเชื่อ ค่านิยม และโลกทัศน์ที่ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา
และบางอย่างเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสวัฒนธรรมสมัยใหม่ “สุภาชิต
ร้อยแปด” จึงเป็นบันทึกทางวัฒนธรรมของชาวไทยภาคใต้ที่น่าสนใจ
อย่างยิ่ง

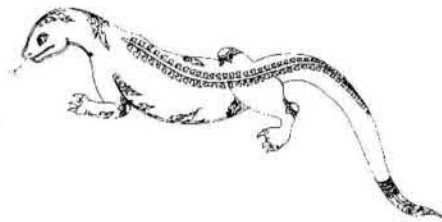
สุภาษิตร้อยแปด

ขานี้ ๑๑ ๑. ใ้ริสวัสดิ์แซมซ้อย	กล่าวเรียบร้อยทุกประการ
ผู้เฒ่าพดมาจารย์	ท่านสอนไว้ฟังฟังเยี่ย
เหล็กอยู่เรือนเป็นเพื่อนพรา	ข้าวอยู่เรือนเป็นเพื่อนเมีย
รืดแต่ก่อนบ่ห่อนเสีย	ท่านผู้เฒ่าตักแต่งไว้
เศรษฐียอมตกลาง	เหล่าขุนนางยอมตกลไพร
ผู้ตัดกต่าได้	ลูกข้าไ้รักมักได้ดี
จับปลากุมเอาหัว	เปลื้องใบบัวให้ดีหลี
น้ำใสในสระศรี	อย่าให้ขันขึ้นมิดตม

เยี่ย	ทำ, ทำสืบไว้
พรา	มิดพรา
รืด	จารีต หมายถึง เยี่ยงอย่าง, แบบแผน, ประเพณี
นาง	ยังนาง หมายถึง สิ่งปลูกสร้างสำหรับเก็บผลผลิต เช่น ข้าวและเกลือ เป็นต้น
กุม	จับ
ดีหลี	แน่, แท้, แท้จริง, ดีมาก

งดก่อนผ่อนฟังว่า
เรื่อนักมกกลมจุม
คบเพื่อนให้ฟังรู้
ยกตนแล้วชมท่าน
หางเต่ายาวแล้วสั้น
วัดกันค่ากันดี
ช้างเถื่อนยอมจับได้
เสือหม้อยู่ในไพร
เขายุคิดดูก่อน
ถ้าจริงเหมือนใจหวัง
เป็นใจอย่าเจียนจิต
เป็นตาถ้าฟังหู
น้ำตาลหวานเลิศล้ำ
ครั้นดีแต่ผู้เดียว

ยับยั้งทำถ้าคอยลม
โดยข้อนี้มีการ
เพื่อนที่ดูเสมือนมาร
พวกคนพาลหมายว่าดี
หางแล่นนั้นว่ายาวรี
ไม่เสียที่กันเท่าใด
วัวควายร้ายยอมได้ไถ
ยอมจับได้ใส่กรงขัง
ส่วนเขายอนผ่อนคอยฟัง
ให้ฟังฟังแต่สักหู
แม่นเป็นศิษย์อย่าเจียนครู
อย่าว่ารู้แต่ผู้เดียว
ยังไม่พินกับกับเหนียว
มักค่อยเปรี้ยวต่อภายหลัง

แลน	ตะกวด
ค่ากัน	แคกัน, เท่ากัน
ยอน	ยุยง, ยุแยง, ยุแหย่
เป็นใจ	พอใจ
เจียนจิต	ระวางแคลงใจ (เจียน คือ ตัด, ขลิบ, เฉือน)
ถ้า	ท่า, รอ
เหนียว	ข้าวเหนียว

เสื่อพีเพราะป่าปก
ดินเย็นเพราะหญ้าบัง
น้ำเดินปลาไม่อยู่
สิงหราชบัณฑิต
ไม้ไผ่ลั่นมีผล
มีทรัพย์พักตร์พึงชม
ผูกนาคด้วยโองการ
ผูกคนด้วยน้ำใจ
ไม้อ่อนบ่ห่อนหัก
ศรีสูงเทียมฟ้า
ผู้ดีทำคุณนับ
กินหมากลิ้มคุณปูน
ตีนช้างครอบตีนนก
ทนเจ็บทนหนักคราง

ส่วนป่ารกเพราะเสื่อยัง
หญ้าที่ยังเพราะดินมี
ภูเขาใดถ้าบ่มี
สระศรีเดินหงษ์บ่ชม
นกก็ร่นจับระม
เพื่อนหญิงชายไม่จากไกล
ผูกคชสารปลอกขอไส
จึงไม่ไกลจากอาตมา
ไม้แข็งนักมักหักหนา
จอมปลวกน้อยค่อยเพิ่มพูน
ผู้ไร้ทรัพย์ทำคุณสูญ
เพราะตนไร้ทรัพย์เบาบาง
น้ำตาตกมิวายวาง
ครั้นเต็มปล้ำรำครุ่นเครง

เสื่อพี	เสื่ออ้วน
ยัง	มี
เดิน	ตื่น
ไม้ไผ่	คือ ไม้ไผ่ หมายถึงไม้ต่างๆ
รน	รีบเร่ง, เข้ามา
ไส	ไซ้
เทียม	เท่า, เสมอ
ปล้ำ	พยายาม
ครุ่นเครง	เสียดัง

อย่าคลำทางเสือผอม
 เจ้านายของเราเอง
 เสือผอมกวางโจมเข้า
 ตบต้องคอมฤคา
 ฐเท่าเท่าไม้มัน
 เพลิงน้อยเท่าแมลงหวี่
 จับเหาหัวท่านมา
 มักทุกซุกเดือนร้อน
 อย่าชิงสุกก่อนห่าม
 อย่ากวตอวดว่าแรง
 สิ่งใดท่านไม่ให้
 อย่างนั่งเทียมผู้ดี
 อย่าพูดไปก่อนถาม
 เพื่อนฝูงมักโยไฟ
 สิ้นค้ำมากกว่าเรือ
 เป็นไพร่รู้หวนาย

ราชสีห์ย่อมขามเกรง
 อย่าลวนลามอุเบกษา
 เสือโคร่งเล่าวิ่งวางมา
 จิงรู้ว่าฤทธิ์เสือมี
 อย่าได้ครยุดทางดี
 เผาได้สิ้นทั้งนคร
 ใส่เกสร่าพังก่อน
 จะผันผอนก็สุดแรง
 อย่าเก็บความแรงแสดง
 ผู้ปรีชาบว่าดี
 อย่ามักได้และใครมี
 อย่าพาทีให้สูงใหญ่
 อย่าเล่าความไปก่อนได้
 เขาแลมาเราสาอาย
 เป็นที่เปื้อนคนทั้งหลาย
 ไม่คิดอายหมายว่างาม

อุเบกษา	วางเฉย
กวต	ประกวต, รุกไล่
แรง	มีกำลัง, มีความเก่งกล้า
แล	ดู, เห็น
สา	รู้สึก
หวน	กว่า

แม่นิดก็ดีเอง
 คนโม่ไม่รู้ความ
 ที่นั่นนั่งเล่นนิ้ว
 เพื่อนหัวตัวเราเอง
 เขาดีดีด้วยกัน
 อย่าขัดตามอัธมา
 ความลับล้าไว้
 ปลาไหลกลายเป็นงู
 ที่ลุ่มมักเป็นพูน
 เดินนักมักเห็นหลัง
 อย่าค้ำหางเสือเล่น
 น้ำเขียวเอาเรือขวาง

ไม่พักทรงไปเร่ถาม
 หมายว่างามดีตัวเอง
 ใช้แขนพลั่วทำลายเพลง
 เพราะทำเพลงเกินกิริยา
 ถ้าคนนั้นผันคดหา
 จังรู้ว่าศิษย์มีครู
 อย่าให้พร่องถึงสองหู
 มักอดสูเมื่อภายหลัง
 ส่วนที่พูนมักเป็นวัง
 คือเต้าน้อยคอยข้ามทาง^๑
 เห็นช้างเล่นอย่าสูงหาง
 มักอับปางลงกลางวน

๑ มีคำอธิบายอยู่ที่หน้า ๖๒
 เรง เรงไปมา
 โม่ โม่
 เล่นนิ้ว ทำรำโนราซึ่งกรีดนิ้วที่ละนิ้วตามลำดับ ในที่นี้หมายถึงคนที่รำโนราไม่เป็น
 แล้วยังทำทำรำ
 หัว หัวเราะเยาะ
 ลับล้า ลึกล้ำ ในที่นี้หมายถึง เก็บให้มืดซิด
 พร่อง บกพร่อง, ไม่เต็ม *อย่าให้พร่องถึงสองหู* คือ *อย่าให้* (ความลับ) บกพร่อง
 คือ *รู้ไปถึงหูคนอื่น*
 วัง หวังน้ำลึก
 เดิน เดิน
 คือ เหมือนกับ
 ยุง พยุง ในที่นี้หมายถึง ยึด

ช่างควายหมายชนกัน	อย่ากังกันไม่เป็นผล
อย่าจุกอย่ารุกรน	ถ้าคอยดูอยู่ดีหว่า
ข้าวเปลือกสงวนไว้	เมื่อเจ็บไข้ได้เรียกหา
อย่าสงวนมิตรเมื่อครา	ที่ยากจนเป็นคนเขลา ^๑
อย่าคบคนกินเหล้า	อย่าเข้าปนคนขี้เมา
พลอยทุกข์จุกใจเปล่า	ถึงไม่เมาก็พลอยบาป
อย่ามัดให้เหลือแบก	อย่าทำแสบให้เหลือหาบ
เชื่อว่าเราโลภลาม	จะแบกหาบพอสมควร
อายุหลายสิบปี	สีแดงนัยคนมักสรวล
นุ่งห่มพอสมควร	กับอายุของอาตมา
ทรัพย์สินที่อยู่คนพาล	บ่ยืนนานเสียเลยหนา
คือดวงพวงมาลา	ซุบแซ่เหล้าปล้นคร่ำหมอง
หาครุฑตันฉิมพลี	หาราชสีห์ที่ดำทอง
หาหญิงจะปกครอง	เร่งสืบส่องให้ถ่องแท้
ซื้อช้างให้แลหาง	จะซื้อนางให้แลแม่
แผ่นดินเหลือดีเหลือ	วิสัยแม่คงจะยัง

๑ มีคำอธิบายอยู่ที่หน้า ๖๒

จุก ร้อนใจ

ยาก ดันฉบบเรื่องเดียวกันซึ่งพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๑๔ ใช้ *อยาก*

เหลือ เกิน

แสบ สาแหรก คือ เครื่องใส่ของสำหรับหาบ ปกติทำด้วยหวายมี ๔ สาย ตอนบนทำเป็นหูสำหรับสอดไม้คาน ตอนล่างขัดกันเป็นสี่เหลี่ยมสำหรับวางกระจาด เป็นต้น

ดีแล คือ ดีแล หมายถึง ดีมาก

เป็นหม้ายถึงสามหน
 แม้ใครคบคิดหวัง
 พยาธืมิรู้หด
 ถ้าใครคบคิดไว้
 | เกี่ยวแฝงไปมุงป่า
 แต่มุงเหย้าเรือนตน
 แม้คิดกิจสิ่งใด
 ดอกเตื่อห่อนถาบัน
 อย่าอวดแรงแข่งชะตา
 เจ็บไข้ให้เคื่องเข็ญ
 อย่าไต่ไปตามลัน
 มดหลงด้วยน้ำตาล
 ลูกเมียทรัพย์ทั้งหลาย
 เพลิงดับกลับติดมา
 อย่าอวดจะขี่ช้าง
 อย่าว่าเลไม่เป็นคลื่น
 ความรู้คว่ำสนา
 แพศยาคู่คนพาล

คนหนีหนายถึงสามครั้ง
 เหตุจะยั้งคงระคาย
 ส่วนพยศมิรู้หาย
 มีแต่ให้ได้ชุกชน
 ใครเห็นว่าจะเป็นผล
 ยังไม่พ้นจะรื้อรำน
 อย่างกล่าวให้ฟังแตกฉาน
 ครั้นบานแล้วก็ให้เห็น
 ท้าวพระยาก็จำเป็น
 เป็นง่อยเปลี้ยจนเสียการ
 อย่าได้กินไปตามหวาน
 เพราะตามหวานจึงมรณา
 ตัวไม่ตายหาได้หนา
 ชีวิตม้วยบ่ห่อนคืน
 อย่าเพ้ออ้างจะยิงปืน
 ใครแข่งขันจะเสียการ
 มีวิชาคู่วิหาร
 ชีคร้านการคู่เข็ญใจ

แฝง	ชื่อต้นหญ้าชนิดหนึ่งใช้สำหรับมุงหลังคา
รำน	ในที่นี้คือ ราน หมายถึงมีรอยร้าว
เตื่อ	มะเตื่อ
แข่งชะตา	ในที่นี้อาจหมายถึงแข่งขันฝืนชะตา หรือหมายถึงแข่งขันชะตา ก็ได้
เล	ทะเล
ชีคร้าน	เกียจคร้าน

เสียศีลสอนความรู้
เจ็บแล้วให้จำใจ
น้ำซันเอาไว้ใน
พินท์ก้อยาคายออก
เพื่อนพาลอย่าเพ่อโกรธ
โลภนักลาภมักเสีย
หมาขบอย่าขบตอบ
บาดแผลแค่เราไส
เสียเชิงอย่าเสียเช่น
เสียทืออย่าเสียท่า
บาดนอกรักษาหาย
ครั้นได้ยอว่าดี
วิวเห็นแต่เส้นหญ้า
ส่วนเดือนเห็นแต่ดิน
เกล้าผมพอสมนหน้า
อย่ากวตอวตว่ามี

ตริตรองดูให้แนใน
กลืนเอาไวค้อยคายออก
ส่วนน้ำใสไว้ข้างนอก
อมเอาไวค้อยคายเสีย
เพื่อนพุดโจดอย่าฟังเยื่อ^๑
ค้อยคิดเยื่อ^๒สืบต่อไป
เพื่อนหัวเราะเยาะโยไฟ
เขาโยไฟวารอยหมา
ถึงเสียเส้นอย่าเสียวา
ถึงเสียหน้าอย่าเสียศรี
บาดในไซรัหายไม่มี
เปล่าสักที่ทำดูหมิ่น
ข้าคนเห็นแต่จะกิน
ครั้นได้กินยอว่าดี
จะนุ่งผ้าพอสมศรี
จึงจะดีมีคนนับ

จำใจ	จำใส่ใจ
ซัน	ซุ่น
เยื่อ ^๑	แล
เยื่อ ^๒	แล้วก็
ขบ	กัด
เช่น	ชาติ, ชื่อ
เดือน	ใส่เดือน
กวต	ไล่
นับ	นับหน้าถือตา

โกลนักรลากลักหาย
 ยากนักมักต้องสับ
 ถิ่นนักมกลอดช้าง
 ยิ่งหนาวก็ยิ่งเย็น
 เกลียดขี่ขี่มักตาม
 เมียรักพักตร์พอพึง
 ทานลัมอย่าได้หัว
 อย่าชี้ทางให้รอก
 ออกจากปากมักเข้าหู
 มีทุ่งย่อมมีนา
 อย่าสาวไล่ให้กาเห็น
 แกวกหญ้าเที่ยวหาง
 มีตาให้เร่งดู
 ไข่แล่งลงกันตัง

งามเจิดฉายมักพลันยับ
 กินที่ลับคนมักเห็น
 ครั้นห่างนักมกลอดเมลิ้น
 ดนยิ่งเกลียดยิ่งพอพึง
 ถ้าเกลียดความความมักถึง
 อย่าหวังหึงสั้มักกลับกลอก
 ส่วนท่านกลัวอย่าได้หลอก
 อย่าบอกทางให้แก่กา
 ออกจากรูกมักเที่ยวล่า
 ส่วนมีป่าย่อมมีหู
 อย่าหาเมลิ้นให้คนดู
 มักอดสูเมื่อภายหลัง
 ส่วนมีหูให้เร่งฟัง
 ไข่ไม่ไข่ถึงจะตวงเกลื่อ

เมลิ้น	หรือเส้น เป็นชื่อแมลงขนาดเล็กมากที่กัดหรือทำให้เกิดความระคายเคืองต่อร่างกาย ประเภทพวก ไร, เหา, เห็บ, หมัดหรือมด ก็ได้
หึงส์	เบียดเบียน, ทำร้าย, คัดให้เขาทนทุกข์ ตันฉบับใช้ หึงษ์
หัว	หัวเราะเยาะ
รอก	กระรอก
ล่า	เลื่อย
แกวก	แหวก
ไข่	ไข่
แล่ง	ภาชนะหรืออุปกรณ์ใช้ในการตวง (คือ ๒ แล่งเป็น ๑ ทะนาน, ๒ ทะนานเป็น ๑ กันตัง)
กันตัง	มาตราตวง (คือ ๔ แล่งเป็น ๑ กันตัง)

ใช้รูปโอบตันไทร
ใช้ร่างจะใส่เสื้อ
ใช้นิ้วจะใส่แหวน
ร่างกายไร้คดคิ้ว
ข้างซี้ซี้ตามข้าง
จะเอาก็เปล่าแหล่
เรือแล่นอย่าแล่นแข่ง
เขาว่าเราบ้าเปล่า
อยู่ไหนให้โยนนั้น
ครั้นแปลกแฉกผิดเพื่อน
ไม้แก้วไม่มีลาย
กิริยาหาไม่มี
หนุ่มหนุ่มสุมปลานอน
ไม่รู้ว่าลึกเดิน

ไม่ใช่หน้าจะคำเรือ
ไม่ใช่เนื้อจะผัดผัว
ไม่ใช่แขนจะเรียงนิ้ว
ถึงใช้นิ้วใครจะแล^๑
อ้าวจะข้ามกระสินธุ์แส
คนไม่แลจะบ้าเปล่า
อย่าอวดแรงข้ามเหวเขา
เพราะมัวเมาไม่เหมือนเพื่อน
นุ่งห่มนั้นให้พอเหมือน
เพื่อนมักเบือนบ้ายหน้าหนี
คนทั้งหลายไม่ว่าดี
เพื่อนฝูงนี้พาห่างเหิน
ลุ่มดอนดอนสุมเป็นเพ็น
ครั้นสุมได้ก็สุมไป

^๑ มีคำอธิบายอยู่ที่หน้า ๖๒

รูป	รูปร่าง, ร่างกาย
หน้า	หน้าตา
ไร้คดคิ้ว	ไร้คดเคี้ยว
ใช้นิ้ว	เรียงนิ้ว (ทำท่ารำเรียงนิ้วแบบรำโนรา)
เปล่าแหล่	เปล่าแล
ไม้แล	ไม่ดู, ไม่เห็น
โย	เลียน, เลียนแบบ
เบือน	เบือน
ไม้แก้ว	ไม้ตันแก้ว
เพ็น	พั่น
เดิน	เดิน

ดีแล้วให้ดีเหลือ
 ครั้นเกินลุลงตาไป
 ส่วนแล้วไม่ลืมนก
 เลยไล่ลืมนกไปมั่ง
 มั่งง่ายมั่งได้ทุกข์
 เสอไปใหญ่กว่าเรือ
 อดสั้มได้กินหวาน
 อดโทษแก่เพื่อนกัน
 อยู่มาให้รักเหมือน
 ฝ่าแหนดอย่าเห็นห่าง
 นายรักเหมือนเสือทอด
 พลังลงคงอาญา

เลยได้แล้วยิ่งเลยใหญ่
 มักมีภัยเมื่อภายหลัง
 นกรู้แล้วว่าเร้วยัง
 เพราะใจหมั่งจะกินเหยื่อ
 สนุกนักมักค่อยเบื่อ
 เบื่อจะคร่ำป่าจะตรัน
 อดอาหารได้กินมัน
 เพื่อนทั้งนั้นไม่เห็นห่าง
 ครั้นอยู่เมืองรักขุนนาง
 ตามเยี่ยงอย่างท้าวพระยา
 หนีนายรอดเหมือนเสือหา
 ชีวดับนับวันตาย

ดีเหลือ	ดียิ่งขึ้น
เลย	มากขึ้น
ยัง	มี
ไล่	ไล่ไล, เรื่อยเปื่อย, หลงๆ ลืมๆ
หมั่ง	กำลัง, กระมัง (จาก พจนานุกรมภาษาถิ่นใต้ พุทธศักราช ๒๕๒๕ พิมพ์ครั้งที่ ๓ พุทธศักราช ๒๕๓๐ โดยสถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ หน้า ๓๒๑)
มักค่อยเบื่อ	สนุกเกินไปก็จะเบื่อง่าย ในที่นี้หมายถึงไม่ได้อะไรเป็นเรื่องเป็นราว
คร่ำ	จุด, ดิ่ง
ตรัน	แบก, ค้ำ, รับ
สั้ม	เปรี้ยว
มัน	เผือกมัน
เหมือน	ร่อนน้ำสำหรับซักผ้าไปหล่อเลี้ยงพืช
รอด	รอดพ้น

พวยเรืออยู่ในอ่าง
นกเขาขังกรงไว้
ทรัพย์ท่านทำทรัพย์ตน
เหมือนไฟกินไม้ทุก
สิบได้ไม่เท่าเสีย
ของเดิมเรายังมี
รักมีสร้างสวนหมาก
รักใคร่ได้เงินทอง
เรียนหมั่นทำการกิจ
เรียนกินให้เรียนการ
มือหุดปากอดด้วย
อุตสาห์หาไม่จน
อยู่ใต้ให้เผื่อเหนือ
คนพาลหาที่พึง

ผิดเยี่ยงอย่างคนทั้งหลาย
แต่เรไ้ได้ร้องทุกข์
อย่ายืนยลว่าเป็นสุข
มันได้ทุกข์เมื่อภายหลัง
สิบทำเสียไม่เท่ายัง
ค่อยต่อตั้งเป็นกกก่อง^๑
รักจะยากเลี้ยงเมียสอง
ให้ตรีกตรองทำการงาน
เรียนชี้ชัดให้เรียนหาญ
เรียนชี้คร้านให้เรียนจน
ครั้นมือหวยมักได้ผล
คิดจนนมักจนจริง
ครั้นแล่นเรือให้เผื่อหลัง
จริงจะพ้นจากความจน

๑	มีคำอธิบายอยู่ที่หน้า ๖๓
เรไ้	บินเรไปเรมา, บินเดรไปเดรมา (เร คือ เดร)
ทุก	ผู้
เสีย	แล้ว
ยัง	มี, อยู่
มี	ยังมี
ชี้คร้าน	เกียจคร้าน
หวย	(มือ) ไหวไปมา หมายถึง มือทำงาน
หลัง	ตลิ่ง
คนพาล	คนที่ยังอายุน้อย
พึง	ที่พึงพึง
จริง	จึง

เสียเบี้ยเอาเบี้ยแก้	คนเจ้าแสบแก้ด้วยกล
โง่จาวอายุแก่คน	แก้ด้วยนิ่งแค้นเหมือนกัน
อดความไม่หอนตาย	กินข้าวสายอร่อยครัน
คนพาลอย่าคบมัน	อดกลั้นไว้ค่อยแก้ถ้าย
เสือปิบเสือไม่ขบ	เสือที่หยบขบคนตาย
อย่าเชื่อว่าเสือร้าย	ของมักหายเพราะเชื่อเสือ ^๑
ป่าไหนว่าเสือร้าย	คนทั้งหลายอย่าได้เชื่อ
เสือแหลจะขบเสือ	อย่าได้เชื่ออย่างกลัวเลย
นกไล่แข่งข้างตาย	อย่ามั่งง่ายทั้งหลายเอ๋ย ^๒
ฟืนไฟเท่าใดเหลย	เผาได้สิ้นทั้งบ้านเมือง
คันขอนจะหาเข็บ	มักจะเจ็บไม่เข้าเรื่อง
เร่พูดให้คนเคือง	เปล่าทั้งเรื่องไม่ได้ไหน

๑ มีคำอธิบายอยู่ที่หน้า ๖๓
 ๒ มีคำอธิบายอยู่ที่หน้า ๕๗

คนเจ้าแสบ	คนเจ้าเล่ห์แสบกล
คน	คนอื่น
แก้ถ้าย	คือ แก้ได้ หมายถึง ได้คืน, เอาคืน
เสือปิบ	เสือร้องคำราม (โจรเข้าปล้นมักตะโกนข่มขวัญซึ่งเรียกว่า เสือปิบ)
ที่	รอจังหวะ, คอยที่
หยบ	หลบ, แอบซ่อน
เชื่อเสือ	เชื่อว่ามีเสือ
นกไล่	นกชนิดหนึ่งมีขนาดเล็ก
เหลย	อีก
ขอน	ขอนไม้
เข็บ	ตะเข็บ คือสัตว์เลื้อยคลานพวกเดียวกับตะขาบ แต่มีขนาดเล็กกว่า จะเข็บ หรือ ชีเข็บ ก็เรียก
เร่พูด	เที่ยวพูด

พูดดีเป็นศรีศักดิ์
พูดชั่วตัวมีภัย
ถ้าแน่นมิถึงตาย
แต่จะไปไถนา
น้ำไหลล่อได้ทราย
จะจรและนอนนั้ง
ที่สนุกอย่าได้นอน
อยากข้าวให้หุงกิน
มีเมียรักร่วมรู้
ไม่มีความสบาย
เหยียบฟากไปทบตง
ล้นพินอยู่กันใส
ขันตือให้มัน
ครั้นว่ามันทบแตก
จับเส้นว่าจะไต่
ระวังอย่าปลั่งพลาด

มีคนรักทั่วแดนไตร
ต้องตายไปเพราะวาจา
ก็จะได้ทนเสดสา
ระวังหนัระวังหลัง
อย่ามั่งง่ายเร่งระวัง
มักหักพังไม่ทันยิน
ส่วนแมวอนอย่าไดยิน
ทนอดท้อก็ต้องตาย^๑
อย่าได้อยู่เรือนหลวงยาย
มีแต่ให้ไต่ยากใจ
จะบำหร่งสักเท่าใด
ยังไม่พ้นจะทบแตก^๒
อย่าถือให้ชันเขาแตก
ชันจะแตกออกเที่ยวবাদ
แต่อย่าไต่ให้เส้นขาด
ครั้นเส้นขาดกลายเป็นหนวง

๑ และ ๒	มีคำอธิบายอยู่ที่หน้า ๖๓
เสดสา	ลำบากอย่างยิ่ง
หลวงยาย	แม่ยาย
ทบ	กระทบ
บำหร่ง	บำรุงรักษา
ใส	ไซ้
ทบแตก	กระทบกระแตก
เส้น	เส้นลวด, เส้นเอ็น
หนวง	ถ่วง, ยึด (อ่านแบบอักษรนำ)

ดกกับยับตัวเอง
เพื่อนผิดคิดทักท้วง
ถือถ้อยอย่าถามน้ำ
ยากจนก็ตามที่
ของดีเราพึงได้
ได้อื่นสักหมื่นสิ่ง
จ้อได้อย่าดีใจ
ของใหม่พาของเก่า
อย่าทำว่าสัมผัสปาก
เผ็ดฝาดขึ้นเมื่อใด
ญาติมิตรสนิทมาก
เอาจิตคิดใจเจือ

เพราะพลังเพลงหลังหลงหล้าง
คิดหนองหนองให้จดี
แม่นถ้อยความอย่าถามมี
คิดตรงตรีเอาแต่จริง
ของเก่าร้ายอย่าได้ทิ้ง
อย่าเพ่อทิ้งสิ่งของเก่า
ภัยมักถึงแก่ตัวเรา
ที่นั่นเราจะถูกใจ
เมื่อกินหมากลิ้มปูนใส
คิดถึงปูนประยูรเจือ
อย่าถางถากค่อยฝากเผื่อ
อย่าได้เรือแล้วถีบแพ

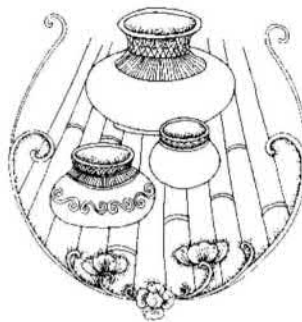

ยับ	จับ
หล้าง	ล้วง
คิดหนองหนอง	ค่อย ๆ คิด
ถ้อยความ	คำความ
มี	มั่งมี
ร้าย	เก่า, ไม่ดี
จ้อ	จ้อโก่ง
สัมผัสปาก	เปรี้ยวปาก
เผื่อ	เผื่อ

หลกมือได้กินหมาก
 นะนักมักขี้แพ้
 เขาดีว่าเขากลัว
 เขาแย้เขาเยาะเย้า
 อย่าซ่อนมือใต้ผ้า
 มือหวยหวยไปเอง
 จวยค้อนไปลิวไก่
 ลิวไปกระทบแห่ง
 คนตีผีเข้าสิง
 ครั้นแลแต่ทางนอก
 อุบาทว์บังเกิดมา
 อุบาทว์คนชั่วร้าย

ครั้นหลกปากเขาดำแม่
 ครั้นแพ้นักมักนะเล่า
 เขาปรานีหัวว่ารู้ไม่เท่า
 คิดว่าเข้าด้วยตนเอง
 ลักซ่อนผ้าไว้ใต้เพลิง
 ไม่พักเหรงไปทบแห่ง
 เหม่นน้ำใจทำกังแก้ง
 ยิ่งยิ่งแรงกว่าผีหลอก
 ถามความจริงมันไม่บอก
 ว่าผีหลอกนี้แรงร้าย
 ถึงฟ้าผ่าก็แก้หาย
 ถ้าไม่ตายไม่หายเลย

หลกมือ	มือไม่อยู่นิ่ง, ขยัน
หลกปาก	ปากไม่อยู่นิ่ง, พูดมาก
นะ	ชนะ
หัว	หัวเราะเยาะ
เพลิง	หม้อดินเผาขนาดใหญ่ปากกว้าง
หวยหวย	ไหล ๆ ไปเอง
เหรง	เตรไปมา
ทบแห่ง	กระทบกระทั่ง
ค้อน	ไม้
ลิว	ขว้าง
กังแก้ง	โอ้อวด
หรือ โกงแก้ง	

หญิงร้ายกับชายชั่ว	เร่งเกลียดกลัวอย่าชมเชย
อยู่เปลี่ยวเดียวดีเอย	อย่าชวนเชยกับคนพาล
ยากนักที่อดได้	ด้วยผลไม้อร่อยหวาน
มดหลงด้วยน้ำตาล	เห็นเป็นพานจะใครได้
เชื้อชาติลูกข้า	ลงปากหาให้หลงไหล
หวานนอกแล้วขมใน	เหมือนน้ำใจพวกลา
ชนุนมีหนามเสี้ยน	พันธุ์ทุเรียนมีหนามหนา
ภายในใสโสภา	โอชารสปรากฏดี
โหราพันธุ์อ้อยลาย	ดูภายนอกก็สุกศรี
ภายในคันพันพันทวี	เหลือสติจะแก้ถ่าย
ลูกเต๋อสุกสีแดง	ยังมีแมลงอยู่ในไส้
ภายนอกน่ารักใคร	ภายในไส้ก็หนอนยัง
ข้างตายลอยน้ำไป	กาดี้ใจมีจิตหวัง
ตามกินจนสิ้นยัง	ไม่เหลียวหลังว่ามาไกล
ซากข้างก็ชำรุด	ทรุดลงกลางสมุทร
ฝูงกาที่ตกใจ	เพราะหลงไหลไปตามกิน

พาน	สะพาน
ลูกข้า	ผลของไม้เถาชนิดหนึ่ง ขนาดโตเท่าผลมะนาวถึงผลส้มเกลี้ยง
	ผลสุกมีสีแดง เมล็ดสีเขียวแก่ รสขม
โหรา	บอนโหรา เป็นชื่อบอนชนิดหนึ่ง
อ้อยลาย	พืชชนิดหนึ่งในพืชตระกูลบอน
สิ้นยัง	หมดสิ้น, หมดตัว
สมุทร	สมุทร, น้ำ
ทรุด	จมลง (ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๑๔ ใช้ ชุด)

ลิบรู้หลงด้วยรัก	ลิบยศศักดิ์มักหลงลิ้น
เห็นง่ายจะได้กิน	ไม่คิดถวิลว่ามียศ
ข้างสารชานซบมัน	รันแรงร้ายเกินกำหนด
ลือชาทั่วปรากฏ	มาลดกายให้กบกิน ^๑
กบนั่นขันแข่งกล้า	ทั่วโลกาสากลัวลิ้น
มนุษย์ครุฑนาคิน	ก็โผนผินคำรณกาย
วัวหรือจะเกลียดหญ้า	ปึกษาหรือจะเกลียดไม้
กษัตริย์ยึดหน่วงได้	ความรักใคร่ไม่สิ้นสุด
คงคาทั้งห้าแถว	ไหลนองแล้วลงในสมุทร
ค่าเข้าบ่ได้หยุด	พระสมุทรบ่เต็มหนา
พระเพลิงเรืองแรงฤทธิ์	อันสถิตในโลกา
พินใส่เท่าใดหนา	บรู้อุ้มรู้เปื้อนเหลย
ท้าวพระยาเสวยรมณ์	บรู้อุ้มความชมเชย
บ่อ้มสมบัติเหลย	เป็นที่ชอบใจราชา
กษัตริย์ไม่บริสุทธิ์	ห่อนฤอำมบุรุษหนา
ความรักความเสน่ห์หา	บ่ห่อนฤจะอ้อมอาย

๑ มีคำอธิบายอยู่ที่หน้า ๔๘

ซบมัน ดกน้ามัน

รัน ดี

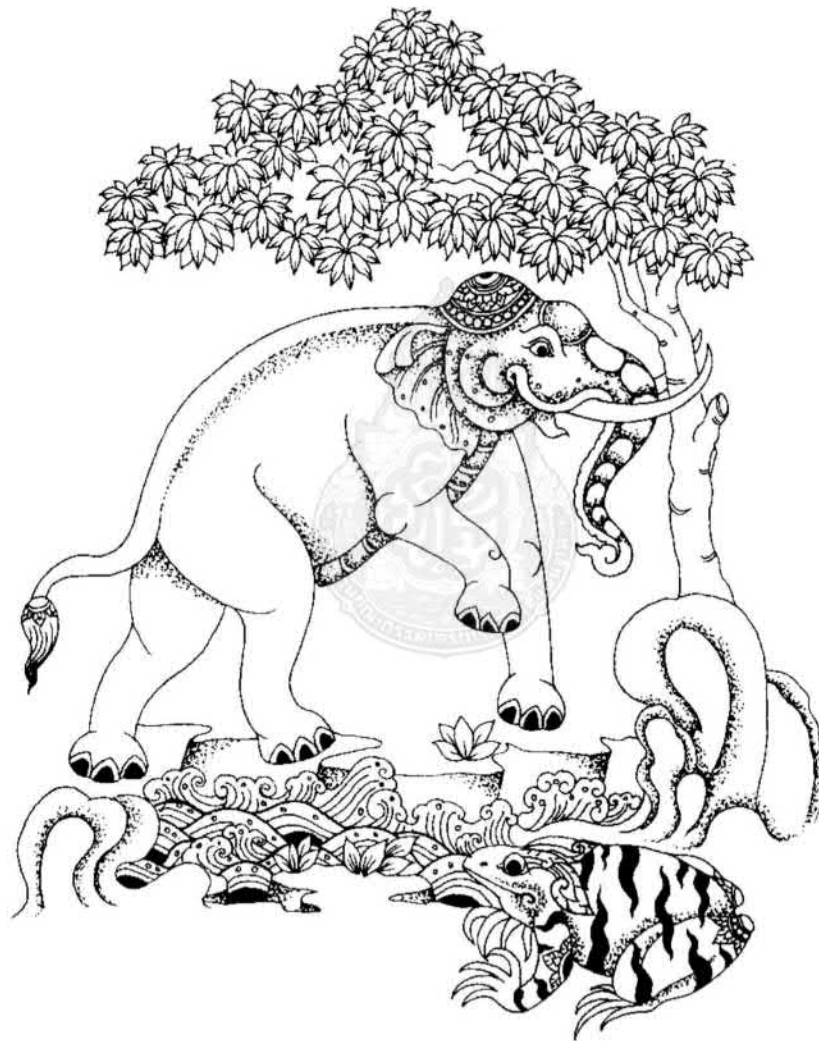
สา รุ้สึก

คงคาทั้งห้าแถว ปัญจมหานที คือ ชื่อแม่น้ำสำคัญ ๕ สายได้แก่ คงคา, ยมนา, อจิรวดี, สรรภู และมหิ

เหลย เลย

กษัตริย์ ในที่นี้หมายถึง สตรีโดยทั่วๆ ไป

หนา (เป็นสร้อยคำ)

เจ็ดวันเจ็ดราตรี
อักษรบ่ชวนชวาย
สามวันแม่นมีกิจ
ชาวในเคยแต่งตัว
คนพาลตริกตรองคิด
ส่อเสียดเคียดขัดข้อง
เขาบอกลามเมืองไกล
สุยาก็อยู่ดีกว่า
ศัตรูทั้งสี่สถาน
จิตคิดอย่าจำนง
สุนัขเห็นก้อนเนื้อ
ลับหลังมันลักพา
ให้กินเท่าให้กิน
ให้กินเท่าใดใด
ข้าวอะไรในแผ่นดิน
ไม่เหมือนข้าวสุนัข

เว้นติดสินนิ้วมือคลาย
เว้นหัววันเขียนเพี้ยนตัว
สตรีคิดนอกใจผัว
เว้นล้งหน้าวันเดียวหมอง
ทุจริตตริกตรองปอง
เห็นทรัพย์ท่านใจบิทา
อย่าได้ไปเอาเหลยหนา
ไปไม่ได้ยากซ้าง
ปองประหารซึ่งชีพชง
มันคิดปองจองเวรา
มันจะเบื้อเมื่อใดหนา
เสมือนกาจะลักไข่
ไม่รู้หมินรู้เบื้อได้
ยังไม่พันจะล้วงลัก
สิ้นแสนชั่วทัวณาจักร
สุนัขนี้มันชั่วแรง

ชาวใน	หญิงในวัง, คนในเมือง
ศัตรูทั้งสี่สถาน	คือ เกิด, แก่, เจ็บ, ตาย
ชง	ในที่นี้คือ ชนม์ หมายถึง อายุ
หมิน	หมิ่น
ณาจักร	อาณาจักร

คนไผ่ไปทำบุญ
เร่เที่ยวเกี่ยวต่อแย่ง
ลางที่ซี้ติดหัว
ไปนั่งเข้ากลางคน
ครั้นคนจะไล่ตี
ต้องกดอดรำคาญ
ดิกหางพลางดิกหู
ช้วนักสุนัขเขย
ยังเล่าเล่าผีสาจ
เข้าแอบแนบคนดี
คนยากอย่าให้แขวง
เห็นมากกว่าไม่พอ

มันพลอยวุ่นไปทุกแห่ง
รบชบกัดฟัดถูกคน
สำคัญตัวว่าเป็นผล
มันหมิ่นล้นพันประมาณ
สากลัวซี้จะฟุ้งชาน
สัตว์สารณย์ยังนั่งเฉย
สองตาดูท่าเมินเมย
อย่าได้เคยมาดูดี
เที่ยวรุกราดร้ายราว
พลอยพาที่เที่ยวทักทอ
คนขี้แรงอย่าให้กรอกหม้อ
หม้อจะแตกสำเบือกิน

ต่อแย่ง	อาการสุนัขติดกันขณะผสมพันธุ์
กต	อดกลั้น
สาธารณ์	ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๑๔ ใช้ สาทาน
ดิก	กระดิก
ผีสาจ	ปีศาจ
ทักทอ	พูดกระทบ
คนยาก	ผู้ยากไร้, คนโลก
แขวง	เขตการปกครอง, อำนาจปกครอง
ขี้แรง	กินมาก ถ่ายอุจจาระมาก
สำเบือกิน	สำเบือกิน, กินไม่หมด

คนบ้าย่าให้มีด
มันบ้ามาเมามิน
อย่าฝากกล้วยไว้กับเด็ก
เมื่อเราเอาจลับหลัง
ไม้เท้าออกกินกล้วย
รวคอกออกลักควาย
จระเข้เรกินก้าง
ถึงเห็นรำน้ำตื้น
ตัดหนามมาสาหนาม
ครั้นหนามตามเพศพันธุ์
ปล่อยไหลให้ลงตม
แต่บ้าเรคว้าไป
ฝากวัวไว้กับเสือ
เมื่อเราเอาจลับหลัง

ถึงน้อยนิดคิดถวิล
มักไผ่ผินไปภายหลัง
อย่าฝากเหล็กไว้กับซัง
อย่านึกหวังว่าจะได้
วัวควายหนาจะอย่าหาย
อย่านึกหมายจะได้คืน^๑
อย่าวิ่งวางทำแข่งขึ้น
อย่าได้ขึ้นไปตามมัน
อย่าให้หนามมันทับกัน
จะกินกันก็ตามใจ
ก็จะมได้ที่ไหน
ก็จุกใจเมื่อภายหลัง
เนื้อฝากกาใครว่ายัง
อย่านึกหวังว่าจะได้

๑ มีคำอธิบายอยู่ที่หน้า ๖๔
 เมามิน เมามิน, บ้าป็น (มิน คือ บั่น)
 ผิน เปลี่ยน
 ซัง คือ ซ่าง หมายถึงช่างตีเหล็ก
 ไม้เท้า ไม้กระทุ้ใช้ค้าเสารั่ว
 กล้วย ข้าวกล้วย
 ก้าง ก้าง คือตะขอทำเป็นเบ็ดใช้สำหรับเกี่ยวเหยื่อ เช่น กี่ยวเบ็ดล่อจะเข้
 สา สะ, สุ่มไว้
 ไหล ปลาไหล

พูดก็ยากถากก็หนา
 ครั้นจะเอาให้ได้
 เสียสิ้นสอนความรู้
 ชอบกลให้ชอบกัน
 เชือกหนังมาชวนเมื่อ
 ยิ่งชวนยิ่งสั่นเข้า
 เนื้อเน่าเอาเกลือทา
 หึงเกลือทั้งเนื้อส่ง
 เนื้อนั้นมิได้กิน
 เกลือสิ้นเป็นสองก้อน
 ล้มเนื้อให้ได้บาป
 ทำทุนให้แก่เขา
 อย่าได้เชื่อใจทาง
 หลายแพรกแยกหลายกล

ครั้นจะหาเสียเนื้อไม้
 ต้องปล้ำกายไปทุกวัน
 ใครว่าไม่ช่างหัวมัน
 ตามเพศพันธุ์มันเกิดเจ้า
 คิดจิตเจือเอาให้ยาว
 ยังไม่ยาววันจนผง
 คิดว่าเน่าจะจางลง
 รสเน่ายิ่งกว่าก่อนก่อน
 ทั้งหนังมิได้รองนอน
 ผ่อนผงซ้ำปล้ำกายเปล่า
 เห็นแต่ลาภบาปได้เรา
 เพราะโง่งงไปหลงกล
 อย่างวางใจไว้แก่คน
 เพราะเชื่อคนจนใจจริง

ถากก็หนา	จะถากก็เสียแรงเปล่า
ปล้ำ	พยายาม
รู้	รู้
ไม่	โง่
ชวน	พัว
เมื่อ	ชักชวนกัน เช่น เมื่อเปีย หมายถึง ถักหางเปีย
ผง	ผุผง, ยับเหินเสียหาย
ปล้ำกายเปล่า	เสียแรงเปล่า
แพรก	แพรว, ทางแยก

กลนี้มีหลากหลาย
 สิ่งหนึ่งคิดเจ็ดจริง
 คนหนึ่งสิบสองกล
 แห่งหนึ่งพึงปันแบ่ง
 กลชี้จุนกลชี้จ้อ
 กลกลับกลซับซ้อน
 กลแหวะกลแปรปรวน
 กลกินกลล้นยัง
 กลพลั่วกลพลิกแพลง
 กลหลอกกลนอกใน
 ว่าไว้เป็นตัวอย่าง
 ผู้ดีมีปัญญา
 จะว่าก็ว่ายาก
 ผ่าผ่านจะเลือกเอา
 เป็นไก่อี๋ให้ดูเกลียด
 รวงชั้นและตุ้มตา

กลคนชายมีเจ็ดสิ่ง
 ยังกลหญิงยิ่งมากแรง
 กลหนึ่งคิดสิบสองแห่ง
 ได้เจ็ดเล่ากล่าวเป็นกลอน
 กลลวงล่อกลหลอกหลอน
 กลยุยอนกลซ่อนบัง
 กลทบทวนกลหลบหลัง
 กลสั่งให้กลไล่ไป
 กลแอบแฝงกลปราศรัย
 กลเลือกไสพันคนนา
 พอเป็นทางที่ศึกษา
 สำเหนียกนักตริตริกเอา
 เงินทองมากจะสุบเผา
 เห็นเก่าขาดประจักษ์ตา
 ถ้าเป็นเรือให้วัดวา
 จะได้ว่าร้ายดี

กลชี้จุน	กลแสวงไกรธ
กลกลับ	กลย้อนกลับ
กลแหวะ	กลเฉไฉ
หลบหลัง	ตลบหลัง
ล้นยัง	หมดล้น, หมดตัว
สุบเผา	ใช้ตามฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๑๔ บางแห่งใช้ <i>สุกเผา</i>
เกลียด	คือเกลียดของไก่ที่รอบหน้าแข้ง ในที่นี้น่าจะหมายถึงเกลียดที่หน้าแข้ง ของไก่ชน
รวงชั้น	ร่องที่กรีดให้ยางไม้ไหลออกมา (รวง คือ ร่อง ; ชั้น คือยางไม้)

เล่าห์กลคนหญิงชาย	ดูภายนอกก็สุกสี
ลำอาจร่างกายยี่	การงานดีทุกประการ
ศิษย์ใดที่มีครู	จึงจะรู้กลคนพาล
ผู้ใดมักกินหวาน	พาลพาดายเสียหลายคน
ใครดีมีใจตรึก	ลิกตั้นลิกจะเป็นผล
จึงรู้เท่ากลคน	คนพอกพันรู้อันธพาล
คนปราชญ์จ่านรรจา	วิสัยนายอมแจ้งจาน
คนพาลชวนกันพาล	นึ่งไว้ไสดีกว่ากล่าว
สรรเสริญความนินทา	พระตรัสว่าก็สามหา
อย่าฟังให้ยียาว	กล่าวไม่เหมือนกันสักคน
ดีชั่วทุกตัวสัตว์	จึงจัดว่าอกุศล
อย่ากลัวว่าตัวตน	รักตัวตั้งสัจจริง
ฝนทิ้งให้เป็นเข็ม	เต็มปากเพียรเจียนจะทิ้ง
รักตัวกลัวภัยจริง	อย่าทุ้มทิ้งฝนตามเพียร
กุมไหนกุ่มให้มัน	คิดผูกพันอย่าหันเหียน
อุตส่าห์ภาวนาเพียร	เรียนให้ได้ตามครูนำ
สิ่งใดจะเป็นผล	จงเร่งบ่มให้แม่นยำ
จำแล้วให้เร่งทำ	ตามถ้อยคำอาจารย์สอน

สุกสี	ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๑๔ ใช้ <i>สุกศรี</i>
กายยี่	กายี คือ ร่างกาย
ไส	หลังคำนี้ในฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๑๔ มีคำว่า “(ไสร)”
กุ่ม	จับ
บ่ม	ท่องบ่น

ควรคิดเป็นนิจศีล
 คำนับลงกับหมอน
 คุณครูคุณบิดา
 บรรดาที่มีคุณ
 คนดีดังนี้แหละ
 ครั้นตายได้ไปสวรรค์
 ผู้ใดใจโทโส
 ไม่รู้จักคุณ
 กรรมว่าพ่อแม่เอง
 ทนเถียงมันเถียงทำ
 พ่อแม่ได้แต่ทุกข์
 ตัดต้นลูกจะตาย
 มลั้งแล้วคิดसान
 นมยานทับทรวงใน
 สอนเข้ให้ให้ว่ายน้ำ
 สอนเสือให้เข้าป่า
 ทำคุณบูชาโทษ
 ครั้นจะคิดให้หยาบ

ทุกยามกินและยามนอน
 แล้วขอพรพระพุทธรคุณ
 คุณป้าน้าอนุกุล
 ขอพึงบุญมาคุ้มกัน
 ว่าดีแท้พันโทษทัณฑ์
 เพราะใจท่านนบนอบคุณ
 พาลพาโลโมโหุน
 แห่งท่านผู้เป็นครูบา
 ไม่ได้เกรงเท่าเกศา
 ถ้าทนด่ามันด่าใหญ่
 คิดลูกใจอยู่มีวาย
 ครั้นเอาไว้อายมากไป
 เท่าแล้วกลับจะกินใหม่
 ตัดมิได้แค้นนักหนา
 สอนลูกหลานล่องคองคา
 ภายหลังพาทำยุ่งหยาบ
 โปรดปล่อยสัตว์จักได้บาป
 ลากจะเสียเมียจะดำ

หุน	หุนหัน
เท่าแล้ว	กินข้าวอิ่มแล้ว
เข้	จระเข้

หมากินก้างคางคอกควาย
ถั่วปลูกไว้แต่ว่า
ไม้อ่อนผอนตัดได้
เขาควายเป็นได้ชื่อ
คนนอกพอตัดหาย
ไม้คดตัดด้วยไฟ
ดินักได้สักเดียว
ดีแล้วว่าไม่ดี
ดีอยู่เมื่อได้กิน
อึดแล้วกลับว่าอด
ทำดีแต่ต่อหน้า
ขยิบหน้าขยิบตา
ถ้าไปพบเจ้านาย
ลับปลับสัพยอก
ฉิบฉับนั่งลับปาก
เที่ยวคืบไปเหมือนปลิง

กวางกินข้าวไร้ทำรื้อนา
กวางกินแล้วแต่ว่าชื่อ
ไม้แก่กายตัดได้หรือ
ครั้นคดมือตัดฉันท
คดในโซร่ายที่ไหน
คดในใจตัดได้ดี
ครั้นพอเหลียวกลับไป
คอยอยู่แต่ที่จะคด
ครั้นกินแล้วก็ลืมหมด
เด็ดเด็ดคดคิดอิจฉา
ไปที่หลังมันนินทา
สากลัวเพื่อนจะเที่ยวบอก
ต่อหน้าไหว้ลับหลังหลอก
ทำสอกกลอกเหมือนลิง
นำถูกสากเข้าสักฝัง
ทำเดินวิ่งเหมือนแมวคราว

คอกควาย	น่าจะเป็น คอกควาย คือ ระคายคอก, สากคอก
แต่ว่า	ตั้งแต่วันวาน
วานชื่อ	วานขึ้น
สอกกลอก	ตลบตะแลง
ลับปาก	ตีฝีปาก
ฝัง	ฝัง (เป็นคำขยาย)

เที่ยวพาลทุกบ้านไป
ทำล้นไปกินข้าว
เจ้าเรือนระวางผัด
คำตอกออกคำบ้าน
คดในน้ำใจคด
แม้จะคบคิดเพื่อน
แม้ใครใจสามหา
สามวันหย่ากันเสีย
คดใจใครใครตัด
จะตีเท่าใดใด
คดใจคดเหลือคด
คดคลองเรือไปคลอง
คดใจเอาไทรตาม
ตามไปเข้าในวัง
คดไม่ได้ทำกง
ครั้นคนคดในใจ

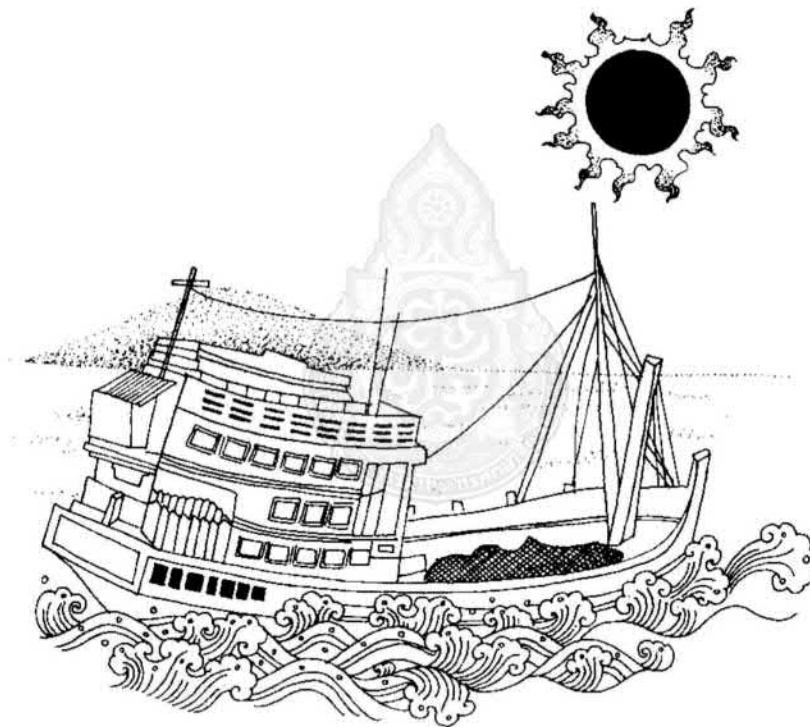
ถ้าเรือนใดมีลูกสาว
พูดเข้าด้วยช่วยการงาน
เคียดเคืองคิดไปเร่จวน
เที่ยวเร่พ่านไปทุกเรือน^๑
พูดโป่งปดไปเลือนเบียน
ไม่ถึงเดือนโกรธกันเสีย
ยกลูกสาวให้เป็นเมีย
เมียไม่เมียก็ตามใจ
ถึงอยู่วัดกับครูไหน
ใครตัดได้เราให้ถอง
ยังไม่คดเหมือนลำคลอง
ไม่ขัดข้องเพราะน้ำยัง
ไม่มีน้ำเหมือนใจหวัง
ที่นั่นนั่งตรอมหัวใจ
ตามแต่ลงระวางไหน
ใช้ไม่ได้เปล่าทีเดียว

^๑ มีคำอธิบายอยู่ที่หน้า ๖๔
ทำล้น พูดให้ประโยชน์แก่ตน, พูดให้หลงเชื่อ
เจ้าเรือน เจ้าของบ้าน
จวน ประจวน
คำ แค
พ่าน เพ่นพ่าน
ไทร, อะไรร คือ อะไรร
วัง ล้อม หรือ ห้อมล้อม

ทำนาข้าวกล้าตาย
ไปค้าพาเรือเที่ยว
หนึ่งเล่ายังความยาก
ยากกายไม่ยากใจ
ครั้นว่ายากในใจ
ยิ่งมากยิ่งยากนาน
น้อยโหรในแผ่นดิน
คว้นไฟที่เป็นฝอย
เหนื่อยกายก็ล้นเหนื่อย
ไม่เหนื่อยเท่าเหนื่อยใจ
เหล็กกล้าเท่าตั้งแก่
น้ำเชี่ยวเกลียวกล้าแรง
แข็งเหล็กตัดด้วยร้อน
แข็งใจอยู่ในคน
อ้ายคนวนเวียนเว
เกิดมากกว่าจะตาย
ถ้าคิดข้างกุศล
อุตสาหเล่าเรียนพลัน

ปลูกผลไม้ก็ตายเหี่ยว
สักประเดี๋ยวขาดทุนไป
เห็นยากมากกว่ายากใหญ่
พอจะได้ใช้การงาน
เหนื่อยอะไรรยังยากการ
จะทำการก็ถดถอย
เรือดรุงรินว่าน้อยน้อย
ยังไม่เหนื่อยเท่าเหนื่อยใจ
เหนื่อยพายเรือจนเหงื่อไหล
เหนื่อยใจนี้เหนื่อยนักแรง
คลื่นเลแหลกว่ากล้าแข็ง
ยังไม่แข็งเหมือนใจคน
ยังจะอ่อนให้สักหน
ถึงไฟลนก็ไม่หาย
หันเหียนเหตะกายหลาย
คิดกายหลายเสียครันครัน
จะนำตนขึ้นสวรรค์
ทันพระเจ้าสั่งสอนไว้

ตั้งแก่	เรือตั้งเก
คลื่นเล	คลื่นทะเล
แหล	และ
กายหลาย	คือ กวายเป็นหลาย หมายถึง ไขว่คว้า, ไม่อยู่ในร่องในรอย, ทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์

สวตมณต์บ่นภาวนา	เห็นดีกว่าคิดกายหลาย
เกิดมากกว่าจะตาย	จะกายหลายไปเท่าใด
หนักหนาเกณฑ์ตาคน	อุตส่าห์วนเที่ยวคิดไผ่
ก็มาเข้าดลใจ	ไม่คิดไปก็เสียดาย
แต่จะเตือนสติว่า	กูเกิดมาไม่แคล้วตาย
เท่านั้นก็ไม่ได้	ชักให้ใช้ไปเสียเอน
เหมะชะอุกุศล	แกลังแทรกคนให้เห็ดเหิน
ชักใจให้ไปเอน	คิดแต่เดินให้คนสูญ
ส่วนบุญอยู่ที่ไหน	โยไม่ซ้ำช่วยนุกูล
แกลังล่าให้คนสูญ	จะนุกูลต่อเมื่อใด
ล่าให้บาปทำตาย	ให้สูญหายเสียเปล่าไป
นับร้อยนับพันไป	ที่ตายด้วยบาปกรรม
บาปเอยของเองมาก	มาชักลากมนุษย์ธรรม
ถึงมีปัญญานำ	มาแทรกให้ได้สาธารณ์

เกณฑ์ตา	เกณฑ์ชะตา, ดวงชะตา
เอน	อื่น
เห็ดเหิน	พุ่มชาน, เพร็ดไป
เดิน	ตื่น
สูญ	สูญเสีย
ล่า	ล่าซ้ำ
นุกูล	เกื้อกูล, สงเคราะห์
เอง	ตน, ตนเอง
สาธารณ์	ดกดำ

คำอธิบายเพิ่มเติม

ตอนที่ ๑

นกไส้แข่งช่างตาย อย่างมั่งง่ายทั้งหลายเอ๋ย

เรื่อง นางนกไส้ เป็นนิทานในนิบาตชาดกเรื่องที่ ๓๕๗ ลุทกิกชาดก เมื่อพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาช้าง มีบริวารตัวหนึ่งเป็นช่างเกรเหียบลูกนกไส้ตาย นางนกไส้จึงประสงค์จะให้บทเรียนแก่ช่างเกรเหว่า กำลังความรู้เป็นสิ่งยิ่งใหญ่กว่ากำลังกาย นางนกไส้ได้ไปขอความช่วยเหลือกาให้มาจิกนัยน์ตาช่างให้บอด ขอให้แมลงวันหยอดไข่เกิดเป็นหนอนขึ้นที่ตาช่าง ขอให้กบไปร้องที่เหว ช่างสำคัญว่ามีน้ำกิน จึงตกเหวตาย

นิทานนี้แสดงคติว่าไม่ควรก่อเวรแก่ผู้ใด ด้วยสัตว์เล็กๆ อย่างนางนกไส้ กา แมลงวัน กบ หากสามัคคีกันยังฆ่าช่างซึ่งเป็นสัตว์ใหญ่ได้

ตอนที่ ๒

ช้างสารชำนับมัน อันแรงร้ายเกินกำหนด
ลือชาทั่วปรากฏ มาลดกายให้กบกิน

ในบทนี้เป็นการกล่าวตามภาพปริศนาธรรม ซึ่งถ่ายทอดเนื้อหา
ของบทธรรมะออกเป็นภาพสัตว์ชนิดต่างๆ มีทั้งประเภทจุฬาภร ทวิบาท
และสัตว์เลื้อยคลาน ได้แก่ ช้าง กบ นก และงู เป็นต้น โดยแสดงให้เกิด
ความคิดในเชิงเปรียบเทียบว่า ช้างแม้เป็นสัตว์ที่มีรูปร่างใหญ่โต ก็ยังถูก
กบซึ่งมีขนาดเล็กกว่ามากกลืนกินได้

ภาพปริศนาธรรมชุดนี้เขียนเป็นตอนๆ ต่อเนื่องกัน สื่อให้เห็น
ความเป็นไปตามสภาพธรรมตาของโลกซึ่งเกิดมีขึ้นด้วยเหตุปัจจัย ปรากฏ
อยู่ในพระธรรมบทปฏิจจสมุปบาท เพื่อใช้เป็นอนุศาสน์หรือคำสอนสำหรับ
คนทั้งหลายได้รำลึกถึงความเป็นไปอันไม่แน่นอนของทุกชีวิตในโลก เพื่อจะ
ได้เตรียมพร้อมไว้ ไม่ให้เกิดความประมาทในชีวิตนั่นเอง

การถ่ายทอดบทธรรมะ ปฏิจจสมุปบาทเป็นภาพปริศนาธรรมนั้น
สมัยโบราณนิยมเขียนภาพลงในหนังสือสมุดไทย นอกจากนั้นยังพบใน
งานลายรดน้ำบนตู้พระธรรม และในงานจิตรกรรมฝาผนังตามโบสถ์วิหาร
ก็มีบ้าง ภาพปริศนาธรรมชุดที่กล่าวถึงนี้มีทั้งหมด ๖ ภาพ คือ ภาพแรก
เป็นภาพน้ำ ๓ สระ มีคำอธิบายประกอบภาพว่า น้ำ ๓ สระ คือ ตัณหา
ทั้ง ๓ ได้แก่ กามตัณหา หมายถึง ความทะยานอยากในกาม ได้แก่
กามคุณซึ่งสนองความต้องการทางประสาททั้ง ๕ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย

ภวตัตถา หมายถึง ความทะยานอยากในภพ ได้แก่ ความอยากในภวะ
ของตัวตนที่จะได้ จะมี จะเป็น วิภวตัตถา หมายถึง ความทะยานอยาก
ในวิภพ ได้แก่ ความอยากในความพรากพ้นไปแห่งตัวตน จากความเป็น
อย่างใดอย่างหนึ่งอันไม่ปรารถนา

ภาพลำดับที่ ๒ เป็นภาพช้าง มีน้ำ ๓ สระ อยู่ภายในท้อง มีคำอธิบาย
ประกอบภาพว่า ช้างสาร คือ ชชาติ (การเกิด, การเวียนว่ายตายเกิด) กลืน
น้ำ ๓ สระ คือ ตัตถาทั้ง ๓ (คือ กามตัตถา, ภวตัตถา, วิภวตัตถา)

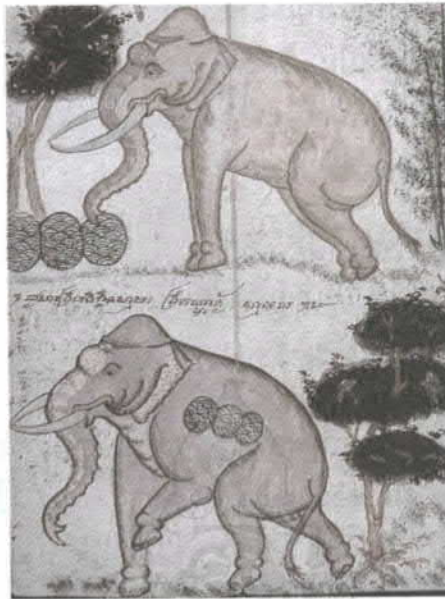
ภาพลำดับที่ ๓ เป็นภาพกบ ภายในท้องกบมีช้างซึ่งมีน้ำ ๓ สระ
อยู่ภายในท้องช้างนั้น มีคำอธิบายประกอบภาพว่า กบ คือ โลภะกลืนชาติ
ชาติกลืนตัตถาทั้ง ๓

ภาพลำดับที่ ๔ เป็นภาพงู ภายในท้องงูมีกบซึ่งมีช้างอยู่ในท้อง
กบ และมีน้ำ ๓ สระ อยู่ในท้องช้างนั้น มีคำอธิบายประกอบภาพว่า งู คือ
โทสะกลืนโลภะ กลืนชาติ กลืนตัตถาทั้ง ๓

ภาพลำดับที่ ๕ เป็นภาพนกไส้ ภายในท้องนกไส้มีงูซึ่งมีกบอยู่
ในท้องงู มีช้างอยู่ในท้องกบ และมีน้ำ ๓ สระอยู่ในท้องช้างนั้น มีคำ
อธิบายประกอบภาพว่า นกไส้คือโมหะ กลืนสิ่งทั้งนั้น แล้วบินไปจับตันอ้อ

ภาพลำดับที่ ๖ ซึ่งเป็นภาพสุดท้าย เป็นภาพตันอ้อกอใหญ่
มีหนู ๔ ตัวกำลังกัดกินอยู่ที่โคนตันอ้อซึ่งนกไส้บินไปเกาะอยู่นั้น และมี
คำอธิบายภาพว่า ตันอ้อนั้นคือตัวอาตมา หนู ๔ ตัว คือ ชชาติ ชรา พยาธิ
มรณะ

ก.

ช้างสารคือ ชาดิ
กลืนน้ำ ๓ สระ
คือ ตัณหาทั้ง ๓

ข.

กบ คือ โลกะ
กลืนชาติ
ชาติกลืนตัณหาทั้ง ๓

ค.

งู คือ โทสะ
กลืนโลภะ กลืนชาติ
และกลืนตัณหาทั้ง ๓

ง.

นกไส้ คือ โมหะ
กลืนสิ่งทั้งนั้น
แล้วบินไปจับตันอ้อ

ที่มาของภาพ ก.-ง. ได้จากหอสมุดแห่งชาติ ท่าวาสุกรี กรุงเทพฯ

ตอนที่ ๓

มีถ้อยคำสำนวนบางตอนที่น่าคิดพิจารณาต่อไป ดังนี้

๑. ที่ลุ่มมักเป็นพูน ส่วนที่พูนมักเป็นวัง
เดินนักมักเห็นหลัง คือเต้าน้อยคอยข้ามทาง

สอนให้รู้ถึงความไม่แน่นอนของโลก หรืออาจมีความหมาย
ต่อเนื่องจากบทก่อนหน้านี้ ที่กล่าวถึงความลับ ซึ่งความลับเมื่อแพร่ออก
ไปแล้ว ก็อาจเปลี่ยนสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่งได้เพราะคำพูดของคน

๒. ข้าวเปลือกสงวนไว้ เมื่อเจ็บไข้ได้เรียกหา
อย่าสงวนมิตรเมื่อครา ที่ยากจนเป็นคนเขลา

สอนให้รู้จักอดออมในบางสิ่งบางอย่าง เช่น อดออมข้าวเปลือก
แต่ไม่ควรอดออมในบางอย่าง เช่น ไม่ควรอดออมสงวนมิตรยามเรามี
ปัญหา กล่าวคือเมื่อมีปัญหาควรไปปรึกษา และขอความช่วยเหลือ
จากมิตร

๓. ใชรูปโอบตันไทร ไม่ใช่หน้าจะคำเรือ
ใช้ร่างจะใส่เสื้อ ไม่ใช่เนื้อจะผัดผิ
ใช้นิ้วจะใส่แหวน ไม่ใช่แขนจะเรียงนิ้ว
ร่างกายไรค์ดคิ้ว ถึงใช้นิ้วใครจะแล

สอนให้รู้จักประมาณตน ถ้าทำสิ่งใดเกินควรก็就会被เยาะเย้ย
ก่อนว่า ว่าหน้าอย่างนี้หรือจะทำเช่นนั้นได้

๔. สิบได้ไม่เท่าเสีย สิบทำเสียไม่เท่ายัง
ของเดิมเรายังมี ค่อยต่อตั้งเป็นกกกกอง

ถึงได้มาสิบส่วนแต่ไม่เท่ากับส่วนที่เสียไป ถึงทำไปแล้วสิบส่วน แต่ไม่เท่ากับส่วนที่ยังไม่ได้ทำ ของเดิมที่มีบางส่วนก็ค่อยต่อฐานขึ้นเป็น รูปร่างหรือกกกกอง บทนี้สอนให้ฟังตระหนักถึงผลได้และผลเสีย พร้อม กับให้เพียรพยายามเพื่อสร้างสรรค์ความเป็นปึกแผ่นให้แก่ตนเอง

๕. เสือปีบเสือไม่ชอบ เสือที่หยบขบคนตาย
อย่าเชื่อว่าเสือร้าย ของมักหายเพราะเชื่อเสือ

สอนให้รู้จักพิจารณาพฤติกรรมของคน กล่าวคือบางคนเชื่อถือได้ และบางคนเชื่อถือไม่ได้

๖. ที่สนุกอย่าได้นอน ส่วนแมวอนอย่าไต่ยืน
อยากข้าวให้หุงกิน ทนอดท้องก็ต้องตาย

สอนให้ตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาท ไม่ว่าจะทำการงานสิ่งใด

๗. เขยิบปากไปทบทง จะบำหรณสักเท่าใด
ลั่นฟันอยู่กันใส ยังไม่ฟันจะทบทง

สอนให้เข้าใจว่า การอยู่ใกล้ชิดกันก็อาจมีเรื่องกระทบกระทั่งกันได้ ดังนั้นควรให้อภัยและเข้าใจกัน

๘. อย่าซ่อนมือใต้ผ้า ลักซ่อนผ้าไว้ใต้เพลิง
มือหวยหวยไปเอง ไม่พักเหรงไปทบแท่ง

สอนให้เราไม่ควรปิดบังความชั่ว เพราะสักวันหนึ่งย่อมมีพิรุณให้
เขาจับผิดได้

๙. ไม่ให้ออกกินกล้า วัควายหนาจะอย่าหาย
รั้วคอกออกลักควาย อย่านึกหมายจะได้คืน

สอนให้ปฏิบัติภารกิจด้วยความระมัดระวัง ไม่ควรประมาทเพราะ
หากเกิดพลาดพลั้งแล้วก็ยากที่จะแก้ไข

๑๐. เชือกหนังมาขวันเมื่อ คิดจิตเจือเอาให้ยาว
ยั้งขวันยั้งสั้นเข้า ยังไม่ยาวขวันจนผ

การจะทำสิ่งใดๆ ไม่ควรสักแต่ทำเพียงให้เสร็จเท่านั้น แต่ควร
อาศัยความรู้ ความคิด และประสบการณ์ช่วยทำให้ดีที่สุดจึงจะประสบ
ความสำเร็จ

๑๑. เจ้าเรือนระแวงผิด เคียดเคืองคิดไปเร่จาน
ค่าศอกออกค่าบ้าน เทียวเร่ฟ่านไปทุกเรือน

เจ้าของบ้านหากเที่ยวระแวงโกรธเคืองผู้ร่วมอาศัยอยู่ในบ้าน
และนำเรื่องของอีกฝ่ายหนึ่งไปเร่ประจาน ก็จะทำให้เรื่องนั้นๆ กระจาย
ออกไป จากหนึ่งศอกออกไปหนึ่งบ้าน จากหนึ่งบ้านออกไปทุกๆ บ้าน
บ้านที่มีลักษณะเช่นนี้ย่อมปราศจากความสงบสุข

สุภาสิตสอนหญิง
สำนวนชาวไทยภาคใต้

ความนำ

สุภาษิตสอนหญิงสำนวนชาวไทยภาคใต้^{*} มีลักษณะคำประพันธ์เป็นคำกาพย์ที่ชาวใต้นิยม คือ แต่งเป็นกาพย์ยานี จำนวน ๒๓๗ บท คำกาพย์ลักษณะดังกล่าวนี้ โดยทั่วไปชาวบ้านนิยมใช้เป็นคำกาพย์สำหรับสวดหรืออ่านในยามว่าง สุภาษิตสอนหญิงจัดเป็นวรรณกรรมเอกลักษณ์ของชาวใต้ที่มีคุณค่าต่อการเรียนรู้อย่างยิ่ง ทั้งต่อการศึกษาในระบบนอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพราะอุดมด้วยชั้นเชิงทางภาษากวีโวหาร และภาพสะท้อนของสังคมชาวใต้ รวมทั้งค่านิยมเกี่ยวกับผู้หญิงชาวใต้ในสมัยก่อนที่ความเจริญแบบสมัยใหม่จะย่างกรายเข้ามา

^{*} ต้นฉบับ สุภาษิตสอนหญิงสำนวนชาวไทยภาคใต้ เดิมตีพิมพ์รวมอยู่ในหนังสือคติโบราณสำนวนภาคใต้ ทำนองเดียวกับ เรื่อง สุภาษิตร้อยแปด ครูเทพ บุญยประสาท อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนพัทลุง จังหวัดพัทลุง เป็นผู้คัดลอกจากสมุดข่อย บ้านนาท่อม ตำบลนาขยาด อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อพ.ศ. ๒๔๗๕ และพิมพ์เผยแพร่เมื่อวันที่ ๒๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๔

สุภาษิตสอนหญิงสำนวนชาวไทยภาคใต้ ฉบับนี้ ไม่ปรากฏนามกวี และไม่ระบุช่วงเวลาที่ตั้ง มีความเป็นไปได้ว่า เป็นสุภาษิตสอนหญิงของชาวใต้ที่ใช้สอนสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน จากปากต่อปาก จนลุถึงสมัยหนึ่งจึงมีผู้คัดคำกาพย์สอนหญิงนี้ลงในสมุดข่อย ซึ่งชาวใต้เรียกว่า *หนังสือบูต* ผู้คัดได้บ่งชี้อย่างชัดเจนว่าเป็นสุภาษิตที่ “ท่าน” (คือคนรุ่นก่อน) แต่งไว้แต่โบราณเพื่อสั่งสอนผู้คนและเยาวชนให้จดจำ รู้ผิดรู้ชอบ รับผิดชอบต่อผู้เป็นใหญ่ โดยมีความเชื่อว่า หากใครปฏิบัติเช่นนั้นได้ เมื่อตายไปก็จะได้ตกนรก ความเชื่อนี้จัดเป็นระบบความเชื่อในจักรวาลทัศน์ของสังคมชาวพุทธ สำหรับผู้คัดหนังสือบูตนั้นก็ได้อ้างความปรารถนาไว้ตามแนวนิยมความเชื่อของชาวพุทธที่มีมาแต่โบราณ คือความเชื่อในยุคพระศรีอารีย์ ขอให้ตนเมื่อตายไปแล้วเกิดทันพระศรีอารียเมตไตรย อีกทั้งได้ปวารณาตนเป็นบริวารชั้นหัวหน้า ตามเสด็จพระศรีอารีย์บรรลุนิพพานล่วงลับไป ดัง “คำลงท้าย” ของหนังสือบูตนี้ ซึ่งมีขนบวรรณกรรมความเชื่อและลีลาที่สอดคล้องกับขนบวรรณกรรมอยุธยาและรัตนโกสินทร์ตอนต้น^๑ ดังคำกาพย์ที่ว่า

สุภาษิตเล่มนี้ใช้	ท่านแต่งไว้เป็นปัจฉา
ไว้ให้ทะระกา	หมู่ชนาจดจำใจ
รู้จักซึ่งผิดชอบ	โดยนบนอบพระภูวนัย
ผู้นั้นครั้นตายไป	ไพบรรมิเบียนกาย

^๑ ขนบวรรณกรรมอยุธยาตอนปลายและรัตนโกสินทร์ตอนต้น มักลงท้ายด้วยการแสดงเจตนารมณ์ของผู้แต่ง ที่มุ่งหมายให้เกิดทันยุคพระศรีอารีย์และมุ่งหวังบรรลุนิพพาน

อยู่เป็นบรมสุข	ปราศจากทุกข์ไม่อันตราย
สวดแล้วเร่งจำไว้	ให้ชัดเจนในหทัย
ตัวข้าผู้จำเนียร	เขียนเอาไว้ทั้งนี้ไซ้
แม้ว่าข้าตายไป	ขอให้ทันพระศรีอารีย์
เป็นบริวารหัวหน้า	แห่งเจ้าฟ้าผู้ทรงญาณ
ตามเสด็จเจ้าจอมปราณ	เข้านิพนธ์ลวงลับไป

คำนิยามที่ปรากฏใน สุภาษิตสอนหญิงสำนวนชาวไทยภาคใต้ ฉบับนี้มีสัดส่วนของคำนิยามต่อผู้หญิงตามแนวราชสำนัก ค่อนข้างมาก แต่อย่างไรก็ตาม เนื้อหาสาระอันอุดมสมบูรณ์ที่สอดร้อยถ้อยผจงอยู่ในคำกาพย์รวม ๒๓๗ บท ก็ได้สะท้อนให้เห็นคำนิยามต่อผู้หญิงตามแนวชาวบ้านร้านตลาดทั่วไป ด้วย พร้อมกันนั้น ภาพชีวิตชาวใต้ทั่วไป ชีวิตผู้หญิงชาวใต้ ความเชื่อ และสังคมภาคใต้ในลักษณะต่างๆ ไป ก็ปรากฏอยู่ในคำกาพย์อย่างมีชีวิตชีวา

ประมาณครึ่งหนึ่งของคำกาพย์ สุภาษิตสอนหญิงสำนวนชาวไทยภาคใต้ ในช่วงแรกของวรรณกรรมฉบับนี้ ได้ให้โอวาทและคำสอนแก่ผู้หญิงทั้งที่ยังสาวและวัยรุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสาวพรหมจารีก่อนออกเรือน และในช่วงหลัง ประมาณอีกครึ่งหนึ่งของคำกาพย์ เน้นการให้คำสอนและแง่คิดแก่ผู้หญิงที่มีเหย้ามีเรือนเป็นของตนเองแล้ว โดยเน้นชาวบ้านทั่วไป แต่ก็ได้เชื่อมโยงถึงจริยวัตรของสตรีชนชั้นสูงด้วยในเชิงเปรียบเทียบ

การนำเสนอให้เข้าใจคุณค่าของวรรณกรรมเรื่องหนึ่งๆ นั้น มิได้หลายวิธี ในที่นี้ จะได้นำเสนอให้เข้าถึงคุณค่าของ สุภาษิตสอนหญิง

สำนวนชาวไทยภาคใต้ โดยใช้ “ผู้หญิง” เป็นศูนย์กลางของการศึกษา เพื่อให้เข้าใจถึงสังคมชาวใต้ ผ่าน “สัมพันธภาพระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย” และจับเอาประเด็น “ความไม่เสมอภาคระหว่างเพศชายและเพศหญิง” มาศึกษาเปรียบเทียบ เพื่อชี้ให้เห็นทัศนคติและค่านิยมดั้งเดิม และที่เปลี่ยนแปลงในสังคมไทยปัจจุบัน

“ร้อยชั่ง” ของสังคมชาวไทยภาคใต้

คำเรียกผู้หญิงว่า “ร้อยชั่ง” เป็นความหมายเชิงอุปมาอุปมัย ซึ่งอาจวิเคราะห์ที่มาของสำนวนนี้ได้ว่า สังคมไทยเป็นสังคมที่ผู้หญิงมีราคาค่างวด ใน สุภาษิตสอนหญิงสำนวนชาวไทยภาคใต้ เรียกผู้หญิงด้วยราคาค่างวดของเธอว่า “ร้อยชั่ง”^๒ คำเรียกผู้หญิงด้วยราคาค่างวดดังกล่าว ทำให้เราสามารถเข้าใจที่มาที่ไปของสำนวน “สาวน้อยร้อยชั่ง” ที่ใช้กันในวรรณกรรมไทยได้นัดชัดเจนนัยขึ้นว่า เป็นคำที่มีความหมายเชิงสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คำเรียกผู้หญิงลักษณะดังกล่าวบอกความเป็นมาทางประวัติศาสตร์สังคมไทยอย่างแจ่มชัดว่า ในสมัยก่อนผู้หญิงไทยจะออกเรือนได้ก็ต่อเมื่อมีสินสอดทองหมั้น โดยฝ่ายชายจะต้องเตรียมหีบเงินหีบทองรวมทรัพย์สินเงินทองให้ ตามที่พ่อแม่ฝ่ายหญิงกำหนดหรือตามแต่จะตกลงกันได้ จึงจะได้ตัวเธอมาครอบครอง

^๒ มาตราเงินไทยสมัยก่อน คือ ๔ สลึง เป็น ๑ บาท, ๔ บาท เป็น ๑ ตำลึง, ๒๐ ตำลึง (๘๐ บาท) เป็น ๑ ชั่ง สาวน้อยร้อยชั่งจึงมีราคาค่างวดสูงถึง ๘,๐๐๐ บาท ซึ่งนับว่ามากทีเดียวในสมัยนั้น

ในคำกาพย์ข้างล่างนี้ ชี้ชัดถึงควมมีราคาและมีค่าตัวของผู้หญิงในสังคมชาวใต้ที่อยู่ในบริบทของสังคมชาวพุทธ ตามเนื้อหาในคำกาพย์ราคาค่างวดที่ค่อนข้างสูงนี้บ่งชี้ถึง “ควมมีคุณค่า” ของผู้หญิง แต่ในทางกลับกันก็อาจตีความได้ว่า ในบริบทของสังคมไทย ผู้หญิงเป็นสิ่งที่ซื้อขายได้ เพราะเหตุนี้ราคาค่างวดของผู้หญิงจึงต้องขึ้นกับคุณสมบัติของผู้หญิงเป็นสำคัญ พ่อแม่ที่มีลูกสาวจึงไม่อาจละเลย ต้องหมั่น “สอนหญิง” ให้อยู่ในโอวาทไว้ จึงจะขายลูกสาวได้ราคา

คุณสมบัติของ “สาวน้อยร้อยชั่ง”

ร้อยชั่งจงฟังhra	คำโบราณว่านี่ดีจริง
อันเกิดมาเป็นหญิง	ให้ฟังมีความสัจจา
ตั้งอยู่ตามโอวาท	อนุญาตองค์เทศนา
ประเสริฐในโลกา	สิ่งนี้หนาคือความเพียร

คุณสมบัติเริ่มแรกที่ สุภาชิตสอนหญิงสำนวนชาวไทยภาคใต้ ประเดิมการสอนหญิงก็คือ “สาวน้อยร้อยชั่ง” ควรจะต้องมี “ความสัจ” เธอยังถูกสั่งสอนให้อยู่ใน “โอวาท” และมี “ความเพียร” ถ้อยคำภาษาที่ใช้สอนทั้งหมดนี้บ่งชี้ว่า เป็นคำสอนตามแนวคิดของพุทธศาสนา

นอกจากนี้ คำสอนให้ยึดมั่นใน “หลักสี่ประการ” ที่ตามมา ก็มีควมน่าสนใจมาก กล่าวคือ ให้เป็นผู้ใฝ่รู้ ใฝ่เรียนเพียรในวิชา เป็นคนมีกิริยามารยาท มีอักษณาสัย มีสติหนักแน่นไมโกรธง่าย โอวาททั้งสี่ประการนี้มุ่งหมายที่จะหล่อหลอมบุคลิกภาพของสาวน้อยร้อยชั่งชาวใต้โดยทั่วไป

ให้เป็นคนถึงพร้อมทั้งด้านความคิด ด้านท่าทีการแสดงออก ด้านบุคลิก
ท่วงทำนอง และด้านจิตใจ

อาจกล่าวได้ว่า คุณสมบัติทั้งสี่นี้ คือ คุณสมบัติเบื้องต้นของ
“ผู้หญิง” ในทัศนะของชาวดัตช์ เป็นด้านแรกและเป็นด้านสำคัญที่สุดที่
ผู้หญิงวัยรุ่นทั่วไปพึงมี จึงจะเป็นที่พึงใจของพ่อแม่ญาติพี่น้องและบุคคล
ทั่วไป

วิถีปฏิบัติของ “สาวพรหมจารี”

สุภาภิตสอนหญิงสาวนชาวไทยภาคใต้ ให้ความสำคัญค่อนข้าง
มากกับช่วงชีวิตของ “สาวพรหมจารี”^๓ คือ ผู้หญิงสาววัยก่อนออกเรือนมี
สามี ในคำภัพย์ ได้บัญญัติ “สิบสองทำนองหญิง” ไว้ให้จำใส่ใจอย่าง
ละเอียด เช่น ให้ละเว้นจากการนินทาว่าร้ายผู้อื่น ให้พูดจาอ่อนหวาน

^๓ พรหมจารี ศัพท์เดิมหมายถึงชีวิตช่วงต้นของพราหมณ์ ตามคติความเชื่อของชาวอินเดีย
โบราณ พราหมณ์จะต้องดำเนินชีวิตตามอาศรมหรือช่วงชีวิต ดังนี้

๑. พรหมจารี ชีวิตในวัยหนุ่ม พึ่งศึกษาหาความรู้จากพระเวทและเวณจาก
เมณ

๒. คฤหัสถ์ ชีวิตในวัยครองเรือน พึ่งทำหน้าที่หัวหน้าครอบครัว

๓. วานปรสถ์ ชีวิตในวัยบำเพ็ญบุญ พึ่งละทิ้งบ้านเรือนออกไปบำเพ็ญภาวนา
ในป่า

๔. สันนยาสี ชีวิตในวัยสละโลก พึ่งบำเพ็ญพรตอย่างเคร่งครัดจนสิ้นอายุ

ตามความหมายข้างต้นนี้ พรหมจารี หมายถึง “ผู้ที่ยังรักษาความบริสุทธิ์ทาง
เพศไว้ได้” ในภาษาไทยจึงมีผู้นำมาใช้หมายถึงสตรีที่ยังครองความบริสุทธิ์ไว้ได้ ในบริบท
นี้คำว่า พรหมจารี ใช้ในความหมายหลังนี้

มารดาเรียกขานแล้วให้รับมา ให้ขยันทำงานโดยไม่ชักสีหน้า ไม่ต่อล้อต่อเถียง ไม่ขัดคำมารดา มารดาโกรธอย่าโกรธตอบ ต้องนบนอบมีอัชฌาสัย รู้จักทำอาหารการกินเลี้ยงดูมารดา ญาติพี่น้อง ทำแล้วต้องเก็บกวาดครัว ให้เรียบร้อย รู้รักษนวลสงวนตัว อย่าเอาแต่เล่นคบเพื่อน อย่าทำเทียมชาย อย่าแต่งตัวล้อผู้ชาย ฯลฯ

“สาวพรหมจรรย์” จะต้องสามารถสร้างเสริมคุณสมบัติเบื้องต้นที่กำหนดไว้ให้เป็นผู้รักเรียน เป็นผู้มีความดีดั่งอย่างเป็นรูปธรรม “วิชา” สำหรับหญิงตามค่านิยมของสังคมชาวใต้ ไม่ต่างกับสังคมภาคกลางเท่าใดนัก คือ เน้นการทอผ้าและเย็บปักถักร้อย สะท้อนให้เห็นสภาพสังคมภาคใต้สมัยก่อนว่า มีการแบ่งงานกันทำระหว่างหญิงชายอย่างชัดเจน การปั่นฝ้ายทอผ้า และเย็บปักถักร้อย ถือเป็นงานและเป็นคุณสมบัติสำคัญของผู้หญิงอย่างแท้จริง ดังปรากฏในคำสอนว่า

เป็นสาวพรหมจรรย์	ยังไม่มีเหย้าเรือนก่อน
อยู่กลางเรือนมารดร	อุตส่าห์เพียรเรียนวิชา
การทอและการฝ้าย	เรียนให้ได้จนักหนา
แบ่งปันกันไปมา	พดด้ายไหมให้เจนจริง
สอนยอมให้มีแสง	เหลืองและแดงให้ดียิ่ง
ถ้าทำให้ดำจริง	ชาวผืนผ้าราคามี
สอนทำให้ดีดัก	สอนเย็บปักรูปร่างนี้
เครือวัลย์พันมฤคิ	รูปสกุณีเจาะจิกกัน

ผู้หญิงมีวิชา พาให้ไม่อดตาย

การสอนผู้หญิงพรหมจารีให้รู้จักเย็บปักถักร้อย เมื่อพิจารณาจากคำสอนข้างต้นและรายละเอียดของลวดลายปักอื่นๆ ที่ปรากฏในคำกาพย์บทต่อๆ มา อาทิ การปักเป็น รูปมฤคา สัตว์นานา นาคเกี้ยวพัน เขาสดับัน เพชยาทร กิณหรา ไม้มาลีผล อร์ญวา หงส์ทองล่องน้ำ พันธุ์บัว กนกกลาย ดาวเครือวัลย์ ก้านเครือ แก้วชูดวง ฯลฯ ดูเหมือนทำให้ได้ความรู้สึกว่าเป็นคำสอนในครัวเรือนของชนชั้นสูงผู้มีอันจะกิน สะท้อนวิถีชีวิตของสาวพรหมจารีชั้นสูงเท่านั้น แต่ใน สุภาษิตสอนหญิงสำนวนชาวไทยภาคใต้ ก็ยังสอดใส่เนื้อหาสอนผู้หญิงชาวบ้านไว้ด้วย โดยชี้ให้เห็นว่าการรู้จักใช้ด้ายใช้เข็ม เท่ากับเป็นผู้ “มีวิชา” ซึ่งสามารถนำเอา “วิชา” นี้มาใช้เลี้ยงชีพในยามอดหรือยามจำเป็นได้ ผู้แต่งได้ชักนียายให้เรียนรู้ชีวิตของผู้หญิงนางหนึ่งซึ่งเป็นเมียของนายสำเภา นางพลัดพรากจากผัว นางเหลือแต่เข็มกับเศษผ้า เซซังเข้าป่าไปขออยู่กินกับชาวบ้าน แล้วเย็บปักถักร้อย ผากชาวบ้านไปขายเพื่อยังชีพ แล้วในที่สุดก็สามารถตั้งตัวได้ มีข้าทาสช้างม้าบริวารมากมาย คำสอนนี้มีความหมายสำคัญต่อการดำรงชีวิตของผู้หญิงชาวบ้านทั่วไป ให้ได้เรียนรู้จนมีวิชาติดตัวไว้เลี้ยงชีพได้

ขอชีวิตชายหญิง	เป็นที่ยิ่งอย่าดูเบา
หญิงหนึ่งเมียนายเภา	ผัวนิราศจากเกตรา
โบราณท่านกล่าวไว้	ได้แต่เข็มกับเศษผ้า
เซซังเข้าดงป่า	พบไร่ร้างอยู่กับยาย
ปักเย็บเป็นนั่นนี่	ส่งให้ตาพาไปขาย
เงินทองค่อยล่องคลาย	ซื้อไหมด้ายเข้าผืนผ้า

ขายได้หลายถั่วถั่ว	อย่างกระบวนดีมีราคา
มีทาสและช่างม้า	เพราะวิชาได้ค่าเข็ม
หญิงนั้นมีโกศ	ในเคหาเหยาเรือนเต็ม
เศษผ้าค่าคุณเข็ม	ช่วยตัวได้ไม่อัปยศ
วิชาการนี้ไซ้	พึงรู้ไว้ให้ถั่วถั่ว
โฉมฉายจักได้ดี	เพราะความเพียรเรียนวิชา

การชักนินายเพื่อให้เข้าใจคุณค่าของการมีวิชาติดตัวคู่กับความเพียร ดำเนินไปอย่างกระชั้น เรียบง่าย เป็นการให้คติสอนใจหญิงที่สะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านทั่วๆ ทำให้ สุภาษิตสอนหญิงสำนวนชาวไทยภาคใต้ มีความเป็นพื้นบ้านพื้นเมืองมากกว่าสุภาษิตสอนหญิงของชาวภาคกลาง

มารดาเป็นใหญ่ในครัวเรือน

คำสอนบางบทใน สุภาษิตสอนหญิงสำนวนชาวไทยภาคใต้ สะท้อนให้เห็นว่า ในบริบทของสังคมพื้นบ้านภาคใต้ “มารดา” เป็นผู้มีบทบาทสำคัญมากในครัวเรือน เป็นผู้มีอำนาจสูง ได้รับสิทธิ์ขาดในการดูแลลูก โดยเฉพาะลูกสาวให้อยู่ในโอวาทของตนอย่างใกล้ชิด

จريتอยู่ด้วยแม่	พูดจาแหลให้อ่อนหวาน
แม่เรียกอย่าควรราน	โอ้อะเอ้อะไรหนา

แม่ใช้การสิ่งใด	เร่งทำไปอย่างมั่งงำ
อย่ามาชักหน้าทำ	บ่นมั่งงำผิดที่ไป

อย่าควรชมแหวแม่	จริงจริงแหล่เป็นเวรา
จำเอาจำเราว่า	เกิดมั่งคุณเป็นบุญตัว
ขัดด้วยคำมารดา	สิ่งนี้หนาเป็นที่ชั่ว
อย่าเอามาใส่ตัว	เป็นกิจของหญิงแพศยา

หมายจำด้วยคำนี้	เชื้อชาติดีมีกิริยา
หนึ่งพูดอย่าตัดหน้า	เกินมารดาทูลาจารย์

หนึ่งนั่งด้วยชนนี้	อย่าพึงมีออกนั้งหน้า
จงเดินตามมารดา	ตามแม่มาอย่าเดินไกล

คำสอนบางบทสะท้อนความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่บ่งชี้ว่า ผู้ชาย
 ชาวได้มอบภาระในการดูแลครัวเรือนให้กับผู้หญิง ผู้เป็นลูกจะต้อง
 อยู่ในโอวาทของมารดาอย่างเคร่งครัด และมารดามีสิทธิ์ที่จะทุบตีได้ เช่น

เจ้าอยู่ด้วยมารดา	อย่าควรมาคิดนอกใจ
คิดอ่านการสิ่งใด	ให้อยู่ในโอวาทเขา
ญาติพี่น้องไ้แก่มารดา	อย่าได้มาไ้แก่เรา
ทุบตีอยู่ที่เขา	แข่งด่าเราผิดจึงสอน
อย่าควรถ้อยเถียงทำ	แข่งและด่าตอบข้อชวน
แม่ตีอย่าหนีซ่อน	ร้องไห้วอนขอโทษตัว

อาณัติพิธีของมารดาดูเหมือนว่าจะมีล้นเหลือ สำหรับลูกสาวที่ไม่อยู่ในโอวาทมารดานั้น มีบทลงโทษทางใจต่อผู้หญิงชาวใต้ค่อนข้างรุนแรง เป็นการนำความเชื่อเรื่อง “ไตรภูมิ” มาใช้เตือนใจลูกหญิงทั้งหลายเช่นเดียวกับทางภาคกลาง ด้วยการคาดโทษว่าเมื่อตายไปจะต้องตกนรก กลายเป็นเปรต ไม่มีหูไม่มีตา ไม่มีมือไม่มีตีน ได้แต่กินเลือดหนองของตนเอง ถูกไฟเผาในกะทะเหล็ก ตายแล้วตายอีกวันจะเจ็ดหนเข้ายังถูกยมบาลเอาคีมคีบลิ้นออกมา ต้องชดใช้กรรมที่ได้กระทำผิดไว้แก่มารดาตนหลายชาติ ลั่นกรรมพ้นจากนรกแล้ว ก็ยังไม่อาจหลุดเกิดเป็นมนุษย์ ยังต้องไปเกิดเป็นเดียวิจฉานก่อน

วิถีปฏิบัติของผู้หญิงครองเรือน

เมื่อก้าวพ้นวัยของ “สาวน้อยร้อยซึ้ง หญิงพรหมจารี” แล้ว ผู้หญิงส่วนใหญ่ก็มักจะแต่งงาน มีเหย้ามีเรือนเป็นของตนเอง สุภาภรณ์สอนหญิงสาวนวนชาวไทยภาคใต้ ได้สอนหญิงผู้ครองเรือนไว้ค่อนข้างละเอียด ในชั้นตอนนี้ คำสอนโน้มนำไปในทางสอนผู้หญิงตามแนวคิดแบบสังคมไทยสมัยโบราณ ซึ่งมีความแตกต่างระหว่างชายและหญิงอย่างเห็นได้ชัด ความสัมพันธ์เชิงอำนาจสะท้อนออกในลักษณะที่ผู้ชายมีสถานภาพเหนือผู้หญิง ภรรยาต้องเคารพบนอบสามี ปรนนิบัติสามีนอนที่หลังสามี และต้องนอนอยู่ทางเบื้องซ้ายของสามีเท่านั้น ห้ามนอนทางขวาและห้ามนอนสูงระดับเดียวกับสามี ดังคำกาพย์ที่ว่า

กษัตริย์มีภัสตา	สิ่งใดหนาอย่าให้เบือน
อัครฉานมีเรือน	ควรเคารพต่อภัสตา

จะกินและจะนอน	สาดและหมอนควรอ้าฉณา
ปรนนิบัติเป็นอัตรา	ทุกเวลากินและนอน

เบื่อง่ายช่ายและหนา	นอนเบื่องขวาคิดคำสอน
สิ่งหนึ่งอย่าพึ่งนอน	เทียมศีรษะเป็นโทษตัว

แม้แต่ญาติพี่น้องของฝ่ายสามี ก็มีสถานภาพสูงกว่าผู้เป็นภรรยา ผู้หญิงต้องทำหน้าที่ปรนนิบัติดูแลอย่างใกล้ชิดด้วย

พี่น้องของภัสดา	สิ่งใดหนอย่าห่างเหิน
อย่าควรกินก่อนเกิน	จัดแจงให้ผัวรักษา
ข้าวน้ำกับนั้นนี้	ตามยากมีหาได้มา
แต่งให้ผัวรักษา	เหลือและหนาจึงจะกิน

สามีเป็นผู้ทรงอาญาสิทธิ์เหนือภรรยา

กล่าวให้ถึงที่สุดแล้ว สุภาษิตสอนหญิงสำนวนชาวไทยภาคใต้ ได้ยืนยันสถานภาพที่ผู้ชายเป็นใหญ่ มีอาญาสิทธิ์เหนือผู้หญิงไว้ในคำกาพย์หลายบท สะท้อนให้เห็นว่า ไม่ว่าจะเป็นสังคมชนชั้นสูงหรือสังคมพื้นบ้าน การที่ผู้ชายเป็นใหญ่เหนือกว่าผู้หญิง ดูเหมือนจะเป็นลักษณะทั่วไปของสังคมชาวใต้ ดังปรากฏในคำประพันธ์ต่อไปนี้

ดำผัวอย่าควรคิด	ถืออาญาสิทธิ์ผิดทางธรรม
อย่าเป็นคนตึกดำ	ทำกรรมช่มเหงผัว
อาญาสิทธิ์ไว้แก่เขา	ไว้ที่เราเป็นที่ชั่ว
เอานายไว้ที่ผัว	เมียทำชั่วได้ตีดำ

หากหญิงนอกใจชาย ชายมีสิทธิ์ที่จะจับตัวส่ง “นาย” ให้จัดการลงโทษได้ ทั้งสามารถเขียน ทบตี ประจาน ทั้งหญิงและชายชู้ในที่ชุมนุมชนได้

ตั้งอยู่ตามโอวาท	อย่าให้ตลาดคำผิดว่า
สิ่งหนึ่งอย่าพึงมา	เอาจิตออกนอกใจชาย
อย่าสอตลอดทำชั่ว	ชายนี้누้ทำเจตฉาย
ผัวรู้จักขุนวาย	จับส่งนายจะติดคา
เขาเขียนและทบตี	ร้องเสียงมีทั้งสองรา
เขียนถามกลางศาลา	ชายหน้าตาอย่าควรทำ

ทำนองเดียวกับผู้หญิงที่ไม่อยู่ในโอวาทมารดา ผู้หญิงที่นอกใจผัวก็จะถูกลงโทษอย่างรุนแรง จักรวาลทัศน์แบบไตรภูมิได้รับการตอกย้ำใน สุภาชิตสอนหญิงสำนวนชาวไทยภาคใต้ นอกจากภาพทั่วไปที่ตรงกับ ความเชื่อในไตรภูมิของคนภาคกลางแล้ว ลักษณะพิเศษของชาวใต้ที่ ได้รับการเน้นย้ำเพิ่มเข้ามา คือ ภาพพจน์เกี่ยวกับสุนัข เนื่องจากชาวใต้มักใช้ภาพ “สุนัข” แทนความชั่วร้าย ดังตัวอย่าง

เมื่อตายก็ไม่เปล่า	ยมบาลยังจะซ้ำ
ทบตีไปตามกรรม	ทนรกได้ยากใจ
ถูกโทษเป็นสองครั้ง	ในมนุษย์ไม่เท่าใด
มีทรัพย์ย่อมแก้ไข	สอดสู่จ้างโทษแบ่งปัน
ถูกโทษในอนาคต	ถ่วงกำหนดอยู่นานครั้น
ไม่มีที่แบ่งปัน	เพราะยมบาลไม่ชอบเงิน

ขึ้นจัวเลือดไหลสก เอนรมาเป็นเริน
ทนทุกช่นานเหลือเกิน อยู่รกรเป็นเหยื่อหมา

ในขณะที่ผู้หญิงที่นอกใจผัว จะต้องถูกลงโทษตามกฎหมายแล้ว
ยังถูกลงโทษทางใจ เพราะมีบทกำหนดโทษในนรกภูมิตามความเชื่อแบบ
เวียนว่ายตายเกิด ในสุภาษิตสอนหญิงสำนวนชาวไทยภาคใต้ ยังได้
สะท้อนให้เห็นชัดเจนว่าระบบสังคมของชาวใต้ในสมัยก่อนเป็นสังคมแบบ
“หนึ่งผัวหลายเมีย” อย่างชัดเจน เป็นสภาพที่ฝ่ายหญิงจะต้องยอมรับถือ
เป็นวิถีปฏิบัติที่ธรรมดาสามัญในสังคมของชาวใต้ยุคนั้น ดังคำกาพย์ที่ว่า

หนึ่งผัวมีเมียหลาย ตนอย่าได้คิดหึงสหวง
อย่าชักให้หนักหน่วง อย่าควรคิดทำริษยา

สังคมชาวใต้เป็นสังคมที่มีการแบ่งชั้นวรรณะ

เป็นที่น่าสังเกตว่า สุภาษิตสอนหญิงสำนวนชาวไทยภาคใต้ ได้
สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า สังคมชาวใต้เป็นสังคมที่มีการแบ่งชั้น
วรรณะ นอกจากจะมีการแบ่งสถานภาพที่แตกต่างระหว่างสามีกับภรรยา
แล้ว ยังมีการแบ่งสถานภาพบ่าว-ไพร่ หญิงผู้ครองเรือนจะต้องประพฤติ
ตนอย่างถูกต้องเหมาะสมกับสถานภาพของตน มีการแยกอย่างชัดเจน
ระหว่าง บ่าว นาย ไพร่ ผู้ดี ดังคำสอนต่อไปนี้

อชณาพึงรู้จัก ว่าตัวบ่าวหรือตัวนาย
ถ้าเป็นแต่ตัวไพร่ อชณาไว้แต่ประมาณ

ผู้ตีฉันทผู้ดี	อัชฌาที่มีมงคลนาน
ทักทำมาอ่อนหวาน	หาเสื่อสาดมาลาดปู
ผู้ดีที่เขามา	มีอัชฌาเขาก็รู้
ถ้วนถี่และถี่	ยกย่องไว้นั้นดีหนา
เขียนหมากและเขียนพลู	จัดแจงดูควรพิจารณา
แต่งตลกยกข้าวปลา	น้ำและท่าควรแลดู

อย่างไรก็ตาม การสอนในเชิงแบ่งชั้นวรรณะมิได้ดำเนินไปในทาง
ดูถูกเหยียดหยาม แต่มีลักษณะโน้มนำให้ปฏิบัติต่อผู้คนในแต่ละชั้นของ
สังคมอย่างถูกต้องเหมาะสม เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายสำคัญคือ เพื่อประสาน
ประโยชน์ เช่นคำสอนต่อไปนี้

ผูกคนด้วยปัญญา	ผูกช้างม้าด้วยเชือกการ
รู้เลียงได้ใช้นาน	ไม่รู้เลียงค้อยหมดไป
รักคนได้ทำเพื่อน	รักไพรเดือนเสื่ออยู่ใน
คนอยู่เพราะเอาใจ	ไม่ไหลอ่อนเพราะดินดี
เลียงควายกินน้ำหญ้า	เลียงคนชักกินถั่วถั่ว
เอาใจไว้ให้ดี	ที่จะกินและนุ่งห่ม

อิทธิพลสุภาษิตคำสอนภาคกลางในสุภาษิตสอนหญิงสำนวนชาวไทยภาคใต้

นอกจากจักรวาลทัศน์เกี่ยวกับไตรภูมิ ซึ่งสะท้อนให้เห็นอิทธิพล
ของวรรณคดีภาคกลางที่มีต่อชาวไทยภาคใต้ โดยเฉพาะใน สุภาษิตสอนหญิง

สำนวนชาวไทยภาคใต้ ฉบับนี้แล้ว ยังมีคำสอนบางตอนที่มีลักษณะล้อกัน
กับวรรณคดีของภาคกลางบางเรื่อง ในที่นี้จะได้หยิบเฉพาะที่เห็นได้ชัดและ
เป็นวรรณคดีสุภาษิตคำสอนเหมือนกัน เช่น

คำสอนให้ปลูกไมตรี-สร้างกุศล

สุภาษิตพระร่วง

ปลูกไมตรีอย่ารู้ร้าง สร้างกุศลอย่ารู้โรย

สุภาษิตสอนหญิงสำนวนชาวไทยภาคใต้

ไมตรีอย่ารู้ร้าง สร้างกุศลอย่ารู้หมิ่น

ไมตรีมิรู้สิ้น เป็นเสบียงแหลไฉ่แก่ผิว

คำสอนในวิถีชีวิตประจำวัน

สุภาษิตสอนหญิงของสุนทรภู่

ครั้นสิ้นแสงสุริยาอย่าไปไหน จุดได้ไฟเข้าไปส่องในห้องก่อน

ระวังดูปูปัดสลัดที่นอน ทั้งฟูกหมอนอย่าให้มีธุลีลง

สุภาษิตสอนหญิงสำนวนชาวไทยภาคใต้

จะกินและจะนอน สาดและหมอนควรอัชฌา

ปรนนิบัติเป็นอัตรา ทุกเวลากินและนอน

เรือดไรส่งไฟหา กวาดขยะปัดผ้าผ่อน

ปูสาดและลาดหมอน ยานอนก่อนดูอัชฌา

คำสอนเกี่ยวกับท่วงท่าและกิริยามารยาท

กฤษณาสอนน้องคำฉันท์

อย่าเดินเปลี่ยวเปล่าอุรา	สไบบังเฉียงบ่า	ค่อยเขื่องค่อยอย่างตามชบวน
เดินทางพบชายเสสรวล	อย่าแหม่ประยวน	ตอบถ้อยคำช่วยชื่นใจ
เดินตามกิริยาอัชฌาสัย	แม้มลพดสไบ	ระวังปกปิดนมนาง
ลูกนั่งระวังผ้าขัดขวาง	อย่านั่งท้าวคาง	ท้าวแขนออกไปไกลตัว

สุภาษิตสอนหญิงสำนวนชาวไทยภาคใต้

ย่องย่องให้ต้องทาง	อย่าเหินห่างผืนชัยชวา
ลัดลอดสอดแลหา	อย่าเอาตาไปเกี่ยวชาย
อย่าทำให้เสสรวล	อย่าควรล้อลั่นให้ชาย
มันกัดพลัดยากตาย	อย่ามั่งง่ายจะเกิดเชิญ
อย่ามั่งกัยกัคว้า	อย่าเปิดผ้าให้ชายเห็น
ร้ายนักรักมักเกิดเชิญ	มันจะพาให้เป็นพาล

กล่าวโดยองค์รวม สุภาษิตสอนหญิงสำนวนชาวไทยภาคใต้ สะท้อนให้เห็นและเข้าใจ “อัตลักษณ์” หรือตัวตนของชาวพุทธในภาคใต้สมัยก่อน ที่สื่อสารผ่านทัศนคติที่มีต่อผู้หญิงได้อย่างถนัดชัดเจน นับว่าเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาทั้งเพื่อการอนุรักษ์ สืบทอดความเชื่อและค่านิยมของชาวใต้ที่ดำรงไว้ กับทั้งเพื่อละเว้น ปรับปรุง และพัฒนาสถานภาพ บทบาท และทัศนคติบางประการที่มีต่อผู้หญิงให้สอดคล้องกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน

สุภาษิตสอนหญิง สำนวนชาวไทยภาคใต้

ขานี้๑๑ ๑. ดีบ่น้วยอชูลี	เหนือเกษีไหว้คุณครู
คำเข้าปกเกล้าอยู่	ขอจิตเข้ามาเห็นไว
จักแจงแต่งคำฉันท	กิจการอันทุกสิ่งไป
สุภาษิตกัจมีนัย	ผูกเป็นกลอนไว้สอนหญิง
ร้อยชั่งจงฟังหรา	คำโบราณว่านดีจริง
อันเกิดมาเป็นหญิง	ให้ฟังมีความสัจจา
ตั้งอยู่ตามโอวาท	อนุญาตองค์เทศนา
ประเสริฐในโลกา	สิ่งนี้หนาคือความเพียร
สิ่งหนึ่งคือวิชา	สิ่งใดหนาให้ฟังเรียน
ไม่รู้เพื่อนติเตียน	ว่าคนพาลไร้วิชา
สิ่งหนึ่งฟังจำหมาย	เจ้าจงได้มีกิริยา
เป็นที่คนลือชา	ว่าเกิดมาไม่สูญเปล่า

หรา เป็นคำชวนอีกฝ่ายหนึ่งให้กระทำตาม บางครั้งใช้ รว เช่น ไปเถิดรา

สิ่งหนึ่งความอชฌา
เป็นบุญคุณแห่งเรา
หนึ่งเล่าสติหนัก
อดออมความโกรธา
สี่ประการที่กล่าวมา
ไม่รู้ให้ฟังเรียน
เป็นสาวพรหมจารี
อยู่กลางเรือนมารดร
การหูกและการฝ้าย
แบ่งปันกันไปมา
สอนยอมให้มีแสง
ถ้าทำให้ดำจริง
สอนทำให้ติดัก
เครือวัลย์พันมฤคิ
ปักเป็นรูปมฤคา
ปักเป็นเขาสัตบัน
ปักเป็นไม้มาลีผล
ให้งามเป็นนักหนา

ให้ควรมาจำหมายเอา
เป็นศรีสวัสดิ์เกิดสดา
เหน้อยเมื่อยพักในหัตยา
จะอยู่สุขไม่วนเวียน
ยอมอาศัยแก่ความเพียร
จำหมายเอาคำท่านสอน
ยังไม่มีเหย้าเรือนก่อน
อุตส่าห์เพียรเรียนวิชา
เรียนให้ได้จนักหนา
พัต้ายไหมให้เจนจริง
เหลือองและแดงให้ดียิ่ง
ชาวผืนผ้าราคามี
สอนเย็บปักรูปนั้นนี่
รูปสกุณิเจาะจิกกัน
สัตว์นานานาคเกี่ยวพัน
เพทยาทรมกนินทรา
ดอกเป็นรูปมณูสสา
นมและหน้าให้สุกใส

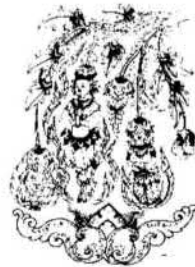
อชฌา	อชฌาสัย หมายถึง กิริยาดี, นิสัยใจคอ
สัตตา	คัมภีร์, ผู้สอน ในที่นี้หมายถึงผลจากการสอนในทางที่ดี
เขาสัตบัน	เขาสัตถันทศิริ หมายถึง ภูเขา ๗ ทิวล้อมรอบเขาพระสุเมรุ
กนินทรา	กนินรา
มาลีผล	มักกะลีผลหรือนารีผล ชื่อต้นไม้ในวรรณคดีออกผลเป็นรูปหญิงสาว ผลเมื่อครบ ๗ วันก็เน่า

ปึกเป็นรูปอรุณา
หงส์ทองล่องน้ำไป
สอนยกเป็นกนกกลาย
ก้านเครือดูขยัน
ตัวอย่างผ้ามีหลายพรรณ
อย่างโทและอย่างตรี
ทำให้เป็นหลายหลั่น
ไม่รู้ให้ถามได้
ขอชีวิตชายหญิง
หญิงหนึ่งเมียนายเกา
โบราณท่านกล่าวไว้
เซซังเข้าดงป่า
ปึกเย็บเป็นน่านนี้
เงินทองค่อยล่องคลาย
ขายได้หลายถ้วนถึ
มีทาสและช้างม้า
หญิงนั้นมีโคคา
เศษผ้าค่าคุณเข็ม
วิชาการนี้ไซ้
โฉมฉายจักได้ดี

สระอุทกาปึกไว้ใน
พันธุ์บัวมีถึทุกอัน
เป็นดอกไม้ดาวเครือวัลย์
แก้วชูดวงเชิงชายมี
อย่างหนึ่งนั้นอย่างชั่วดี
อย่างเอกมีราคาใหญ่
ต่างต่างกันอย่างนอกใน
เพื่อนผู้รู้ต่อเรียนเอา
เป็นที่ยิ่งอย่าดูเบา
ผวนิราศจากภคตรา
ได้แต่เข็มกับเศษผ้า
พบโรงาอยู่กับยาย
ส่งให้ตาพาไปขาย
ซื้อไหมด้ายเข้าผืนผ้า
อย่างกระบวนดีมีราคา
เพราะวิชาได้ค่าเข็ม
ในเคหาเหยาเรือนเต็ม
ช่วยตัวได้ไม่อัปรี
พึงรู้ไว้ให้ถ้วนถึ
เพราะความเพียรเรียนวิชา

นายเกา

นายเรือสำเกา

ตกไหนก็ไม่จน
 แม้นอยู่ด้วยท้าวพระยา
 วิชาตนมีมาก
 คุณปกมิดกร้าย
 ความเพียรเรียนอีกไซ
 ตริตริกคิดปรีक्षा
 เป็นสาวพรหมจารี
 สิบสองทำนองหญิง
 สิ่งใดคนนินทา
 อย่าเอามาใส่ตัว
 จริตอยู่ด้วยแม่
 แม่เรียกอย่าควรขาน
 ฉันทันเป็นคนพาล
 ขานแล้วให้เร่งมา
 มีการท่านจะใช้
 อย่าถามมาแต่ไกล
 มีการท่านให้ทำ
 อย่าควรถ้อยเถียงทำ

ย่อมมีคนจะเมตตา
 ท่านจะพาให้เป็นนาย
 เห็นจะยากแต่ตัวไพร่
 เป็นดีได้เพราะวิชา
 จะตั้งโหย่ตามกิริยา
 ต้องกิริยาธรรมดาหญิง
 บัญญัติถี่ถ้วนทุกสิ่ง
 ควรจำหมายไว้ใส่ตัว
 สิ่งนั้นหนาเป็นความชั่ว
 อย่าดูเียงอย่างคนพาล
 พุดจาแหล่ให้อ่อนหวาน
 โอ้อะเอ้ออะไรหนา
 คนดีขานว่าเจ้าคะ
 ถึงนั่งถ้าแม่ว่าไร
 ครั้นหาไม่แม่ก็บอกไป
 เป็นคนพาลไร้กิริยา
 อย่างงุ่มง่ามชักหน้าตา
 ชื่นหน้าตาหีบทำไป

โหย	คือ โย้ย หมายถึง อยู่
แหล่	คือ แล หมายถึง ที่เดียว, ฉะนั้น (เป็นคำสร้อย)
นั่งถ่า	นั่งคอย (ถ่า คือ ท้า)
งุ่มง่า	พึมพำ, ป่น
ถ้อยเถียง	ต่อล้อต่อเถียง

ไม่รู้ท่านบอกให้
 แนะนำให้เร่งทำไป
 หยิบการอย่าพืดพืด
 อย่าเหลือกชักหน้าตา
 แม่ใช้การสิ่งใด
 อย่างมาชักหน้าทำ
 ถ้าไม่สบายตัว
 ระบอบชอบน้ำใจ
 หนึ่งแม่ใช้การผิด
 ควรมหาหรือเขา
 ธิบายเห็นผิดชอบ
 อย่างนี้เป็นที่งาม
 อย่าควรชมเหงแม่
 จำเอาคำเราว่า
 ชัดถ้อยคำมารดา
 อย่าเอามาใส่ตัว
 แม่โกรธอย่าโกรธตอบ
 เราท่านทั้งนี้หนา

ทำผิดไซ้ควรถามไถ่
 ให้ดูเยี่ยงกิริยา
 อย่าทิ้งขัดเหวี่ยงไปมา
 แก่มารดาเป็นเวรกรรม
 เร่งทำไปอย่างงุ่มง่า
 บ่นงุ่มง่าผิดที่ไป
 ควรบนบอบตอบแก้ไข
 แม่จะค่อยปรานีเรา
 ไม่ชอบกิจเป็นที่เขลา
 เก็บขยายธิบายความ
 แม้ว่าชอบใจฉ้อตาม
 ควรจำหมายไว้เถิดหนา
 จริงจริงแท้เป็นเวร
 เกิดมุงคุณเป็นบุญตัว
 สิ่งนี้หนาเป็นที่ชั่ว
 เป็นกิจของหญิงแพศยา
 ควรบนบอบมีอัชฌา
 เกิดสัตธาเพราะแม่พ่อ

พืดพืด	ฮึดฮัด, กระพืดกระเพียด
เหลือก	เหลือกตา
ธิบาย	อธิบาย
ฉ้อ	ยก, ดึง
มุงคุณ	มงคล

พระคุณท่านรักษา
ถ้าไม่มีแม่พ่อ
พ่อแม่นี้เล่าหนา
จะหามาแต่ไหน
งามเสียมจงเจียมตัว
พี่น้องและน้ำป่า
สิ่งใดครั้นเขาวา
อย่าเป็นคนโกง
อนึ่งเวลากิน
อย่าเคียดเตรียตมารดา
หุงต้มตามท่วงที่
หน่านวลชวนเชิญทำ
สุกสรรพสิ้นแล้วแหล่
คดคายออกให้ไว
ยกย้ายให้เขากิน
กินแล้วเขาแคล้วคลา
งานสิ้นกินภายหลัง
ถ้ายชามหม้อน้อยใหญ่

ทุกเวลาอยู่ห่มห่อ
เพื่อนว่าหมาพาจมนไป
เราควรมาเอาจิตใจ
เหมือนท่านไซ้เกิดเกษา
ควรเกรงกลัวแก่มารดา
ลุงและตาญาติกาเอง
อย่าได้มาทำโจงเงง
ปู่ย่าเองควรอชฌา
จักหุงต้มตามภาษา
เจ้าควรมาจัดแจงทำ
กับนั้นนี้ปึงแกงยำ
อย่างจุ่มจ่าฉอเลาะไฟ
อย่าเชื่อนแซเทียงคำไป
พาพ่อแม่พี่น้องมา
ครบครันสิ้นพรูพร้อมหน้า
ถ้วนทุกหน้าเขาออกไป
แล้วร้อยชั่งกวาดครัวไฟ
ลำดับไว้ตามอชฌา

เตรียต	เกียง
ฉอเลาะไฟ	ทำกิริยาออกดอันชักช้ำอยู่น้ำเตาไฟ
คด	คดข้าว
คาย	ทำให้ร้อน, ทำให้กระจายออก ในที่นี้ทำให้ข้าวสุกร่วนก่อนจะคดใส่จาน
ลำดับ	จัดให้เรียบร้อย

ครกเบือและสากเบือ
 บวยหวักควรรักษา
 อย่าได้อูเบกษา
 เสรีแล้วเจ้าออกไป
 ทำการเช่นนี้ไซ้
 หน่านวลรู้สงวนตัว
 รู้กินรู้ลำดับ
 กินแล้วเจ้าเข้าไป
 ตรีบหอยอยู่คอยฟัง
 ไซ้ไกลก็ไปพลัน
 สิ่งใดเป็นการทำ
 อย่าประจบเรศคบเพื่อน

อย่าตั้งเพรื่อตักซีกลา
 ไว้ให้ตีตามวิสัย
 หาน้ำทำดับฟืนไฟ
 ชักประตูปับกำซัษครว
 ไม่มีใครจะว่าชั่ว
 รู้ลุ่นรู้ปราศรัย
 พ่อแม่ไม่ได้ขัดใจ
 หาพลูหมากลบปากพลัน
 แม่จะใช้น้ำมัน
 ถ้าหาไม่อยู่การเรือน
 อย่าลอบคลำให้แซ่เขื่อน
 พุดโวเวเล่นเม่นฉา

ครกเบือ	ครกกะเบือ
สากเบือ	สากกะเบือ
ซีกลา	น้ำคร่ำไต้ตุนครว
บวย	กระบวย
หวัก	จวัก เป็นภาชนะทำจากกะลามะพร้าว มี ๓ ชนิดคือ หวักข้าว, หวักแกง และหวักลายเคย
อุเบกษา	วางเฉย
ทับ	ปิด
กำซัษ	แข็งแรง, มั่นคง มักออกเสียงว่า ซัษ
ลบปาก	กินแก้, ทำให้หมดไป เช่น กินขนมแก้รสเผ็ด
ตรีบ	สดับ หมายถึง ฟัง
เม่นฉา	เสียงดังอึงมี

อย่าหวัให้เทียมชาย
คนฟังว่าลากา
เล่นมักอย่าเล่นไกล
แต่เล่นอย่ารายมาย
จะหวัก็หวัได้
ชอบหวัหวัอย่าเชื่อน
เรียนรู้อยู่ให้งาม
ร้อนนักจึงซักผ้า
เปลื้องสไบจากกายา
เห็นแปลกแขกมาว่อน
หมายจำถ้อยคำนี้
หนึ่งพูดอย่าตัดหน้า
ซึ่งพูดไม่สู้ดี
ปิดปิดตัดหน้าฉาน

อย่าลักไล่ตลอดป่า
หญิงนี้หนาเป็นผู้ชาย
สิ่งใดใดเล่นแต่ใกล้
อย่าเล่นนอกออกไกลเรือน
แต่เจียมกายอย่าให้เปื้อน
อย่าให้เกินแก่อาตมา
อย่าอาบน้ำเปลื้องกายา
ครั้นลืมพารดแต่ท่อน
อย่าควรพาดังไกลกร
ฉวยมุดมิดปิดมั่งสา
เชื้อชาติดีมีกิริยา
เกินมารดาทูลาจารย์
แม้รู้มืออย่าตัดราน
เป็นหญิงพาลไม่มีครู

หวั	หวัเราะ
ลากา	มาจากคำ ชลากา หรือ ฉลากา (ภาษามลายู) หมายถึง ชั่วช้า, เลวทราม
รายมาย	พูดไม่รู้จักจบ, พูดก้าวร้าว
ท่อน	ตอน, ส่วน ในที่นี้หมายถึงส่วนหนึ่งของร่างกาย เช่น ท่อนบน คือ ตั้งแต่ ศีรษะถึงเอว
แขก	ผู้มาเยี่ยม
ตัดหน้า	ข้ามหน้าข้ามตา
ปิดปิด	ทำแตกดันกระฟัดกระเฟียด

แยกไปไทยพึ่งมา
 เขาวาศิษย์มีครู
 คนเขาไม่นินทา
 พึ่งทำจำหมายเอา
 หนึ่งนั่งด้วยชนนี้
 จงเดินตามมารดา
 เดินแนบแอบมารดา
 มุ่งเมินแลเอ็นไป
 ย่างย่องให้ต้องทาง
 ลัดลอดสอดแลหา
 อย่าทำให้เสสรวล
 มั่นกัศพลัดยากตาย
 อย่างมักยักคิ้วหา
 ร้ายนักมักเกิดเชิญ
 อย่าชักน้ำเข้าเรือ
 ร้ายนักมักรำคาญ
 เป็นสาวพรหมจรรย์
 กิริยารักษากาย

พุดด้วยแม่ตัวนั่งอยู่
 นิ่งฟังอยู่จำหมายเอา
 พ่อแม่ไม่ได้ตำรา
 เยี่ยงอย่าแม่ที่พุดจา
 อย่าพึ่งมือออกนั่งหน้า
 ตามแม่มาอย่าเดินไกล
 อย่าทำตาลักลานไขว่
 สะดุดล้มคนนินทา
 อย่าเห็นห่างผันซ้ายขวา
 อย่าเอาตาไปเกี่ยวชาย
 อย่าควรล้อลั่นให้ชาย
 อย่างมักง่ายจะเกิดเชิญ
 อย่าเปิดผ้าให้ชายเห็น
 มันจะพาให้เป็นพาล
 อย่าชักเสื่อให้เข้าบ้าน
 เสื่อเข้าบ้านมักวุ่นวาย
 บัญญัติดีกันความอาย
 ผมเผ้าผ้าอย่ารุงรัง

ลักลาน	เล็กเล็ก
ไขว่	อาการเคลื่อนไหวไปมาอย่างสับสน
เอ็น	อื่น
ล้อลั่น	แกลบลั่น
พรหมจรรย์	คือ (สาว) พรหมจารี

คบเพื่อนอย่าคบพาล
 สิ่งใดเราผิดพลั้ง
 คบคนดีเป็นศรีตัว
 คบปราชญ์ได้วิชา
 ผูกมิตรกับคนดี
 ผูกมิตรกับคนร้าย
 คบเพื่อนมาเป็นมิตร
 ทุจริตคิดมิจลา
 สิ่งใดพิเคราะห์ก่อน
 จะกินและจะให้
 หัวค้อย่าควรนอน
 ปั่นฝ้ายย้ายสำลี
 เป็นคนอย่าทุศีล
 มีผู้สนทนารธรรม
 สนทนานี้ประเสริฐ
 ร้ายดีเห็นสิ้นยัง

คบคนการวิชายัง
 ได้ได้ตามกันไปมา
 คบคนชั่วอัปปะพรา
 คบพาลาได้อบาย
 มักไม่มีที่เสียหาย
 มักจะได้ภัยนานา
 พึงพินิจดูกริยา
 มันจะพาให้วุ่นวาย
 จะนั่งนอนอย่ามั่งง่าย
 พึงรู้ไว้ว่าชั่วดี
 หยิบการก่อนตามเวณี
 การใดมีที่จะทำ
 อย่าทุminatใจดีกดำ
 แจ้งบาปกรรมให้พึงฟัง
 ควรฟังเกิดเสวยสุข
 เห็นบุคคลเพราะนิทาน

อัปปะพรา	อัปฺพร คือ ปราศจาก, ไร
เวณี	ประเพณี
ทุminat	ทมิฬ
ดีกดำ	ดำ, มืด, ร้าย
สิ้นยัง	หมดสิ้น, หมดตัว

จิตใฝ่เอาใจตั้ง
 ได้รู้เพราะนิทาน
 เอาใจไว้ในธรรม
 อย่าเสกน้ำมันทา
 ยาแฝดและเล่ห์กล
 แม้นทำให้ชายหลง
 อย่าเป็นหญิงลาวน
 คั่นคว่ำหานู่นี้
 กษัตริย์มีหลายใจ
 ครั้นม้วยสิ้นชีวัน
 อย่าทำไปเลยหนา
 อชฌาภิรียามี
 บัวทองบัวสระศรี
 ภูมราย่อมมาพลัน
 ชอบใครอย่าติดิก
 คบค้ำหานั้นนี้
 นิ่งตัวอยู่ดีกว่า
 รักโยแก่คนพาล

อย่าพึงซังให้แจ้งฉาน
 ควรจำหมายไว้เถิดหนา
 อย่าเหียนหันจนใบ้บ้า
 ทำคุณยาให้ชายหลง
 มนต์เสน่ห์อย่าประสงค์
 ถึงได้มาไม่เป็นศรี
 รู้เล่ห์กลเกี่ยวชายดี
 เทียวทำชั่วสู่หากัน
 คนชายใฝ่ไม่เป็นธรรม
 ดกนรกอเวจี
 นิ่งดีกว่าเป็นท่วงที
 ไม่พักหาชายมาพลัน
 บัวห่อมมีเทียวจรจัน
 ชมบุษบันเจริญศรี
 อย่ารักริกไม่สู้ดี
 มักประสพพบคนพาล
 ทำกิริยาสู่หาการ
 ท่านติฉินนินทาหัว

ลาวน	สับปลับ, กลับกลอกเชื่อไม่ได้
นู่นี้	โน่นนี่
กษัตริ	สตรี (โดยทั่ว ๆ ไป)
จรจัน	จรจรล คือเที่ยวไป, เดินไป
ติดิก	หลุกหลิก, ลิงโลด

เป็นหญิงอย่าสอนวอน
 เจ้าชู้สุ่หาผิว
 ถ้าจะพูดให้คือพูด
 ถ้าหัวหัวพองาม
 จะกินอย่ากุกกับ
 จะเดินเดินให้ดี
 จะกล่าวสิ่งใดใด
 กล่าวนักรมกรายมาย
 ธิบายพอได้ข้อ
 ตริตรีภักปรีชาตาม
 เจ้าอยู่ด้วยมารดา
 คิดอ่านการสิ่งใด
 ญาสิทธิไว้แก่มารดา
 ทูบต้อยอยู่ที่เขา
 อย่าควรถ้อยเถียงทำ
 แม่ต้อย่าหนีซ่อน

อย่าปากบอนเขาวาชั่ว
 อย่าจ้อแหลส่อแสบความ
 ถ้าจะถามให้คือถาม
 อย่าให้เกินตัวจारी
 ฐรับเช่นกระบี่ศรี
 อย่าเดินเล่นเช่นวัวควาย
 กล่าวมากไปจักเสียหาย
 สำแดงไว้พอได้ความ
 ค่อยติดต่อจึงจะงาม
 เรื่องข้อความตามวิสัย
 อย่าควรมาคิดนอกใจ
 ให้อยู่ในโอวาทเขา
 อย่าได้มาไว้แก่เรา
 แข่งต่ำเราผิดจึงสอน
 แข่งและต่ำตอบข้อซ่อน
 ร้องไห้วอนขอโทษตัว

สอนวอน	พูดหรือทำตัวหาเรื่อง (เป็นคำดำ)
จ้อแหล	ตอแหล
จारी	ผู้ประพฤติ
กุกกับ	รีบร้อน
ญาสิทธิ	อาญาสิทธิ
ถ้อยเถียง	ต่อล้อต่อเถียง
ตอบข้อซ่อน	ตอบโต้ความ

ไม่มีคนนินทา
คนดีเขามีหัว
 लगहणुणुणुणुणु
นุ่นมีนมมิหย่อน
 रुपगमनननननन
เรียวแรงมันแข็งขัน
 हणुणुणुणुणुणुणु
เป็นเปรตทนเวทนา
 हललललललललल
มือตีนก็ไม่มี
 फलललललललल
ไฟเผาในทะเลลึก
 यमबलतनतनतन
ใช้กรรมอยู่ในนรก
 ललललललललल
สิ้นกรรมได้ขึ้นมา
 णुणुणुणुणुणुणु
ญาติกาอย่าได้เอา
 रुपललललललल
รูปดีกิริยาพาล
 खललललललल
ชายดีมีโอวาท
 लललललललल
ติฉินว่าหญิงเขลา

ว่าเราหนาเป็นหญิงชั่ว
 खलललลลลลล
เขายกยอให้ศีลพร
 णुणुणुणुणुणु
พ่อแม่ดำดอบข้อขอน
 मलลललลลลล
แม่ดำดีต่อตักัน
 वुवुवुवुवु
อวดตัวว่าดีขยัน
 मलลललลลล
มีย่อท้อแก่มารดา
 ललललललल
ตกนรกนานนักหนา
 हलลललลล
หูและตาบได้มี
 णुणुणुणुणु
พระเจ้าโปรดยากพ้นที่
 लललललลล
เป็นเปรตกินเลือดหนองตน
 ललललลลล
ตายได้วันละเจ็ดหน
 लललลลลล
เอาคีมคีบลั่นออกมา
 लललลลลล
ถ้วนกำหนดครบชาติตรา
 लललลลลล
เกิดชมพูเป็นเตี้ยร้างฉาน
 लललลลลล
เยี่ยงอย่างนี้มีเป็นการ
 लललลลลล
สำหรับได้แก่ชายเขลา
 लललลลลล
ท่านผู้ปราชญ์มิได้เอา
 लललลลลล
แม้จะเลียงไว้ศีลทาน

ทะ
ชมพู

กระทะ
ตันหว่า หรือ ชมพูทวีป/ เป็นคำเรียกอินเดียในสมัยโบราณ ในที่นี้
หมายถึงโลกมนุษย์

มงคลก็ไม่มี
 มีทรัพย์ก็ดอนระทาน
 มีเพื่อนไม่อยู่ด้วย
 คนดีเขาย่อมหัว
 รูปชั่วอัชฌามี
 คบด้วยมีศีลทาน
 เดิมน้อยนานค่อยใหญ่
 เพื่อนฝูงไม่อัปรีช
 แม้นม้วยสิ้นชีวัน
 นางฟ้าโอฬาทาร
 เล่นรำทำเพลงสวรรค์
 ทานทั่วเพลินกมล
 มโหรีตีฆ้องวง
 ปี่เรื่อยละเหื่อยใจ
 เสียงเรื่อยจำเริญเพราะ
 จิ่งเง่ง ล้วนเพลงสวรรค์
 บ้างขยับขับเสภา
 หนุ่มหนุ่มนางงามงาม

ย่อมอัปรีชทุกประการ
 ผู้มีศีลนินทาหัว
 ก็อยู่กันกับเมียผัว
 ว่าชายชั่วคบหญิงพาล
 กิริยาดีค่อยได้การ
 แม้นยากไร้ค่อยได้ดี
 ยิ่งขึ้นไปมงคลมี
 ทรัพย์สินมิได้ทำทาน
 จากมนุษย์พลันเกิดวิมาน
 บำเมรินเฝ้าเจ้าไพชยนต์
 ต่างต่างกันวิมานบน
 ฟังระรินมโนใน
 เสียงหนึ่งหนึ่งโห่งหน่วงไป
 นาง ๓ ขับเพลงสวรรค์
 ฟังเสนาะเกษมสันต์
 บ้างตีฆ้องร้องขานยาม
 ตัวและหน้าก็ย้ายตาม
 ล้วนหนุ่มนางทิพย์เมืองสวรรค์

ดอนระทาน	อันตรธาน, สูญหายไป
หัว	หัวเราะ
บำเมริน	บำเรอ

เล่นร่ำทำถ้วนถี่
 ย่อมมีดีทุกอัน
 ทั้งนั้นได้ก็เพราะ
 ศรีสวัสดิ์เกิดสัตถา
 สุกดำหงส์กินได้
 วิสัยชอบต่างกัน
 นางใดใจรักใคร่
 กิริยามารูถึ
 เคารพไว้ให้ดี
 มีใครผู้ใดมา
 กษัตริย์มีภัสตา
 อัคราณันมีเรือน
 จะกินและจะนอน
 ประณีตเป็นอัตรา
 เรือดโรสงไฟหา
 ปู่สาดและลาดหมอน

ต่างมีอาจจะนาระพัน
 วิมานแก้วแวววาวตา
 ชายและหญิงมีกิริยา
 ทุกชาติมาตามเกื้อกัน
 สุกแดงไซร้กาถิ่นพลัน
 เป็นธรรมดาเรตก่อนมี
 จงจำไว้เถียงอย่างนี้
 นงนุชนวลควรอัชฌา
 นบนอบตัวท่านสองรา
 ชบชอบให้ได้มีเรือน
 สิ่งใดหนอย่าให้เปื้อน
 ควรเคารพต่อภัสตา
 สาดและหมอนควรอัชฌา
 ทุกเวลากินและนอน
 กวาดขยะปิดผ้าผ่อน
 อย่างนอนก่อนดูอัชฌา

จะนาระพัน	พรรณนา หรือจาระไนได้ละเอียดถี่ถ้วน
เรต	บางแห่งใช้ จาเรต (คือ จารัต)
ชบ	ชบ, เนรมิต
สาด	เสื่อ

เอาใจออกไปเผื่อ
ถ้วนที่มีอัชฌา
เบื้องซ้ายซ้ายและขวา
สิ่งหนึ่งอย่าพึงนอน
มีคู่เป็นเพราะบุญ
กิริยามาเยี่ยมตัว
พี่น้องของภัสดา
อย่าควรกินก่อนกิน
ข้าวน้ำกับนั้นนี้
แต่งให้ผัวภักษา
รักผัวด้วยอัชฌา
คนขออนอย่าไปยิน
รักผัวด้วยมนต์เสน่ห์
รักนั้นพลันโรยรา
ด่าผัวอย่าควรคิด
อย่าเป็นคนตีกด่า
ญาติพี่น้องไว้แก่เขา
เอานายไว้ที่ผัว

เอาน้ำเนื้อต่อภัสดา
ลำดับเสร็จแล้วจึงนอน
นอนเบื้องขวาผัดคำสอน
เทียมศีรษะเป็นโทษตัว
ได้เป็นคุณเพราะเกรงกลัว
อย่าหยาบด่าถ้อยคำเกิน
สิ่งใดหนอย่าห่างเหิน
จัดแจงให้ผัวภักษา
ตามยากมีหาได้มา
เหลือและหนาจึงจะกิน
ด้วยกิริยาเป็นอาจิม
รักเท่าตายไม่โรยรา
กลและเล่ห์เสกแบ่งทา
นิราศสร้างเป็นเวรกรรม
ถือญาติพี่น้องผิดทางธรรม
ทำกรรมช่มเหงผัว
ไว้ที่เราเป็นที่ชั่ว
เมียทำชั่วได้ตัดา

ไฟเผื่อ	น่าจะหมายถึง ห่วงใย, เผื่อแผ่
ลำดับ	จัดให้สวยงามหรือจัดให้เรียบร้อย
นอน	ยุยง
ญาติพี่น้อง	อาญาสิทธิ์

ตั้งอยู่ตามโอวาท
 สิ่งหนึ่งอย่าฟังมา
 อย่าสอดตลอดทำชั่ว
 ฝักรู้จักวุ่นวาย
 เขาเขียนและทูปตี
 เขียนตามกลางศาลา
 เมื่อตายก็ไม่เปล่า
 ทูปตีไปตามกรรม
 ถูกโทษเป็นสองครั้ง
 มีทรัพย์สินยอมแก้ไข
 ถูกโทษในอนาคต
 ไม่มีที่แบ่งปัน
 ชื่นจั่วเลือดไหลสก
 ทนทุกข์นานเหลือเกิน
 นกตะกรุมกาปากเหล็ก
 เกิดขึ้นเป็นเหยื่อหมา
 หลายชาติทนเสดสา
 สันกรรมได้คืนคง

อย่าให้ตลาดคำฝั่วว่า
 เอาจิตออกนอกใจชาย
 ชายนี้รู้ทำเจตมา
 จับส่งนายจะติดคา
 ร้องเสียงมีทั้งสองรา
 ชายหน้าตาอย่าควรทำ
 ยมบาลยังจะซ้ำ
 ทนรกรได้ยากใจ
 ในมนุษย์ไม่เท่าใด
 สอดสู่จ้างโทษแบ่งปัน
 ถ้วนกำหนดอยู่นานครัน
 เพราะยมบาลไม่ชอบเงิน
 เอนรมาเป็นเร็น
 อยู่รกรเป็นเหยื่อหมา
 เจาะวันละเจ็ดคาบตรา
 ชื่นตันจั่วเอาหัวลง
 ในนรกันันโดยจง
 เกิดชมพูเป็นเดียรรัจฉาน

นี่นุ	นี่โน่น
นาย	เจ้าหน้าที่บ้านเมือง
สก	เปียกชุ่มโชกจนหยด
เร็น	เรือน
เสดสา	ลำบากอย่างยิ่ง

เมียดีผัวรุ่งหน้า
ผัวดีเมียดีกัน
พ่อผัวและแม่ผัว
พี่มาและน้องไป
พูดพลางร้องปราศัย
หมากพลูและหยูกยา
ถามไถ่กันไปมา
ถามถึงที่บ้านถิ่น
พี่น้องและเพื่อนมิตร
ทักทำพูดปราศัย
หนึ่งท่านผู้มาเรือน
อชณาไว้ให้ตี
หอยมุกงามเพราะสี
ลูกผัวได้หน้าตา
อชณาพึงรู้จัก
ถ้าเป็นแต่ตัวไพร่
ผู้ตีฉันทผู้ตี
ทักทำมาอ่อนหวาน

พี่น้องมาอยู่นั้น
พี่น้องตัวผัวเอาใจ
ควรเกรงกลัวอชณาศัย
ร้องชวนเชิญนั่งเคหา
ยังสิ่งใดเอาออกมา
หาเอามาปันกันกิน
อย่านั่งจุมพูนามุน
มาเทียมแค่หรือแต่ไกล
จงควรคิดเอาจิตใจ
อชณาไปตามท่วงที่
ถามหาผัวตัวไม่มี
เลี้ยงหมากพลูและข้าวปลา
เป็นคนดีเพราะวาจา
ด้วยเมื่อยกตกมิวาย
ว่าตัวบ่าวหรือตัวนาย
อชณาไว้แต่ประมาณ
อชณามีมงคลนาน
หาเสื่อสาตมาลาดปู

หน้ามุนมิน	หน้าเจ้าหน้าอ
เทียม	เพียง
แค่	ใกล้

ผู้ดีที่เขา
ถ้วนถืและนี้
เขียนหมากและเขียนพลู
แต่งดกยกข้าวปลา
ผมเผ้าอย่ารุงรัง
อย่าทำฉิ่นเลียงหมู
ถ้ายากฉิ่นยากร้าย
ถ้ามืออย่าให้ชั่ว
ผู้มาถ้างะไป
ข้าวของตามมีมา
ไมตรีอย่ารู้ร้าง
ไมตรีมิรู้สิ้น
อนึ่งคนเขามา
อย่าตีลูกเต้าตัว
อนึ่งเมื่อจะทำบุญ
อย่ารบกัณฑ์เรือน
แม้นมีผู้เบียดเสียด
อดออมเอาเป็นบุญ

มีอชฌาเขาก็รู้
ยกย่องไว้นั้นดีหนา
จัดแจงดูควรพิจารณา
น้ำและทำควรแลดู
เกลือกโสโครกจะติดอยู่
ท่านดีฉิ่นนินทาหัว
อชฌาไว้พอสมตัว
คิดจงปลอดรอดหน้าตา
สิ่งใดใดจัดแจงหา
พลูหมากครบเป็นเสบียงกิน
สร้างกุศลอย่ารู้หมิ่น
เป็นเสบียงแหลไ้แก่ผ้า
อย่าชักหน้าให้มืดมัว
เป็นกระแทกแขกมาเรือน
อย่าทารุณกันให้เปื้อน
ทานเจ้าหนอจะหมองหม่น
อย่าควรเคียดโกรธวายุ่น
ชาติหน้าภัยเกิดไกลตัว

รบ ทะเลาะกัน
ทาน การทำทาน
หมองหม่น หมองหม่น

มักกินอย่าชี้คร้าน
โก้นดินก่อนผัว
มีปิ่นก็หันไหม
ยังเพื่อนปลุกนั้นนี่
ชี้ชี้ให้หุงแกง
รุ่งขึ้นกินครบครัน
หมากพลูตามยังมี
ข้าคนอัชฌาไวั
ผูกคนด้วยปัญญา
รู้เลียงได้ใช้นาน
รักคนได้ทำเพื่อน
คนอยู่เพราะเอาใจ
เลียงควายกินน้ำหญ้า
เอาใจไว้ให้ตี
ถ้าไม่มีปัญญา
คิดหาผ้านุ่งห่ม
เพื่อนบ้านควรทำมิตร
ผิดพลั้งนั่งแลดู
ผิดมากนี้หลากคำ
โอบอ้อมเอาใจกัน

มักทำการอย่านอนมัว
หาติดฝ้ายย้ายสำลี
สิ่งใดใดตามการมี
ทาสขามีปลุกขึ้นพลัน
ให้จัดแจงแต่มีदन
ใช้ไปการไม่เที่ยงสาย
นุชเนื้อถึงจัดแจงให้
จึงอยู่ได้ด้วยเรานาน
ผูกขังมัดด้วยเชือกการ
ไม่รู้เลียงค้อยหมดไป
รักไพรเถื่อนเสืออยู่ใน
ไม่ไหล่อ่อนเพราะดินดี
เลียงคนชักกินถั่ววนถี่
ที่จะกินและนุ่งห่ม
ทาสและข้าคิดแต่จะส่ง
ให้พอสมนคนแลดู
อย่าได้คิดเป็นศัตรู
ควรอดอ้อมเอาใจกัน
อย่าควรจามาเดียดจันท์
อดอ้อมไว้ให้แน่นนอน

แม่นเพื่อนผิดสิ่งใด
 มาเราคิดผันผ่อน
 คำผัดและคำปลา
 คำความเงินทองเสีย
 อยู่บ้านกับคนมาก
 สิ่งใดครั้งไม่เหมือน
 อย่าตามหญิงต่อแหล
 นำไหนไปคาบมา
 ขี่เรือนพาเพื่อนตาย
 เร่เที่ยวเกี้ยวมาสิ้น
 ที่จะผิดก็ไม่ผิด
 สมน้ำมาหยุมหยาม
 ขอไฟเพื่อนก็ยาก
 เพื่อนเกลียดสิ้นทุกคน
 เก็บผักจกได้แกง
 เก็บความใส่นี้

ควรตามได้ตามดึกก่อน
 มีชอบพอก็นิ่งเสีย
 คำหยุกยามักได้เบี้ย
 อย่ามักคำครั้นไม่เหมือน
 อย่าโกรกรากเบียดเสียดเพื่อน
 ฟังแต่หูแต่ตา
 สอนวอนแหล่หญิงปากหมา
 เร่เซ็ดเพื่อนเหมือนกันหมิ่น
 หาดิไม่หญิงทมิฬ
 เทียวต่อแหล่ส่อแสบความ
 ที่จะงามก็ไม่งาม
 เพื่อนฝูงเกลียดไม่เว้นคน
 จะออกปากเพื่อนก็จน
 อย่าควรเอามาเป็นครู
 เก็บตุ้งแตงได้ขายชู
 จกได้แต่เพื่อนเดียจฉันท

หมิ่น	หมิ่น
หยุมหยาม	ยุ่มย่าม, เลอะเทอะ
ตุ้งแตง	แต่งลูกป้อมๆ เล็กๆ ชาวบ้านเรียก แต่งไร (ตุ้ง หมายถึง ลักษณะป้อมๆ เล็กๆ)
ชู	มาก

เพื่อนบ้านครั้นดีไว้
 จุกทุกทุกซัที่นั่น
 ไปไหนได้ของมา
 อย่ากินคนเดียวตาย
 รู้กินก็เป็นเนื้อ
 กินได้นานหลายปี
 โลกนี้กลาหมักมาย
 ตำนกมกแข็งกล้า
 ลูกเต้ารบตีกัน
 ลูกเราลูกเขาก็ตาม
 อย่าพลอยเป็นเด็กน้อย
 ลูกเราลูกเขาก็ตี
 มัรบกันแต่เด็ก
 บาดนั๊กหักเล่าไซ้
 เลี้ยงลูกและเลี้ยงหลาน
 ช่วยว่าช่วยดำตี

เมื่อเจ็บไข้ได้ฟังกัน
 วิกวานกันได้ง่ายตาย
 ไตไตหนาย่าซิดไว้
 แจกปันให้เพื่อนตามมี
 รู้ไฝเผื่อเป็นไมตรี
 มีรู้อดหมดเลยหนา
 มักจะได้ความโกรธา
 พอมัธยมเอาแต่งาม
 อย่าหุนหันคุกคำราม
 ลำดับความสอนให้ดี
 พุดแคะก้อยเบียดเสียดลี
 อย่าด่าทอสบผู้ใหญ่
 แต่น้อยเล็กห้ามปรามไป
 ควรว่ากล่าวผู้เฒ่ามี
 ฝากชาวบ้านเลี้ยงด้วยดี
 เลี้ยงคนเดียวเพื่อนเกลียดชัง

จุกทุก	จุกละทุก, กระทั่งหัน
วิกวาน	ไหว้วาน, ช่วยเหลือ
ซิด	เหนียว
ไฝเผื่อ	เผื่อแผ่ (ไฝ ใช้ตาม พจนานุกรมภาษาถิ่นใต้ ต้นฉบับใช้ ไฝ)
ทบ	กระทบ

รักเพื่อนรักชาวบ้าน
อย่าได้ยืมสินยัง
จักขุทั้งสองข้าง
เห็นนักเพื่อนไม่เพลิน
เอาใจน้อยผ่อนไว้
ราแล้วอย่าได้ลน
อย่าคบคนหูหนวก
มันเป็นคนบ้าใบ้
สี่พวกจักแยกย้าย
มักเกิดวิวาทา
พ่อตาและแม่ยาย
รบกันแต่ผิวเมีย
พวกหนึ่งบ้าด้วยเบี้ย
ติดหนี้เพื่อนมากมาย
ทรัพย์สินสิ่งใดได
หมดแล้วลักลวงเอา
พวกหนึ่งนั้นเล่าหนา
ค้าเข้าเข้าบ่อนบ่น

รักลูกหลานเชื้อหุ้ม
เพื่อนผิดพลั้งเล็กน้อยเมิน
อย่าเห็นนักควรท่างเห็น
อยู่ด้วยได้มีหลายคน
เผื่อไฟให้เพื่อนที่จน
จักตายตนลูกผลหาย
สี่จำพวกนั้นมาไว้
ขัดบังคับพระเทศนา
หนึ่งบ้าใบ้เมาสุรา
ชวนร้างหย่าทุบตีเมีย
มันด่าให้ว่าสำเสีย
มันจะพาไปอบาย
มักพาเมียให้วุ่นวาย
ลูกเมียได้เป็นทาสเขา
ย่อยยับไปยังเรือนเปล่า
เขาจับได้เมียพลอยจน
เป็นคนบ้าเล่นไก่ชน
ไม่พักคิดทำการงาน

สินยัง	หมดสิน, หมดตัว
สำเสีย	เป็นคำด่า
รบ	ทะเลาะ
เบี้ย	เงิน

ลูกเมียพลอยย่อยยับ
เป็นคนมีอาจารย์
พวกหนึ่งบ้ายาผี
ลูกเมียพลอยสิ้นกัน
น้ำจิตคิดมีจาง
คบคิดกันเป็นโจร
ยาผีวันครันสูบนก
นอนไหนไม่ลืมตา
อย่าคบมันเข้ามา
เพื่อนคิดแต่จะกิน
สี่พวกที่กล่าวมา
เพื่อนถือเอาแต่กรรม
เกิดมาในโลกีย์
ควรเราเอากุศล
อย่าได้ละลาบยุบุญ
พระพุทธพระธรรมมา

มันมีนับศีลและทาน
ใครคบมันไปนรกกัน
เผาไฟกินสูบแต่ควัน
ครันหมดทรัพย์กลับเป็นโจร
มันคบหาแต่พวกโลน
ลักได้สูบหัวแม่ฉา
ชี้คร้านนักมักโรยรา
ตื่นขึ้นมารบเมียกิน
จะโรยราทานและศีล
ทานและศีลมิได้ทำ
บาปแน่นหนาใจตึกดำ
อย่าคบมันอัปรมงกุล
พึงเกลียดบาปรักแต่บุญ
ไม่เสียชาติที่เกิดมา
อย่าพึงชังพระเทศนา
ทุกคำเข้าไหว่กราบกราน

จาร	มาจากคำ จารี หมายถึง ผู้ประพฤติ มักใช้เป็นส่วนท้ายของสมาส เช่น ธรรมจารี, สัมมาจารี
โลน	พวกก่อความให้เกิดความวุ่นวาย
เม	เสียงดังอึงมี
ฉา	ฉวฉว หมายถึง เสียงดังมาก
ชี้คร้าน	ชี้เกียจ
รบ	น่าจะหมายถึง รบกวณ
อัปรมงกุล	อัปมงคล (สะกดตามต้นฉบับ)

ศีลทานสำนึกหา
ปรนนิบัตินัมัสการ
เคารพนบนอบไหว้
อย่าให้หมองโรยรา
พระสงฆ์นั่งอย่ายืน
ยำเยงควรเกรงกลัว
พระฝากศาสนาไว้
พระเจ้าท้าวลับลตา
เปรียบดุจดั่งดวงใต้
แจ้งจบพบโดยจง
อัฐมีและบูรณมี
วันเกิดกายกายา
วันพระเป็นสามอย่าง
ทำบาปอุกที่นั่น
เขียนชื่อใส่หนังหมา
ถึงกราบยื่นบุญชี
ว่ามนุษย์ทั้งนี้ไซ้
แรกเริ่มเดิมเกิดมา

คุณพระสงฆ์ผู้ทรงญาณ
ท่านผู้ทรงซึ่งศีลา
อัชฌาไว้พระเทศนา
ผู้มีศีลนินทาหัว
พูดจกเป็นโทษแก่ตัว
ท่านผู้ทรงพระศีลา
สงฆ์ทั้งหลายอยู่รักษา
ไปนิพพานยังแต่สงฆ์
พระตามไว้เป็นดวงกลม
พึงเคารพมีอัชฌา
พึงรู้จักไว้เถิดหนา
ควรละเว้นบาปโดยพลัน
ปีหนึ่งสี่สิบแปดวัน
พระยายมลงบัญญัติ
พาลงไปเเวจี
พระยายมโกรธโกรธา
ชิชะใจมันชั่วช้า
ขอไปว่าจะทำบุญ

พระเจ้า	ในที่นี้คือ พระพุทธเจ้า
อัฐมี	มาจาก คำ อัฐมี คือ วันขึ้น ๘ ค่ำ
บูรณมี	วันขึ้น ๑๕ ค่ำ

ครั้นแล้วทำแต่บาป
 อย่างนี้หนาทารุณ
 ลงโทษให้หน้าใจ
 ให้ขึ้นจัวหนามหนา
 ทำบุญที่วันพระ
 ลงชื่อบุญซีพลัน
 พาขึ้นไปสวรรค์
 พระอินทร์ ๓ ดีใจ
 ยกเอาบุญซีไว้
 จตุโลกบังคมคัล
 พร้อมกันทั้งสี่นาย
 รู้ในใจชื่นชม
 นางใดใจรักใคร่
 ผิดชอบฟังเอากลอน
 เป็นทิดสีกสามหน
 หนึ่งศิษย์ผิดครูไซ้
 หนึ่งบุรุษมีเมียตาย
 หนึ่งชายเมียร้างหย่า

ใจหยาบหยาบไม่เชื่อคุณ
 สมควรไปผูกคอตมา
 ที่มันไซ้รัชอัชฌา
 หัวหัวทุ่มสุมไฟพลัน
 พระจตุโลกพบเหมือนกัน
 ด้วยแผ่นทองรองกรอบใน
 บังคมคัลยื่นหัสสนัย
 ร้องสาธุการพานรับพลัน
 ในวิมานเมืองสวรรค์
 ลงไปเฝ้าพระยายม
 บุญซีถวายทั้งสี่กรม
 ร้องสาธุการแล้วอวยพร
 จงจำไว้ตามคำสอน
 จิตควรจำทำสืบไป
 มักเป็นคนวนเวียนใจ
 ทั้งผู้ชายเมียร้างหย่า
 ซี้พวอดวายถ้วนสามครา
 อย่าควรมาได้สร้างสม

ท่ม	ทั้ง, ขว้าง
พระจตุโลก	พระจตุโลกบาล เป็นเทวดาผู้อภิบาลดูแลประจำทิศทั้ง ๔
หัสสนัย	หัสสนัยน์ หมายถึง ท้าวพันตา หรือ พระอินทร์ (สะกดตามฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๑๔)

เหล่าพวกที่ชั่วช้า
อย่าพึงส่อสืบบสม
สุภาชิตเล่มนี้ไซ้
ไว้ให้ทะระกา
รู้จักซึ่งผิดชอบ
ผู้นั้นครั้นตายไป
อยู่เป็นบรมสุข
สวดแล้วเร่งจำไว้
ตัวข้าผู้จำเนียร
แม้ว่าข้าตายไป
เป็นบริวารหัวหน้า
ตามเสด็จเจ้าจอมปราณ

อย่าควรมาได้สมาคม
จะไร้ทรัพย์อับปัญญา
ท่านแต่งไว้เป็นปัจฉา
หมู่ชนาจดจำใจ
โดยนบนอบพระภูวนัย
ไพ่นรภูมิเบียดกาย
ปราศจากทุกข์ไม่อันตราย
ให้จัดเจนในหัตถ์
เขียนเอาไว้ทั้งนี้ไซ้
ขอให้ทันพระศรีอารีย
แห่งเจ้าฟ้าผู้ทรงญาณ
เข้านิพพานล่วงลับไป

ปัจฉา	อาจมาจากคำว่า <i>ปัจฉิม</i> หมายถึง สุดท้าย, ภายหลัง
ทะระกา	<i>ทวรก</i> ในที่นี้หมายถึง ผู้เยาว์
สวด	อ่านหนังสือ หรือท่องหนังสือเป็นทำนองแบบโบราณ
หัตถ์	<i>หทัย</i> หมายถึง จิตใจ
จำเนียร	นาน, ช้า; <i>ผู้จำเนียร</i> หมายถึง คนที่อยู่มานาน หรือ ผู้สูงอายุ

กลอนพื้นบ้านของ
ชาวไทยมุสลิมภาคใต้

ความนำ

กลอนพื้นบ้านของชาวไทยมุสลิมภาคใต้ส่วนใหญ่แต่งเป็นภาษามลายูท้องถิ่นหรือภาษามลายูซึ่งใช้พูดกันในจังหวัดชายแดนภาคใต้ บางบทอาจมีคำหรือสำเนียงภาษามลายูกลางแทรกอยู่บ้าง เช่นเดียวกับภาษาที่ชาวบ้านไทยมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้ใช้พูดในชีวิตประจำวัน ซึ่งมีภาษามลายูกลางผสมอยู่ด้วย เช่นคำว่า “คน” บางบทใช้ภาษามลายูกลางว่า “ออรัง” บางบทใช้ภาษามลายูท้องถิ่นว่า “ออแร” คำว่า “หมาก” บางบทใช้ภาษามลายูกลางว่า “ปิ้ง” บางบทใช้ภาษามลายูท้องถิ่นว่า “ปีแน” เป็นต้น

รูปแบบกลอนพื้นบ้านของชาวไทยมุสลิมเป็นกลอนมลายูประเภท “ปันทน” หรือ “ปันทุน” (ชาวบ้านออกเสียงเป็น ปาตง) ชาวบ้านใช้ขับร้องเป็นกลอนตันโดยใช้ปฏิภาณว่ากันสดๆ อย่างกลอนมุขปาฐะทั่วไป ปัจจุบันชาวไทยมุสลิมภาคใต้ รวมทั้งชาวมุสลิมประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ มาเลเซีย สิงคโปร์ บรูไน และอินโดนีเซีย ยังนิยมนำกลอนปันทนทั้งที่แพร่หลายในอดีต และที่แต่งขึ้นใหม่มาขับร้องเป็นกลอนเพลง ใช้ทำนองเร้าใจเข้ากับดนตรี ซึ่งมีรำมะนา (ชาวบ้านเรียกว่า บานอ) เป็นหลัก

ชาวไทยมุสลิมภาคใต้นำกลอนปันทนมาร้องโต้ตอบกันเป็นเพลงลิเกบ้าง เป็นเพลงเกี่ยวกันระหว่างหนุ่มสาวบ้าง เป็นเพลงกล่อมเด็กบ้าง เป็นเพลงร้องสนุกสนานในยามว่างหลังจากเสร็จสิ้นภารกิจบ้าง หรือเป็นบทกลอนสอนใจก็มี

ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ชาวไทยมุสลิมปัตตานีและกลันตันจำนวนมากอพยพมาตั้งบ้านเรือนอยู่ในกรุงเทพฯ ยามว่างจากการทำงานหรือยามมีงานรื่นเริงก็มักจะล้อมวงตีรำมะนา แล้วขับปันทนในท่วงทำนองลิเกฮูลู^๑ ต่อมาลิเกฮูลูพัฒนาเป็นลิเกปันทนหรือลิเกลูกบท รวมทั้งลิเกลำตัด เมื่อชาวไทยมุสลิมในกรุงเทพฯ รู้ภาษาไทยดีแล้วก็แต่งเป็นภาษาไทย ทำให้คนไทยภาคกลางพลอยสนุกสนานไปด้วย ลิเกปันทนหรือลิเกลูกบทนั้นต่อมาเรียกกันสั้นๆ ว่า “ลิเก” ส่วนลิเกลำตัดเรียกว่า “ลำตัด”

กลอนปันทนมี ๕ ชนิด คือ ปันทน ๒ วรรค ปันทน ๔ วรรค ปันทน ๖ วรรค ปันทน ๘ วรรค และ ปันทนต่อเนื่อง ปันทนแต่ละวรรคมีคำ ๖-๙ คำ บางทีก็มี ๘-๑๒ คำ วรรคต้นๆ เป็นวรรคเกริ่น เรียกว่า

^๑ ลิเกฮูลู เดิมเรียกว่า ดีเกฮูลู (ดีเก หรือ ดีเก มาจากภาษาอาหรับว่า ซีเกร์ หมายถึง บทสรรเสริญพระเจ้า ซึ่งมักกล่าวเป็นทำนอง ฮูลู หมายถึง ดินแดนแถบภาคใต้ของไทยที่ติดต่อกับมาเลเซีย) ดีเกฮูลูเป็นการประชันบทขับร้องโต้ตอบกันระหว่างสองฝ่าย มีผู้ขับฝ่ายละคน และมีลูกคู่อีก ๑-๓ คน นั่งล้อมวงคอยร้องรับ นอกจากมีรำมะนาหรือฆ้องแล้วยังมีการปรบมือให้จังหวะ พยางค์ตัวไปมาเพื่อสร้างบรรยากาศให้คึกคักเร้าอารมณ์ผู้ชม บทกลอนที่ใช้ขับมักแสดงทัศนะความคิดแทรกด้วยปฏิภาณไหวพริบ คารมคมคาย และคำตลกค่อนอง ซึ่งสามารถเรียกเสียงเฮฮาจากผู้ชมได้มาก

“ปืมบายังมักซุด” มีเนื้อหาเป็นทำนองเปรียบเทียบหรืออุปมาอุปไมย ซึ่งส่วนมากเปรียบกับธรรมชาติหรือสภาพแวดล้อมในชีวิตประจำวันของชาวบ้าน ต่อมาจึงเป็นวรรคสรุปความคิดและความรู้สึกของผู้ประพันธ์วรรคที่ ๒ นี้เรียกว่า “มัดซุด” ความไพเราะของป็นตนขึ้นอยู่กับการสัมผัสของพยางค์ท้ายวรรคของแต่ละวรรค ตัวอย่างเช่น

ดิงมี ดิงมี ปูใจะ ปีซัง	สูง สูงนั้นยอดกล้วย
ดิงมี ลามี่ อาซับ อาปี	สูงต่อไปอีกคือควนไฟ
ดิงมี ดิงมี มูนุง มือลันตัง	สูง สูง ภูเขามือแลแต
ดิงมี ลามี่ ฮาญัต ดี ฮาดี	สูงต่อไปอีกคือความหวังแห่งหัวใจ

ตัวอย่างกลอนป็นตนบทนี้ ๓ วรรคแรกพูดถึงความสูงของยอดกล้วย ควนไฟและภูเขา ซึ่งสูงมากขึ้นตามลำดับ เป็นการกล่าวเกริ่นถึงสิ่งที่มีมองเห็นด้วยสายตาอย่างเป็นรูปธรรมก่อน ในวรรคสุดท้ายจึงสรุปว่าสิ่งต่างๆ ที่เห็นว่าสูงนั้น ความหวังในใจของตนกลับสูงยิ่งกว่า

กลอนป็นตนทั้ง ๕ ชนิด มีสัมผัสบังคับดังนี้^๑

^๑ คำอธิบายนี้เรียบเรียงจากข้อเขียนของ เจาะมะ เบ็ญนา อาจารย์พิเศษแผนกภาษามลายู มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ในวารสาร รุสมีแล ฉบับเดือนมีนาคม-เมษายน ๒๕๒๖

๑. ปันตน ๒ วรรค

วรรคเกริ่น	000000●	┌ └
วรรคสรุป	000000●	

ตัวอย่าง

(คำร้อง)	(คำแปล)
ชาตุ ดูวอ ตีมอ ปะ	หนึ่ง สอง สาม สี่
ราเผ็ง บลาณา ลกะฮ์ ดาปะ	ขยันเรียนได้วิชาเร็ว

ปันตนบทนี้เป็นบทร้องเล่นของเด็ก ซึ่งให้หัดนับเลขไปด้วย และสอนไปด้วยว่า ให้หมั่นศึกษาหาความรู้

๒. ปันตน ๔ วรรค

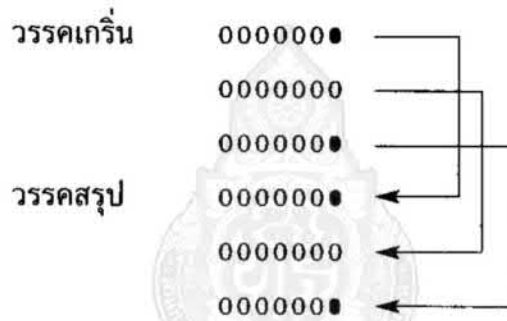
วรรคเกริ่น	000000●	┌ ├ ├ └
	00000000	
วรรคสรุป	000000●	
	00000000	

ตัวอย่าง

(คำร้อง)	(คำแปล)
กาเลา อาดา ยารม ปาตะฮ์	ถ้ามีเข็มหัก
ยางัน ชิมปัน ดาลัม เปอตี	อย่าเก็บไว้ในหีบ
กาเลา อาดา ซิลป์ ดัน ซาละฮ์	ถ้ามีความผิดความพลาดพลั้ง
ยางัน ชิมปัน ดี ดาลัม ฮาตี	อย่าเก็บไว้ในใจ

ป็นต้นบทนี้เปรียบนามธรรมคือความผิดพลาดกับสิ่งที่ชาวบ้านอาจพบเห็นได้ง่ายๆ คือเข็มที่หัก เพื่อชี้ให้เห็นว่า การเก็บเข็มหักไว้ในหีบนั้นนอกจากจะใช้ประโยชน์ไม่ได้แล้ว เข็มยังอาจตำมือเอาได้ เช่นเดียวกับความผิดพลาด เมื่อผ่านไปแล้วก็ไม่ควรเก็บมาคิดหมกมุ่นให้เจ็บปวดอีกต่อไป

๓. ปันตน ๖ วรรค

ตัวอย่าง

(คำร้อง)

อาปอ ดีฮาริป ปาดี ชะบือแร
เตาะฮ์ บือรา เตาะฮ์ เตาะ
เตาะฮ์ ดีมาแก ปีเปะ มลาแย
อาปอ ดีฮาระ กาเซฮ์ ออแร
เตาะฮ์ จือรา เตาะฮ์เตาะ
เตาะฮ์ มาแก บดาเมาะฮ์ ซาแย

(คำแปล)

หวังอะไรกับข้าวเปลือกที่ฝั่งตรงข้าม
อาจตกหล่น หรือไม่ตกหล่น
อาจถูกกินโดยนกกระจาบบินร่อน
หวังอะไรกับคนรักของคนอื่น
อาจจะเลิกกัน หรือไม่เลิก
อาจจะเพิ่มความรักกันยิ่งขึ้น

ปันทนบทนี้เป็นการเปรียบเทียบความหวังในใจมนุษย์กับสิ่งที่ชาวบ้านเห็นอยู่คั่นตาในชีวิตประจำวัน “ข้าวเปลือกที่ฝังตรงข้าม” คือ สิ่งที่อยู่ไกลมือซึ่งเราไม่อาจดูแลอย่างใกล้ชิดได้ เช่นเดียวกับคนรักที่เป็นของคนอื่นซึ่งไม่ควรจะไฝฝืนถึง

๔. ปันทน ๘ พรรค

พรรคเกริ่น	๐๐๐๐๐๐●	
	๐๐๐๐๐๐๐	
	๐๐๐๐๐๐●	
	๐๐๐๐๐๐๐	
พรรคสรุป	๐๐๐๐๐๐●	←
	๐๐๐๐๐๐๐	←
	๐๐๐๐๐๐●	←
	๐๐๐๐๐๐๐	←

ตัวอย่าง

(คำร้อง)

มา ตอ ฉาโต๊ะฮ์ กือ รูปุ

ฉาโต๊ะฮ์ กือ รูปุ ตรุซ ฮีแล

นียะ ดี ฮาดี เนาะ ตูแน

ดาปี ดูวิ บลง ฮาดอ

ดาร์ มาตอ ดีเตาะฮ์ รูปุ

ดี ฮาดี เตาะ มาฮู ฮีแล

ซีแย ฉาดี อาแง-อาแง

มาแล ฉาดี มีปี ปูลอ

(คำแปล)

หัวแหวนตกลงบนหญ้า

ตกบนหญ้าเลยหาย

ตั้งใจจะขอหมั้น

แต่เงินยังไม่มี

ไม่ฉลาดจากตา

ใจไม่ต้องการลืม

กลางวันคิดถึง

กลางคืนฝันถึง

ปันทนบทนี้เป็นคำร่ำพันความในใจของชายที่ไฝฝืนถึงหญิงคนรัก
โดยใช้คำสั้น ๆ ง่าย ๆ ซึ่งบอกความรู้สึกได้อย่างตรงไปตรงมา

๕. ปันทนต่อเนื่อง

ปันทนชนิดนี้ประกอบด้วยปันทน ๒ บทเป็นอย่างน้อย
แต่ละบทมี ๔ วรรค ลักษณะสัมผัสอย่างปันทน ๔ วรรค

วรรคเกริ่น	000000●	
	0000000	
วรรคสรุป	000000●	←
	0000000	←
วรรคเกริ่น	000000●	
	0000000	
วรรคสรุป	000000●	←
	0000000	←

ตัวอย่าง

(คำร้อง)

อากะ ซาโอะฮ์ มนูญ ฮาลูแหว

ซีเงาะฮ์ ตา ปอ ดี ปูลา รุซอ

วาเลาปง ฉาโอะฮ์ เปอร์ฉาแลแน ดูแหว

ฉาแก ตีลูปอ อามอ ดี เดซอ

ซีเงาะฮ์ ตาปอ ดี ปูลา รุซอ

ฮาบิฮ์ มนูโตะ บลาฉา ปง ตามะ

ฉาแก ตีลูปอ อามอ ดี เดซอ

อีริง ดอออ ซูปายอ ซลามะ

(คำแปล)

ถอนสมอมุ่งไปข้างหน้า

แะจำศีลที่เกาะรุซอ (เกาะกวาง)

แม้ว่าการเดินทางของท่านระยะไกล

อย่าลืมนั่นที่ชนบท

แะจำศีลที่เกาะรุซอ

หมดวิชาเรียนก็สำเร็จ

อย่าลืมนั่นที่ชนบท

ขอพรเพื่อความปลอดภัย

ปันทนบทนี้เป็นคำอาลาและอวยพรแก่ผู้ที่กำลังจะเดินทางจากบ้านในชนบทไปศึกษาที่ต่างเมือง มีการใช้ถ้อยคำซ้ำๆ เช่น “อย่าลืมฉันที่ชนบท” เพื่อย้ำคำวอนให้หนักแน่นยิ่งขึ้น

ในบรรดาปันทนทั้ง ๕ ชนิดดังกล่าว ชาวบ้านมักนิยมปันทน ๔ วรรค มากกว่าปันทนชนิดอื่น เพราะท่วงทำนองและเนื้อหากระชับเหมาะสำหรับการขับร้องโต้ตอบกันอย่างรวดเร็ว ตัวอย่างกลอนปันทนแสดงคติสอนใจและบทกล่อมเด็กที่ยกมาในหนังสือ ชื่อ วรรณกรรมภาษิตและคำสอนท้องถิ่นภาคใต้ นี้ ส่วนมากก็ใช้ปันทน ๔ วรรค

ปันทนหรือกลอนของชาวไทยมุสลิมภาคใต้ เดิมเป็นกลอนมุขปาฐะ ภายหลังจึงมีผู้รวบรวมและบันทึกเป็นลายลักษณ์ มีข้อสังเกตอย่างหนึ่งว่า ปันทนไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง และไม่ทราบว่าจะแต่งสมัยใด ชาวบ้านจดจำกันมาเป็นสำคัญ ปันทนอีกส่วนหนึ่งเป็นปันทนสมัยใหม่อาศัยปฏิภาณของชาวบ้านในการขับร้อง เช่น การแสดงลิเกฮูลู หรือการขับกล่อมเด็ก ปันทนประเภทนี้มีบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

กลอนปันทนซึ่งแสดงคติสอนใจและบทกล่อมเด็กเช่นที่คัดมาพิมพ์ในหนังสือนี้ มีเนื้อหาสะท้อนสภาพธรรมชาติ หรือสภาพแวดล้อมในชีวิตประจำวันของชาวบ้าน เป็นบทประพันธ์ที่แสดงความรู้สึกของชาวบ้านในแง่มุมต่างๆ ด้วยสำนวนเปรียบเทียบง่าย ๆ เช่น

หนันทองสามารถย่ำคืนได้ หนันุญคุณจำไปจนวันตาย
หรือ ปลุกข้าวไม่เป็นข้าว กลายเป็นดอกหญ้าคา
ปลุกหวังมีสามีแต่ไม่เป็นสามี กลายเป็นคนรักของคนอื่น

บางบทแฝงอารมณ์ขันอย่างตรงไปตรงมา เช่น

เลือกสะใภ้สักคน

ขออย่าให้ได้สะใภ้แก่

บางบทให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ เช่น บทที่กล่าวถึงบุตรของศาสดามุฮัมมัดว่า มีบุตรชายสามคน บุตรสาวสี่คน และบอกชื่อบุตรแต่ละคนด้วย

บางบทสอนจริยธรรมเช่น “คนดีมีอภัยยศ ไปแห่งใด ชีวิตย่อมมีความสุข” โดยเปรียบกับภูเขาที่มียอดสูงลิ่วจรดเมฆอันสงบ

กลอนปันทนทำให้เห็นโลกทัศน์และแนวทางดำเนินชีวิตของชาวบ้าน ที่แสดงออกถึงความเป็นผู้มีคุณธรรม รักความสงบสุข และพอใจในสิ่งที่ตนมี นับเป็นวรรณกรรมที่สะท้อนภาพสังคมบางแง่มุมได้เป็นอย่างดี

๑. ความหวังแห่งหัวใจ

ดิงมี ดิงมี ปูโจ๊ะ ปิซัง
ดิงมี ลามี อาซั๊บ อาปี
ดิงมี ดิงมี ชุนง มื่อลันตัง
ดิงมี ลามี ฮาญัต ตี ฮาตี

สูง สูงนั้นยอดกล้วย
สูงต่อไปอีกคือควนไฟ
สูง สูง ภูเขามือแลแต
สูงต่อไปอีกคือความหวังแห่งหัวใจ

๒. อย่าเก็บไว้ในใจ

กาเลา อาดาขารม ปาตะฮ์
ยงัน ชิมปัน ดาลัม เปอติ
กาเลา อาดา ซิลป์ ดัน ซาละฮ์
ยงัน ชิมปัน ดี ดาลัม ฮาตี

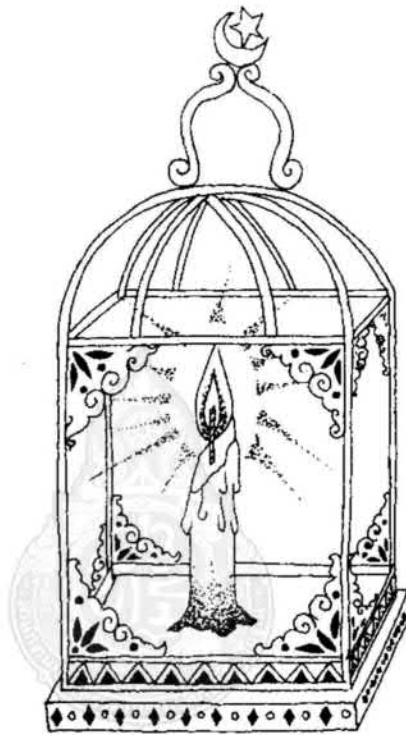
ถ้ามีเข็มหัก

อย่าเก็บไว้ในหีบ

ถ้ามีความผิดและความพลาดพลั้ง

อย่าเก็บไว้ในใจ

๓. เจียบซิเจียบในหัวใจ

อาปอ ขุนอ ปาซัง ปลีตอ
ปาซัง ละฮ์ ดีแย ตีดาลัม ปือตี
อาปอ ละฮ์ ขุนอ มาเอ็ง มาตอ
ดี ยัง ละฮ์ ดียัง ดาลัม ฮาตี

ประโยชน์อะไรจุดตะเกียง
จุดเถอะเทียนไซที่ในตู้
ประโยชน์อะไร เล่นหู เล่นตา
เจียบซิเจียบในหัวใจ

๔. ประโยชน์อะไร

อาปา กุณา เบอรัมโปด ปันยัง
กาเลา ตีเตาะ ดิ ชิเซร์ ราปี
อาปา กุณา เบอกาซีห์ ซายัง
กาเลา ตีเตาะ ดิดาลัม ฮาตี

ประโยชน์อะไรเส้นผมยาว
ถ้าไม่หวีให้เรียบร้อย
ประโยชน์อะไรความรักความห่วง
ถ้าไม่มีภายในหัวใจ

๕. ส่วยชาวที่ตานัน

อาเนาะ บือโระ ดีกายู ลินดั่ง
ตฺรง มานี ดีดาลัม ปายอ
อูโตะฮ์ บุโระ ดีมาตก ออรั้ง
จันเต๊ะ ปูเต๊ะ ดีมาตอ ซายอ

ลูกสิงที่ตันไมลันดั่ง
ลงอาบน้ำในสระ
ไมส่วยไมงามที่ตาคน
ส่วยชาวที่ตานัน

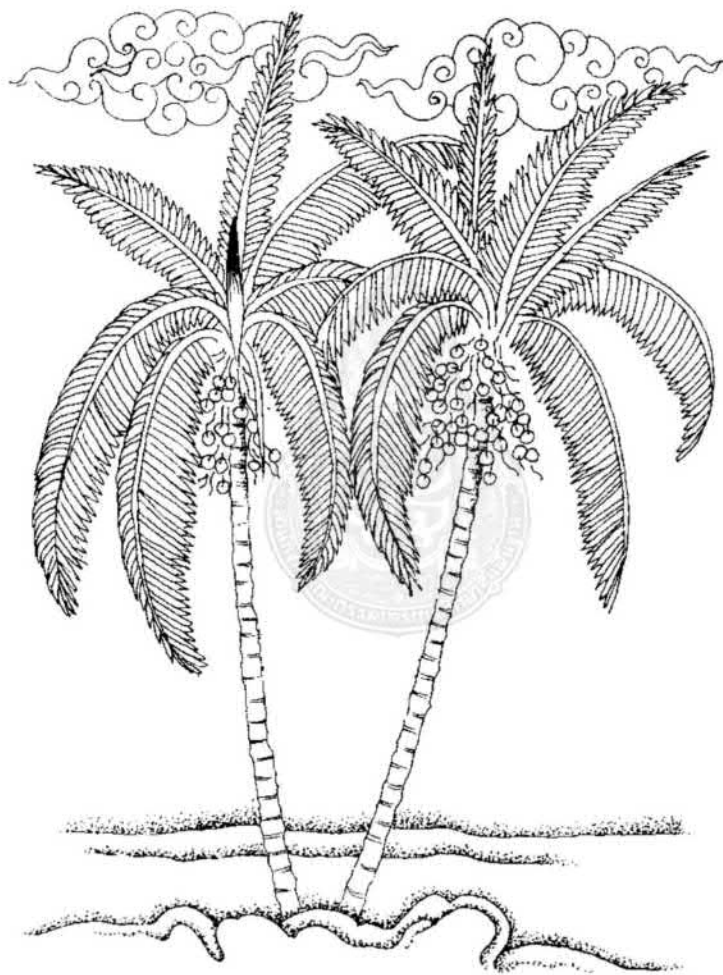
๖. ความรักชาติ

ตาแน ปี่แน สาบง ดาฮง
ตาแน สะลาเซะ ดีอุยง ยารี่
ปุตซ์ บือแน ดาปะ ดีอุบง
ปุตซ์ กาเซะฮ์ ปาเวะ มาตี

ปลุกตันหมากไห้ไบต่อน้องกัน^๑
ปลุกแมงลักที่ปลายนิ้ว^๒
เส้นด้ายขาด ต่อให้ติดกันได้
ความรักชาติ พาไปสู่ความตาย

^๑ หมายถึง ปลุกตันหมากแต่ละต้นใกล้ๆ กัน

^๒ หมายถึง ปลุกตันแมงลักใกล้แค่เอื้อม

๗. ไม่สมหวัง

บวระ ปาตี เตาะยาตี ปาตี
ยาตี บุงอ ลาแล
บวระ ลากี เตาะยาตี ลากี
ยาตี เกอกาเซฮ์ ออแร

ปลูกข้าวไม่เป็นข้าว
กลายเป็นดอกหญ้าคา
ปลูกหวังมีสามี แต่ไม่เป็นสามี
กลายเป็นคนรัก ของคนอื่น

๘. เลือกสะไภ้

แตงาะ ฌัม ปูโก ซาตุ
แกเขาะ ลาซีกิ ปูโก ลาตุวอ
จาร์ ฌาแล สอแร มือนาตุ
มีเตาะ ฌาแง บูละฮ์ เฮาะ ตูวอ

ดูนาฬิกาทิ้งแล้ว
ขยับนิดหนึ่งก็เป็นตีสอง
เลือกสะไภ้สักคน
ขออย่าได้สะไภ้แก่

๙. แต่งงานแจ๊ะแม เดวี

อาจง ลาโมะ ลาญ
ซาระ บาเต นิเปะฮ์
ตุนน กาเอ็ง บาญ
ฮาระ เนาะ มือนิเกาะฮ์
มนิเกาะฮ์ แจ๊ะแมเดวี
ปากา ลีมา ปูโระ
จิจิง ปือนุส จารี
ฮุตัง กาโระ กาโระ

ไกว เร็ว เร็วมาก
ตันจากเพียบล่ำเรือ
ทอผ้าตัดเสื้อ
หวังจะทำพิธีแต่งงาน
แต่งงานแจ๊ะแมเดวี
ใช้มะกรูด (ขั้วผิว)^๑
แหวนเต็มนิ้วมือ
หนี้สินยุ่งเหยิง

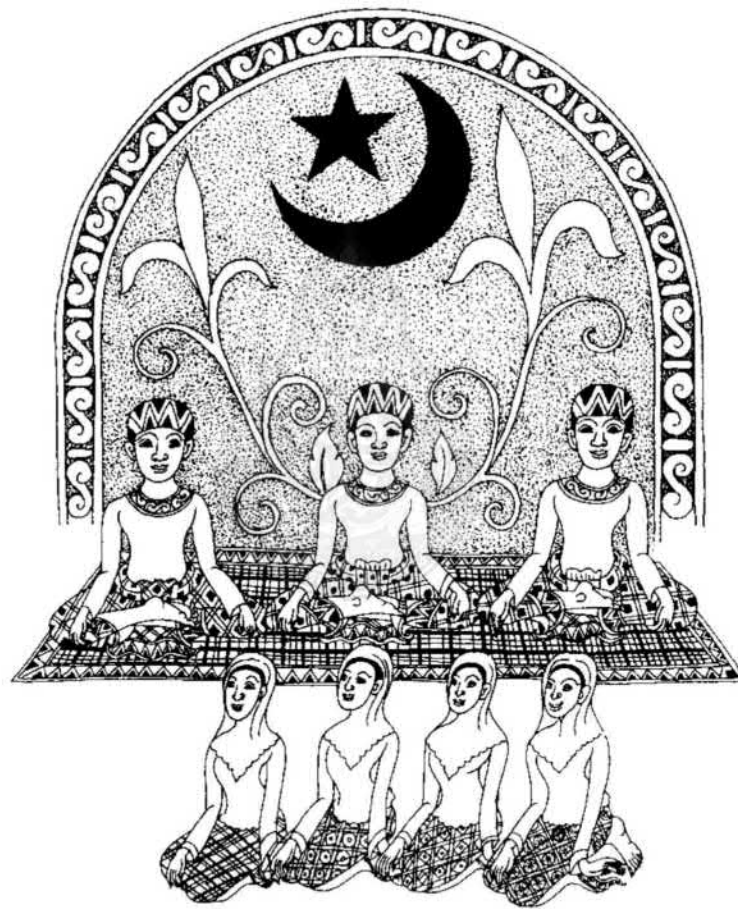
^๑ บ้างว่า ปากาลีมาปูโระ เป็นชื่อหมู่บ้าน

๑๐. สิ่งที่น่ากลับมา

ญีกาเลา อาเนาะกู ชูเดะฮ์ ละฮ์ บือซา
จาริละฮ์ อิลมุ ญาลัน ยังตือรัง
เออมัส ดัน เปร์ค ดิงฆัล ตืออรัง
อิลมุ ญอ กิตอ ดีบาเวะปูลัง

เมื่อลูกข้าเติบโตใหญ่แล้ว
แสวงวิชาความรู้ หนทางสว่างสดใส
ทองและเงินให้แก่ผู้คน
วิชาความรู้ของท่าน เราน่ากลับมา

๑๑. ลูกทำนนบี

อาเนาะ อาเนาะ นานบี^๑
อาดอ ตูโละฮ์ ออแร
ตีฆอ ลือลากี
อัมปัด ปือราปูแว
กอเซ็ง อับดุลเลาะฮ์ อิบรอฮีม ฟาตีเมาะ
แยนะ มากรือซง ซิตี รอกีเยาะ

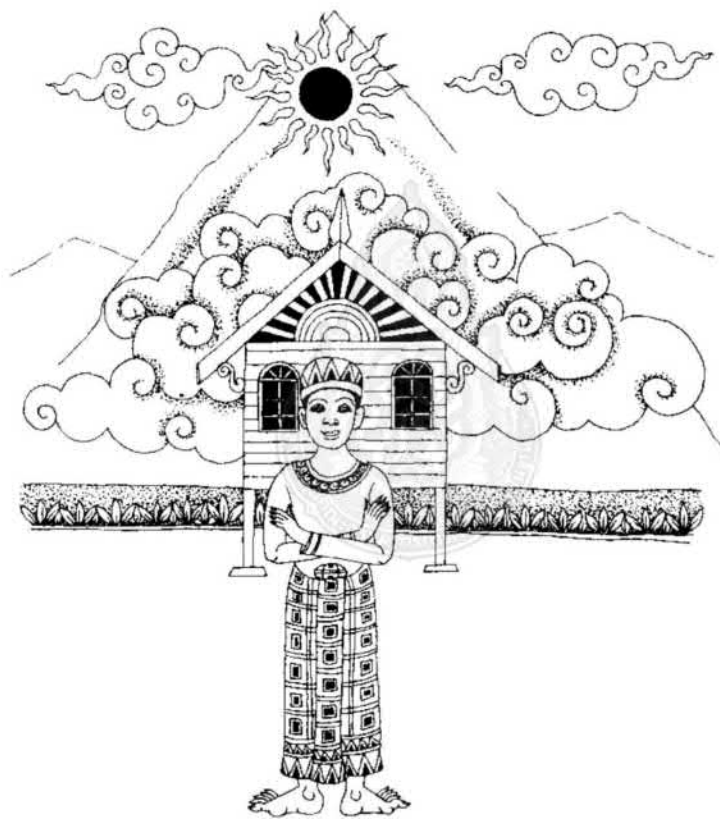
ลูกลูกทำนนบี
มีเจ็ดคน
ผู้ชายสาม
ผู้หญิงสี่
กอเซ็ง, อับดุลเลาะฮ์, อิบรอฮีม, ฟาตีเมาะ
แยนะ, มากรือซง, ซิตี รอกีเยาะ

^๑ นานบี คือ ทำนนบีซึ่งเป็นศาสดาของศาสนาอิสลาม

๑๒. คนดี

ขุนง ดาเอะ ดิฮุยง เดชา
เกอปูนจะ ดิงฆี ดือวัน เตอนัง
ออรัง ยัง บาเหะ บุดี บาฮาซา
เกอमानา เปอฆี อิดูปนณา เซอนัง

ภูเขาดาเอะที่ปลายชนบท
ยอดสูงลิ่วจรดเมฆอันสงบ
คนดีมีอัธยาศัย
ไปแห่งใด ชีวิตย่อมมีความสุข

๑๓. ลูกเขาเอง

ฮาบีซ^๑ ดีรี เตะฮ์ ออแร โตะ มื่อลา
นามอ ปะจุ^๒ ฮาญี^๓ มะจุ บารู บาเละ ชูรา
อาเนาะ ออแร มื่อฮาญี ดียอ โตะ อาณา
อาเนาะ ดียอ ซือดีรี ฮาบีซ ซือญะ กูจา บารา

หมดตัวแล้วคนเขานินทา
ชื่อปะจุฮาญี (สาม๊ะมะจุ) เพิ่งกลับจากสุเหร่า
ลูกคนอื่นเรียนหนังสือ เขาเองเป็นผู้สอน
แต่ลูกเขาเองไม่เป็นเรื่องเป็นราวเลย

^๑

ปะจุ คือ ลุง, อา, น้าชาย

^๒

ฮาญี หรือ หะยี คือ ผู้ที่ได้ทำพิธีฮัจยี หรือ พิธีต่างๆ ณ นครเมกกะ
ซึ่งเป็นการปฏิบัติตามหลักการในศาสนาอิสลาม

๑๕. วันแต่งงาน

ณีกาเลา อาเนาะกู ฮันตะ เปอร์อิสตรี
อัมปัต เปอร์การอ ฮันตะ ตีจาร์
ซูปายอ รุมะฮ์มุ บือซือรี ละฮ์ ซือรี
ฮันตะญอ บูเวะฮ์ ดาตัง ซือฮารี

ถ้าลูกข้าจะแต่งงาน
สี่ประการจงจำไว้
เพื่อเป็นศรีแก่บ้านเรือน
หวังว่าจะเกิดผลทันทีทันใด

-
- นี่เป็นวณะของท่านศาสดามุฮัมมัด
คือ ความร่ารวยของเธอ, ความสวยของเธอ,
ความมีตระกูลของเธอ และความยึดมั่นต่อศาสนาของเธอ

๑๕. หนีบุญคุณ

ปีแซมัส บือกาบือ ลายา
มาเซาะสะปียี ดีอาดัส เปอติ
อุแตมัส ดาปะ ดีบายา
อุแต บูตี ดีบอเวาะ มาตี

กล้วยทองเสบียงการเดินทางแล่นใบ
สุกหนึ่งลูกที่บนทาบ
หนีทองสามารถจ่ายคืนได้
หนีบุญคุณนำไปจนวันตาย

๑๖. คำฝาก

บุรง แกแนะแกแนะ
โตะติ ปอฮง ปาละฮ์
เปอแซ ดารี โตะแนแนะ
ญาแง อาเมะ ออแร มาละฮ์

นกน้อยน้อย
เกาะที่ตันกะพ้อ
คำฝากจากปู่ย่าตายาย
อย่าเอาอย่างคนเกียจคร้าน

๑๗. พรอันประเสริฐ

ญาอีลาฮี ขอสาครอ ลานา
ตัมบะฮ์ โอละฮ์ มู อีมัน ดัน ดูอา
อาเนาะกู อีนิง บือรี ซือลามัต
ดารี ดูนียา ซัมปัย อาเครัต

โอ้พระเจ้าผู้ทรงสร้างสรรพสิ่ง
ได้โปรดเพิ่มความศรัทธา และพรอันประเสริฐ
แก่ลูกฉันให้ปลอดภัย
ทั้งโลกนี้จนถึงโลกหน้า

๑๘. ทุกข์ของแม่

ก๊อแน ละฮ์ อุละมุ อาเวตันดาแย
ปาดอ อีบุ บาเปะมุ อาดอ ละฮ์ ซาแย
ซาเกะญอ บาแด ฮางะ บือตีแย
ฮางะ ซือระตอ มาแล ดันซีแย
ตีโด ญอ ปูณอ ซือราซอ ญอ มาตี
ลาญ ละฮ์ ฆาโตะฮ์ ดีดาแล ญอ ฮาตี
อันตารอ อาเนาะญอ ลือปะฮ์ ปะบูโละฮ์ ฮารี
วกตุ อีบุมุ ดาตะฮ์ ญอ ฮือรีย
อาเยร์ ละฮ์ มาตอ ฌาโตะฮ์ บือรีย

จงจำไว้เถิดเจ้าเด็กน้อย และผู้เลี้ยงดู
พ่อแม่รักเจ้า
ยามแม่อยู่ไฟ รังระบมร้อนผ่าว
ความร้อนทวิทั้งกลางคืนและกลางวัน
แม่นอนนิ่งเหมือนตาย
เวลาผ่านไปใจท่านว่าอุ่นร้อนรน
ระหว่างอยู่ไฟลูกของท่านสี่สิบวัน
เวลานั้นแม่นอนบนแคร่
น้ำตาแมรินไหล

๑๙. ความรักอันบริสุทธิ์ (๑)

วาเฮ อาเนาะกู สะตือปิลัง
ปาดอฮ์บู บาเปาะ มู ญากอ ละฮ์ ซายัง
เดอรี เปรอ ญอ อังเกา บุกัน ญอ ซือแน
ติโต ตะญูนีอรอ มาแก ปงตะกือแญ

โอ้ ลูกข้างฟังเรื่องต่อไปนี้
แต่ พ่อแม่ ขอรักษาความรักของท่าน
ได้ถนอมเลี้ยงเจ้ามา มิใช่ง่าย
นอนก็ไม่หลับ กินก็ไม่อิ่ม

๒๐. ความรักอันบริสุทธิ์ (๒)

ว้าย อาเนาะ อาเนาะ ญางัน บือญือรีต
 ดือจัน อีบูมู ญางัน ละฮ์ มังอาบัย
 บือราเนาะ กันมู ฮันเตาะ ละฮ์ ดือตู
 ตีโด ตี ดาแล เตาะเลฮ์ ซือวาตู
 บาเปาะ มูละฮ์ รือแน ฮัย มุลอญู บันตู
 ตีปือรี อีชะ ปือรี อีชะ มาตี ญอ ชูชู
 อันตารอ อาเนาะ ลือปะฮ์ ปะบูโละฮ์ ญอฮารี
 ปูชะญอ มุง ปูชะ อันเตา ลูโระ ซือตีรี
 ปอตง ราโมง บือบูวะ กินตูรี
 ฮาญัตันลือบัย ปาเง กือมารี

ไอ้ ลูกลูกอย่าร้องเสียงดัง
 อย่าปล่อยให้แม่อยู่เดียวดาย
 คลอดลูกออกมา ไข้แล้วแม่เป็นผู้คลอด
 จะหลับนอนเพียงงีบเดียวก็ได้
 พ่อเจ้าเริ่มต้นช่วยเหลือ อุ้มเจ้าไปอาบน้ำ
 ให้ดูคนแม่ จนนมแม่แห้ง เหมือนนมตาย
 นับสี่สิบวันหลังลูกคลอด
 สายสะดือหลุดเอง
 จัดงานทำบุญโกนผมไฟ
 เชิญโต๊ะหะยี และโต๊ะลือบัย^๑ มาประกอบพิธี

^๑ โต๊ะลือบัย หรือ โต๊ะลือบา คือ ผู้มีความรู้ มีคุณธรรม ไม่กำหนดโดย
 วัฏฐะ แต่ถือคุณวุฒิเป็นเกณฑ์

ตัวอย่าง

อักษรยาวี-ภาษามลายู

تيغكي ۲ فوجوق فيسغ
تيغكي لاكي اسف افي
تيغكي ۲ كونوغ ملينتغ
تيغكي لاكي حاجة دهاتي

ติงฆี ติงฆี ปูโจะ ปีซัง
ติงฆี ลาฆี อาซั บ อาปี
ติงฆี ติงฆี มูนุง มื่อลินตัง
ติงฆี ลาฆี ฮาญัต ดี ฮาดี

เปรียบเทียบอักษรยาวี-อักษรไทย

تيغكي (สูง) = ت (ต) ي () غ (ง) ك (ข) ي () (สูง ๗) تيغكي
فوجوق (ขอด) = ف (ป) و () ج (จ) و () ق (ก)
فيسغ (กล้วย) = ف (ป) ي () س () غ (ง)
لاكى (กว่า) = ل (ล) ا () ك () ي ()
اسف (ควีน) = ا (อ) س () ف ()
اڤي (ไฟ) = ا (อ) ف () ي ()
كونوغ (ภูเขา) = ك () و () ن () و () غ (ง)
مليتغ (ขวาง) = م () ل () ي () ن () ت () غ (ง)
حاجة (ความต้องการ, ความหวัง) = ح () ا () ج () ت ()
د (ที่) = د ()
هاتي (หัวใจ) = ه () ا () ت () ي ()

ชาวาวี ปะดอแม็ง ผู้เขียน

บรรณานุกรม

- เทพ บุญยประสาท, ผู้รวบรวม. คติโบราณ (สำนวนภาคใต้).
กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช, ๒๕๑๔.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช
๒๕๒๕. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์
อจท. จำกัด, ๒๕๓๙.
- ศรีนครินทร์วิโรฒ สงขลา, มหาวิทยาลัย. สถาบันทักษิณคดีศึกษา.
พจนานุกรมภาษาถิ่นใต้ พุทธศักราช ๒๕๒๕. พิมพ์ครั้งที่ ๓.
กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๐.
- _____. _____. สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พุทธศักราช ๒๕๒๙ เล่ม ๑.
กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๙.
- _____. _____. สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พุทธศักราช ๒๕๒๙ เล่ม ๒.
กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๙.
- _____. _____. สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พุทธศักราช ๒๕๒๙ เล่ม ๓.
กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๙.
- _____. _____. สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พุทธศักราช ๒๕๒๙ เล่ม ๔.
กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๙.
- _____. _____. สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พุทธศักราช ๒๕๒๙ เล่ม ๕.
กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๙.
- _____. _____. สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พุทธศักราช ๒๕๒๙ เล่ม ๖.
กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๙.

- ____. ____ . สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พุทธศักราช ๒๕๒๙ เล่ม ๗.
กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๙.
- ____. ____ . สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พุทธศักราช ๒๕๒๙ เล่ม ๘.
กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๙.
- ____. ____ . สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พุทธศักราช ๒๕๒๙ เล่ม ๙.
กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๙.
- ____. ____ . สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พุทธศักราช ๒๕๒๙ เล่ม ๑๐.
กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๙.

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ
เรื่อง การคัดสรรและเผยแพร่หนังสือชุดวรรณกรรมภาคีและคำสอน
เรื่อง ภาคีและคำสอนภาคใต้ เล่ม ๑

.....

ด้วยกระทรวงศึกษาธิการได้แต่งตั้งคณะกรรมการคัดสรรและเผยแพร่วรรณกรรมของชาติให้ดำเนินการพิจารณาคัดสรรวรรณคดีและวรรณกรรมที่มีคุณค่า ซึ่งเป็นสมบัติของชาติที่ควรอนุรักษ์ไว้ นำมาจัดทำและจัดพิมพ์ขึ้นใหม่ เพื่อเผยแพร่แก่เด็ก เยาวชน ครูและประชาชนทั่วไป

คณะกรรมการคัดสรรและเผยแพร่วรรณกรรมของชาติจึงได้คัดเลือกวรรณกรรมประเภทภาคีและคำสอนที่เป็นเรื่องดีเด่นจากท้องถิ่นภาคต่างๆ นำมารวบรวมพิมพ์เป็นหนังสือชุดวรรณกรรมภาคีและคำสอน พร้อมกับได้เรียบเรียงเนื้อหาอื่นๆ ซึ่งเกี่ยวข้องเพิ่มเติมไว้ด้วย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดพิมพ์เผยแพร่ไปยังสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั่วประเทศ สำหรับใช้ประกอบการศึกษาเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และเผยแพร่แก่ประชาชนทั่วไป เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความคิด และความเข้าใจเกี่ยวกับภาษา วรรณกรรม ค่านิยม ความคิดและวิถีชีวิตของคนไทยในอดีต ซึ่งหลายๆ สิ่งยังส่งสมสืบทอดและใช้ได้ดีในปัจจุบัน

การคัดสรรและจัดพิมพ์เผยแพร่หนังสือชุดภาคีและคำสอน เรื่อง ภาคีและคำสอนภาคใต้ เล่ม ๑ นี้ นอกจากเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยอนุรักษ์สมบัติของชาติให้ดำรงอยู่ต่อไปแล้ว เนื้อหาของภาคีและคำสอนยังเป็นประโยชน์แก่เด็ก เยาวชนและประชาชนไทยโดยรวม

ประกาศ ณ วันที่ ๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๕

๐๒๑

(นายออรุณ จันทวานิช)

รองปลัดกระทรวง ปฏิบัติราชการแทน
ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

คณะผู้จัดทำ

คณะกรรมการคัดสรรและเผยแพร่วรรณกรรมของชาติ

ศาสตราจารย์ ประเสริฐ ณ นคร	กรรมการที่ปรึกษา
ศาสตราจารย์คุณหญิงกุหลาบ มลลิกะมาส	กรรมการที่ปรึกษา
นายจุลทัศน์ พยาฆรานนท์	กรรมการที่ปรึกษา
อธิบดีกรมวิชาการ (นายประพัฒน์พงศ์ เสนาฤทธิ์)	กรรมการที่ปรึกษา
รองอธิบดีกรมวิชาการ (นายประสาธ สอ้านวงศ์)	กรรมการที่ปรึกษา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิพุธ โสภวงศ์	ประธานกรรมการ
ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ชลธิรา สัตยาวัฒนา	รองประธานกรรมการ
นางสาวทรงสรรค์ นิลกำแหง	รองประธานกรรมการ
นางสิริภรณ์ จิรปภา (ผู้อำนวยการหอสมุดแห่งชาติ)	กรรมการ
นางสาวพิมพ์พรรณ ไพบูลย์หวั่งเจริญ (ผู้แทนผู้อำนวยการหอสมุดแห่งชาติ)	กรรมการ
นางศิริมาลา สุวรรณโกติน (ผู้แทนผู้อำนวยการองค์การค้าของคุรุสภา)	กรรมการ
นางทองเพียร สารมาศ (ผู้แทนผู้อำนวยการกองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์)	กรรมการ
นางวารีย์ แยมวงษ์ (ผู้แทนผู้อำนวยการส่วนส่งเสริมการถ่ายทอดวัฒนธรรม)	กรรมการ
ศาสตราจารย์ กุสุมา รัชมณี	กรรมการ
นางสาวก่องแก้ว วีระประจักษ์	กรรมการ
นางสาวสมพร จารุณี	กรรมการ
นางสาวนิยะดา ทาสุนธ	กรรมการ
นางพจมาน พงษ์ไพบูลย์	กรรมการ
นางบุษบา ประภาสพงศ์	กรรมการและเลขานุการ
นายอุทัย ไชยกลาง	กรรมการและผู้ช่วย เลขานุการ
นายอำนวยการ คำวัตถุ	กรรมการและผู้ช่วย เลขานุการ

ผู้จัดทำเนื้อหาเพิ่มเติม

บทนำเสนอ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิพุธ โสภวงศ์

ความนำสุภาณิตร้อยแปด

รองศาสตราจารย์ประพนธ์ เรืองณรงค์

ความนำสุภาณิตสอนหญิงสำนวนชาวไทยภาคใต้

ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ชลธิรา สัตยาวัฒนา

ความนำกลอนพื้นบ้านของชาวไทยมุสลิมภาคใต้

ศาสตราจารย์กฤษฎา รักขมณี

รองศาสตราจารย์ประพนธ์ เรืองณรงค์

คำอธิบายศัพท์

รองศาสตราจารย์ประพนธ์ เรืองณรงค์

ตรวจสอบคำอธิบายศัพท์

คณะกรรมการคัดสรรและเผยแพร่วรรณกรรมของชาติ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์หะสัน หมัดหมาน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดลมนรจ บากา

อาจารย์อับดุลเลาะห์ ฮับรู

อาจารย์แวมูเซ็ง มะรอซี

อาจารย์ชาวาวี ปะดอแม็ง

ศิลปกรรม/ภาพปก นายอุทัย ไชยกลาง

วาดภาพลายเส้น นายสุรัชย์ ประภาศิริศิลป์

บรรณาธิการ นางบุษบา ประภาสพงศ์

ลิบรู้หลงด้วยรัก ลิบยศศักดิ์มักหลงลืม
เห็นง่ายจะได้กิน ไม่คิดถวิลว่ามียศ
สุภาณิตร้อยแปด